

Murhan tunnusmerkistö Suomen rikosoikeudessa

Lapin yliopisto
Maisteritutkielma
Anu Kaipainen
Rikosoikeus
Kevät 2016

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Murhan tunnusmerkistö Suomen rikosoikeudessa

Tekijä: Anu Kaipainen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Maisteritutkielma, Rikosoikeus

Työn laji: Tutkielma

Sivumäärä: VIII + 71

Vuosi: Kevät 2016

Tiivistelmä: Tutkielma käsittelee murhan tunnusmerkistöä. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisia seikkoja tapon törkeysarvioinnissa otetaan huomioon. Toisin sanoen, millaista tekijän käyttäytymistä tai tekoa voidaan pitää niin moitittavana, että se kvalifioi tapon murhaksi.

Tappo on törkeä silloin, kun se täyttää ainakin yhden murhan tunnusmerkistössä luetelluista kvalifiointiperusteista ja teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Murhan kvalifiointiperusteet ovat vakaa harkinta, erityisen raaka tai julma tekotapa, vakava yleinen vaara ja virkamiesperuste. Virkamiesperuste voi tarkoittaa teon kohdistumista virkamieheen tämän ollessa ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta tai teon kohdistumista virkamieheen tämän virkatoimen vuoksi. Teon on oltava lisäksi kokonaisuutena arvostellen törkeä. Kokonaisarvostelussa voidaan huomioida kvalifiointiperusteissa esiintyvien seikkojen lisäksi muita teon piirteitä.

Tutkielmassa on käsitelty lyhyesti murhaa koskevaa lainsäädännön kehitystä kuningas Kristofferin maanlaista nykypäivään. Lainsäädännön kehitys osoittaa, että nykyinen rikoslakimme on omaksunut joitakin piirteitä vanhasta lainsäädännöstä.

Asiasanat: Murha, kvalifiointiperusteet, törkeysarvostelu

Sisällys

LÄHTEET	V
1 JOHDANTO.....	1
2 MURHAA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN KEHITYS.....	3
2.1. Kuningas Kristofferin maanlaki	3
2.2. Vuoden 1734 laki	5
2.3. Vuoden 1889 rikoslaki	7
2.4. Vuoden 1969 uudistus	8
2.5. Vuoden 1995 uudistus	10
2.6. Myöhemmät uudistukset.....	11
3 RIKOSOIKEUDELLINEN TAHALLISUUS	13
3.1. Tappamistahallisuuden muodot.....	13
3.2. Peittämisperiaate.....	15
4 MURHAN TÖRKEYSARVIOINTI OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ.....	18
4.1. Vakaa harkinta.....	18
4.1.1. Motiivi ja vaikuttimet	19
4.1.2. Suunnitelmallisuus.....	22
4.1.3. Vakavasti otettavat uhkaukset	25
4.1.4. Määrätietoinen pyrkimys teon toteuttamiseksi	27
4.1.5. Vakaata harkintaa vastaan puhuvat seikat	28
4.2. Erityisen raaka tai julma tekotapa	33
4.2.1. Tekoväline ja sen käyttötapa	34
4.2.2. Tappaminen ilman välinettä	40
4.2.3. Teon voimakkuus	43
4.2.4. Sitkeä surmaamispyrkimys.....	44
4.2.5. Uhrien lukumäärä	45
4.2.6. Uhrin puolustuskyvyttömyys.....	47

4.2.7. Tuskaa ja kärsimystä tuottava tekotapa	47
4.2.8. Uhrin tajunnanmenetys erityisen julmuuden esteenä	51
4.3. Vakava yleinen vaara.....	53
4.3.1. Konkreettinen vaara.....	54
4.3.2. Vaaran yleisyys.....	55
4.3.3. Vakava vaara	56
4.4. Virkamiesperuste	58
4.4.1. Virkamiehen käsite	58
4.4.2. Järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitäminen	60
4.4.3. Virkatoimi tappamisen motiivina	61
4.5. Kokonaistörkeysvaatimus.....	62
4.5.1. Koventamisperusteet	63
4.5.2. Lieventämisperusteet	64
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	68

LÄHTEET

Kirjallisuus

Baker, Susan P: Murdered judges: Of the 20th Century and Other Mysterious Deaths. Williamsburg 2004.

Boucht, Johan - Frände, Dan: Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat. Tampere 2008.

Frände, Dan - Matikkala, Jussi; Tapani, Jussi - Tolvanen, Matti - Viljanen, Pekka - Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Helsinki 2006.

Hahto, Vilja: Uhrin myötävaikutus ja rikosentekijän vastuu - Rikos- ja vahingonkorvausoikeudellinen tutkimus tekoa edeltävästä uhrikäyttäytymisestä fyysistä koskemattomuutta loukkaavissa rikoksissa. Helsinki 2004.

Hannula, Ilari: Vankeinhoitoon liittyvän lainsäädännön historiaa 1881-1975. Teoksessa Suomen vankeinhoidon historiaa. Osa 1: Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen.

Honkasalo, Brynolf: Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Toinen osa. 2. p. Helsinki 1967.

Lahti, Raimo: Suomen rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän kehitysvaiheista. Turun yliopiston julkisoikeuden laitos. Rikos- ja prosessioikeuden julkaisusarja A n:o 3. Turku 1977.

Lakanen, Tapio: Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Helsinki 1999.

Lappi-Seppälä - Tapio; Hakamies, Kaarlo - Koskinen, Pekka - Majanen, Martti - Melander, Sakari - Nuotio, Kimmo - Nuutila, Ari-Matti - Ojala, Timo - Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. 3. uudistettu painos. Juva 2008.

Letto-Vanamo, Pia: Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Jyväskylä 1992.

Lindstedt, Jukka: Kuolemaan tuomitut. Kuolemanrangaistukset Suomessa toisen maailmansodan aikana. Helsinki 1999.

Markkula, Hannes: Suomalainen murha 1991-1994. Loviisa 1994.

Matikkala, Jussi: Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Helsinki 2000.

Matikkala, Jussi: Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Helsinki 2005.

Nuotio, Kimmo - Majanen, Martti: Rikosoikeuden poluilla. Helsinki 2003.

Pöyhönen, Pekka: Rikoksen valmistelun kriminalisoimisen perusteluista ja ongelmista. Helsinki LawReview 2012.

Ruuskanen, Minna: Hätävarjelu ja parisuhdeväkivalta. Jyväskylä 2005.

Sinisalo, Kari: Poliisi. Poliisioikeuden perusteet. Helsinki 1973.

Tapani, Jussi - Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. Helsinki 2013.

Ulkuniemi, Martti: Johdanto kirjassa Kuningas Kristofferin maanlaki 1442. Muinaisruotsista. Suomentanut Martti Ulkuniemi. Suomalaisen kirjallisuusseuran toimituksia 340. Vaasa 1978.

Utriainen, Terttu: Ovatko Väkivaltarikosten tuomiot kohdallaan? Teoksessa Jääskeläinen, Petri – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti (toim.): Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII. Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu. Vammala 2006.

Koivusalo, Esko: Johdanto kirjassa Talonpoikain Laki. Kuningas Kristofferin Maanlain (1442) Suomennos Caloniuksen kopion mukaisena.. Tampere 2005.

Verkkolähteet

Koskinen, Pekka: Näkökohtia henkirikoskeskustelun johdosta. Artikkelit. Edilex 2006. Saatavissa: <https://www-edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/artikkelit/3398.pdf> (Viitattu 27.3.2016)

Koskivirta, Anu: ”Sisäinen vihollinen” Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosikymmeninä. Helsinki 2001. Saatavissa: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/histo/vk/koskivirta/> (Viitattu 16.2.2016)

Lehti, Martti: Katsauksia 10/2016. Henkirikoskatsaus 2016. Helsinki 2016. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160000/Katsauksia_10_Lehti_2016.pdf?sequence=1 (Viitattu 21.3.2016)

Virallislähteet

HE 68/1966 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

HE 66/1988 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 94/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 309/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussääntösten muuttamisesta.

HE 77/2001 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle lahjontaa koskevan Euroopan neuvoston rikosoikeudellisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä eräiden virkarikoksia ja niihin liittyviä rikoksia koskevien sääntösten muuttamisesta

HE 44/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 76/2009 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle kidutusta koskeviksi rikoslain säännöksiksi sekä laiksi pakkokeinolain 5 a luvun 2 ja 4 §:n muuttamisesta.

HE 141/2012 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoimista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 213/2013 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen toisen lisäpöytäkirjan hyväksymisestä sekä laiksi kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta ja eräksi muiksi laeiksi.

KM 1976:72. Rikosoikeuskomitean mietintö 1976:72. Helsinki.

LaVM 11/1969 vp: Lakivaliokunnan mietintö n:o 11 hallituksen esityksen johdosta henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

LaVM 22/1994 vp: Lakivaliokunnan mietintö n:o 22 hallituksen esityksestä rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

Oikeuskäytäntö

Korkein oikeus

KKO 1973 II 68

KKO 1974 II 15

KKO 1980 II 59

KKO 1981 II 32

KKO 1984 II 96

KKO 1984 II 142

KKO 1985 II 112

KKO 1988:21

KKO 1988:42

KKO 1988:73

KKO 1989:141

KKO 1993:5

KKO 1995:102
KKO 1995:119
KKO 1996:76
KKO 2000:3
KKO 2000:29
KKO 2003:53
KKO 2004:57
KKO 2004:63
KKO 2004:80
KKO 2004:119
KKO 2005:7
KKO 2005:44
KKO 2005:48
KKO 2009:56
KKO 2012:98
KKO 2013:27
KKO 2014:5

Helsingin hovioikeus

Helsingin HO 17.3.2003 tuomio nro 837
Helsingin HO 4.7.2014 tuomio nro 1484

Itä-Suomen Hovioikeus

Itä-Suomen HO 13.12.2002 tuomio nro 1386
Itä-Suomen HO 1.11.2007 tuomio nro 1307

Rovaniemen hovioikeus

Rovaniemen HO 7.11.2003 tuomio nro 758
Rovaniemen HO 15.10.2014 tuomio nro 143523

Turun hovioikeus

Turun HO 5.10.2015 tuomio nro 141264

Vaasan hovioikeus

Vaasan HO 11.5.2012 tuomio nro 513

1 JOHDANTO

Henkeä ja terveyttä koskevat kriminalisoinnit ovat aina muodostaneet yhden Suomen rikoslain perinteisistä ydinalueista. Henki on oikeushyvistä arvokkain, koska taustalla on ymmärrys siitä, että ilman elämää muut oikeushyvät menettäisivät merkityksensä.¹ Henkirikoksia on aikakaudesta riippumatta paheksuttu niin lainsäätäjän kuin kansalaistenkin taholla. Usein nämä käsitykset ovat olleet lähestulkoon rinnastettavissa toisiinsa. Vuoden 1976 rikosoikeuskomitean mietinnössä todetaankin, että: ”*Rikosoikeudellisen järjestelmän riippuvaisuus yhteiskunnan arvoista on kaksitahoinen. Järjestelmä ohjaa paheksuntaa, mutta on samalla sidoksissa kansalaisten oikeuskäsityksiin*”². Nykyinen henkirikoksia ja niiden tuomittavuutta koskeva keskustelu on kuitenkin osoittanut, että järjestelmä ei aina vastaa kansalaisten oikeuskäsityksiä. Tämä herättää kysymyksen, miksi toisen ihmisen tarkoituksellista tai raakaa tappamista ei aina pidetä murhana?

Lain esitöissä murhan rangaistavuuden edellytykseksi on asetettu, että tappo on nimenomaan tappona törkeä eikä rikoksena sinänsä³. Tapon tulee käytännössä täyttää ainakin yksi kvalifointiperuste ja olla kokonaisuutena arvostellen törkeä. Kvalifointiperusteet kertovat, millä perusteilla tappoa voidaan pitää törkeänä. Ne eivät kuitenkaan kerro sitä, millaiset seikat huomioidaan kvalifointiperusteiden arvioinnissa ja mikä merkitys niille annetaan. Kokonaisarvostelussa puolestaan huomioidaan kvalifointiperusteissa esiintyvien seikkojen lisäksi myös muita teon piirteitä. Tunnusmerkistö ei myöskään kerro sitä, millaisia nämä muut teon piirteet voivat olla. Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisia seikkoja törkeysarvioinnissa otetaan huomioon. Toisin sanoen, millaista tekijän käyttäytymistä tai tekoa voidaan pitää niin moitittavana, että se kvalifioi tapon murhaksi.

Murhan kvalifointiperusteet ovat vakaa harkinta, erityisen raaka tai julma tekotapa, vakava yleinen vaara ja virkamiesperuste. Virkamiesperuste voi tarkoittaa teon

---

¹ Frände ym. 2006, s. 199.

² KM 1976:72, s. 38.

³ HE 94/1993 vp, s. 93–94.

kohdistumista virkamieheen tämän ollessa ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta tai teon kohdistumista virkamieheen tämän virkatoimen vuoksi. Teon on oltava lisäksi kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Tutkielmassani olen ensin käynyt läpi lainsäädännön kehitystä ja sen vaikutusta ja muutoksia nimenomaan murhan tunnusmerkistöön. Lainsäädännön kehitys osoittaa, miltä pohjalta nykyinen murhan tunnusmerkistö on rakentunut. Lisäksi lainsäädännön kehitys selittää tarkemmin niitä ratkaisuja, joihin tunnusmerkistön suhteen on päädytty. Se voi selittää osaksi sitä, miksi tuomioistuimet ovat päätyneet pitämään yksittäistä tapporikosta tappona eikä murhana. Tappo on tahallinen seurausrikos, joten tutkielma sisältää myös tahallisuutta käsittelevän luvun. Olen tuonut esiin seikkoja, joilla on merkitystä nimenomaan murhan tunnusmerkistön edellyttämässä tahallisuudessa. Tämän jälkeen olen esitellyt murhan kvalifiointiperusteet ja käynyt tarkemmin läpi niitä seikkoja, joilla voi olla merkitystä kvalifiointiperusteiden täyttymisessä. Olen myös kiinnittänyt huomiota kvalifiointiperusteiden arvioinnissa esiintyviin ongelmiin ja kvalifiointiperusteiden täyttymisen suoranaisiin esteisiin. Kokonaistörkeysarvioinnissa olen tuonut esiin seikkoja, jotka voivat toimia teon kokonaistörkeyttä koventavina tai lieventävinä perusteina.

2 MURHAA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN KEHITYS

Eri aikakausien rikosoikeus heijastaa aikaansa ja ympäröivää yhteiskuntaa⁴. Aikakausien välillä on ollut suuria eroja siinä, millaisin perustein tappo on katsottu murhaksi. Murhan tunnusmerkistö ei sisältänyt ennen rikoslain säätämistä erityisen yhtenäistä teonkuvausta, vaikka tapon ja murhan käsite osattiinkin erottaa toisistaan⁵. Aikakaudesta riippuen lainsäädäntö sisälsi erilaisia murhamuotoja tai siihen rinnastettavia tekemuotoja, joita olen tutkielmassa käsitellyt. Tutkielman laajuuden vuoksi olen rajannut lapsenmurhan ja murhapolton tunnusmerkistöt tämän luvun ulkopuolelle. Molemmat epäilemättä kuvastavat oman aikakautensa ihmisten ajattelutapaa ja suhtautumista rikoksiin, mutta molempien rikosten tunnusmerkistö on myös muuttunut rikoslain kehityksen myötä sellaiseen muotoon, että niiden ei enää nykypäivänä voida katsoa rinnastuvan murhaan.

2.1. Kuningas Kristofferin maanlaki

Kuningas Kristoffer Baijerilaisen maanlaki vuodelta 1442 oli ensimmäinen koko Ruotsin valtakunnassa ja myös Suomessa virallisesti voimassa ollut laki, joka syrjäytti vähitellen edeltäjänsä Maunu Eerikinpojan maanlain. Lakien rinnakkaiselo päättyi lopullisesti vuonna 1608, jolloin kuningas Kaarle IX painatti Kristofferin maanlain ja määräsi sen ainoaksi noudatettavaksi laiksi⁶. Se oli myös ensimmäinen Ruotsin laki, joka käännettiin suomen kielelle.⁷

Kuningas Kristofferin maanlaissa murhaa pidettiin yhtenä törkeimmistä rikoksista. Korkeimpien Syiden Kaaren I luvun mukaan murha edellytti salailua ja toisen tahallista surmaamista, joka toteutui käytännössä petoksella ja ruumiin kätkemisellä. Vakaa harkinta ei kuitenkaan ollut laissa yleisesti tunnettu käsite. Tästä huolimatta

---

⁴ Nuotio - Majanen 2003, s. 22.

⁵ Koskivirta 2001, s. 51.

⁶ Koivusalo/Talonpoikain laki 2005, s. 6.

⁷ Ulkuniemi 1978, s. 21–23.

erityisen törkeänä tekemuotona pidettiin sellaista tappoa, jonka tarkoituksena oli peitellä jotakin toista, lievempää rikosta.⁸

Erikseen oli kriminalisoitu lähiomaisen eli lapsen, äidin, isän tai puolison surmaaminen. Korkeimpien Syiden Kaaren II luvun mukaan tekoa pidettiin murhana. Rangaistuksena miehille oli teilaaminen ja naisille elävältä polttaminen. Jos surmaamisen voitiin todeta olleen vahinko, selvisi teosta kaksinkertaisilla sakoilla. Lähiomaisen surmaamista pyrittiin hillitsemään myös erillisellä perimisoikeutta koskevalla säädöksellä. Sen mukaan surmaajalla tai hänen suvullaan ei ollut perimisoikeutta uhrin omaisuuteen.

Murhaksi määriteltiin tekotavasta riippumatta kaikki henkirikokset, jotka tapahtuivat tilanteissa, joissa uhri oli yksin tai ei pystynyt puolustamaan itseään. Tahto Tapon Kaaren XV luvun mukaan *”ioka toisen tappa toisen Makamas, eli wedesä Uimas, taicka toisen orian kuorman alla, nijn että hän saa sijtä kuoleman. Kuka senkaldaisen työn tekee, seisokon saman oikeuden kuin ennenin walasakois ia korkeimis syis eroitetan”*. Tekopaikka kieli tällöin muun muassa henkirikoksen salailusta, koska näissä tilanteissa henkirikokselle oli harvoin todistajia⁹.

Lisäksi alle seitsemänvuotiaan lapsen surmaamista pidettiin Tahto Tapon Kaaren XV luvun mukaan murhana tekopaikasta riippumatta. Tekoa pidettiin tällöin erityisen halpamaisena, koska se oli kohdistunut erityisen puolustuskyvyttömään uhriin¹⁰. *Koskivirran* mukaan murhaan rinnastettiin myös raskaana olevan naisen tappaminen sekä tarkoituksellinen ja törkeä tappo¹¹.

Noituudella murhaamisen tunnusmerkistö sisältyi Korkeimpien Syiden Kaaren VI lukuun. Sen mukaan, jos surmaaminen tapahtui noituudella, oli seurauksena kuolema. Miehen rangaistuksena oli teloittaminen ja ruumiin teilaaminen ja naisen rangaistuksena teloitus ja ruumiin polttaminen.

Lapsipuolen murhaamisesta perimisen tähden säädettiin Korkeimpien syiden Kaaren VII luvussa. Sen mukaan, jos mies tai nainen murhasi lapsipuolensa tahdostaan

---

⁸ Koskivirta 2001, s. 51–52.

⁹ Koskivirta 2001, s. 52.

¹⁰ Koskivirta 2001, s. 52.

¹¹ Koskivirta 2001, s. 52.

ja ylenkatseestaan ja tahtoi siten omille lapsillensa perimisen mahdollistaa, oli rangaistuksena kuolema. Perimiseen puolestaan sovellettiin Perimisen Kaarta.

2.2. Vuoden 1734 laki

Kuningas Kristofferin maanlaki joutui väistymään vuonna 1736, jolloin voimaan tuli vuoden 1734 laki¹². Vuoden 1734 lain Pahanteon Kaaren XII luku sisälsi erimuotoisten murhien tunnusmerkistön. Luku sisälsi kaiken kaikkiaan kolme erilaista säännöstä, joista kaksi koski murhan tunnusmerkistöä. Varsinaisten murharikosten tunnusmerkistö kuului seuraavasti:

”1.§. Jos mies eli waimo surma toisen wäijywäisesti ja salaisesti; tulcon murhajan pää pois lyödyxi, mies teilatuxi, ja waimo lawosa poltetuxi.

2.§. Sama laki olconsijtä, joca tappa lapsiikäisen, nuoremman cahtatoistakymmendä ajastaica, eli jongun macawan, uiwan, kylpöwän, eli sen, cuinsen caldaisesa tilasa eli toimituxesa on, ettei hän itzens warjella taida. Jos jocu lyö eli haawoitta händä; sacotettacon cahdenkertaisesti.”

Rajanveto tahalliseen tappoon kasvoi, koska ensimmäistä kertaa murhan tunnusmerkistössä mainittiin murhan harkinta eli väijyminen yhtenä tunnusmerkistötekijänä. Käytännössä tappoon syyllistyneen tekijän katsottiin toimineen pikaistuksissa, kun taas murhaajan väijyneen uhria ja odottaneen sellaista hetkeä, jossa uhri ei pystyisi puolustautumaan. Erityisen törkeänä pidettiin myös tappoa, joka tehtiin kostosta, voitontavoittelusta tai ahneudesta. Tällaisia tekoja olivat esimerkiksi palkkamurhat ja ryöstömurhat. Ainoastaan vangin vapauttamiseksi tehtyä murhaa ja haaksirikkoisen tappamista pidettiin törkeämpinä tekoina.¹³

Vuoden 1734 laissa murhan tunnusmerkistöä sovellettiin alle 12-vuotiaan lapsen tappamiseen. Ikärajaa oli nostettu Kristofferin maanlain aikaisesta seitsemästä vuo-

---

¹² Koskivirta 2001, s. 45.

¹³ Koskivirta 2001, s. 52.

desta. Lapsen täytettyä 12 vuotta, ei teon enää katsottu olleen raskauttava pelkääntään sen perusteella, että teko oli kohdistunut lapseen. Sovellettavaksi tulivat tällöin muiden henkirikosten tunnusmerkit.

Murhan kaltaisina ”raskaina hengenasioina” pidettiin edelleen lähiomaisen tappamista. Pahanteon Kaaren XIV ja XV lukujen mukaan rangaistiin vanhemman (isän tai äidin), lapsen, puolison, sisaren tai isäntäväen tappamisesta. Rangaistuksena oli oikean käden irti leikkaaminen ja teloitus. Miesten ruumiit lisäksi teilaattiin ja naisten ruumiit poltettiin.

Pahanteon Kaari sisälsi myös teko tapaa kuvaavia tunnusmerkitöjä. Noituudesta säädettiin Pahanteon Kaaren II luvussa. Jos joku oli noituudella tappanut toisen, rangaistiin siitä kuolemalla. Noituus poistettiin laista vuoden 1779 rikoslakiuudistuksen yhteydessä¹⁴. Pahanteon Kaaren XVII luku sisälsi lisäksi Kristofferin maanlaista poiketen tunnusmerkitön toisen tappamisesta myrkyllä tai muulla senkaltaisella tavalla. Rangaistuksena oli mestaaminen ja miesten ruumiiden teilaaminen ja naisten ruumiiden polttaminen.

Murhan kohdalla tekijän syyllisyyttä koskevat seikat ja teon olosuhteet selvitettiin tarkoin. Huomioon otettiin teon syy, tekijän henkilö, tekopaikka ja -aika sekä teon laatu ja määrä. Lisäksi kiinnitettiin huomiota teon toteuttamistapaan ja perusteesseen, joita saattoivat olla teon tekeminen pelosta, erehdyksestä, tahallisuudesta tai huolimattomuudesta. Teko saattoi olla myös onnettomuus.¹⁵

Ylioikeuksilla ei ollut oikeutta alentaa alioikeuksien langettamia rangaistuksia murhasta, lapsenmurhasta ja taposta. Edellytyksenä tosin oli, että surmateko oli tehty voitontavoittelusta, vihasta, pahasta tahdosta, vakaasta harkinnasta, muusta tarkoituksellisuudesta taikka vallattomuudesta. Lieventäviksi asianhaaroiksi ei enää katsottu tekijän humalatilaa tai tekijän ja uhrin suvun välistä sovintoa.¹⁶ Tekijän hu-

---

¹⁴ Koskivirta 2001, s. 47.

¹⁵ Koskivirta 2001, s. 54.

¹⁶ Koskivirta 2001, s. 54.

malatila osoitti kuitenkin enemmän huolimattomuutta kuin kylmäveristä murhaamisaietta¹⁷. Se saattoi tällöin vaikuttaa punnintaan rangaistuksesta. Eri asia oli kuitenkin se, kannattiko syytetyn vedota humalatilaansa, sillä vahva juopumus oli erikseen kriminalisoitu¹⁸.

2.3. Vuoden 1889 rikoslaki

Vuoden 1889 rikoslain rakentaminen aloitettiin jo 1860-luvulla rikoslain kokonaisuudistuksen valmistelulla. Senaatti antoi keisarille vuonna 1861 ehdotuksensa valtiopäivillä käsiteltävistä asioista, jossa oli mukana uuden rikoslain ja sen yleisten periaatteiden säätäminen.¹⁹ Keisari hyväksyi senaatin ehdotuksen, jolloin senaatti sai tehtäväksi laatia ehdotuksen rikoslain uudistamiseksi²⁰. Rikoslain yleiset perusteet hyväksyttiin senaatin ehdotuksesta valtiopäivillä vuosien 1863 - 1864 välillä²¹.

Rikoslain syntymisen kannalta merkittävää oli vuonna 1885 valtiopäiville annettu keisarillinen esitys rikoslaiksi ja asetukseksi rangaistusten täytäntöönpanosta ja rikoslain voimaannpanemisesta. Esitys perustui tarkastuskomitean antamiin ehdotuksiin. Esitys ei ehtinyt vuoden 1885 valtiopäivien käsittelyyn, joten se annettiin lähestulkoon samankaltaisena vuoden 1888 valtiopäiville. Säädyt hyväksyivät ehdotuksen pienten muutosten jälkeen. Laki vahvistettiin seuraavana vuonna, mutta voimaan se tuli vasta vuonna 1894.²²

Vuoden 1889 Suomen Suuriruhtinaanmaan rikoslain 21 luku oli nimeltään ”murhasta, taposta ja muusta pahoinpitelystä”. Murhasta (RL 21:1) säädettiin:

”joka surmaamisen aikomuksessa, vakain tuumin toiselta ottaa hengen, tuomittakoon murhasta kuolemanrangaistukseen taikka kuritushuoneeseen elinkaudeksi ja kansalaishuottamuksensa menettäneeksi. Yritys on rangaistava.”

Surmaamisen tekotavasta ei säädetty tunnusmerkistössä tarkemmin. Käytännössä mikä tahansa teko kävi murhasta, kunhan se oli tehty surmaamisen aikomuksessa

---

¹⁷ Koskivirta 2001, s. 79.

¹⁸ Ks. Cuningallisen Majestetin Armollisen Asetus juopumusta vastaan 1733.

¹⁹ Lindstedt 1999, s. 41-42.

²⁰ Lindstedt 1999, s. 44; Letto-Vanamo 1992, s. 264.

²¹ Hannula/Suomen vankeinhoidon historiaa 1981, s. 89.

²² Lindstedt 1999, s. 43; Letto-Vanamo 1992, s. 267.

ja vakain tuumin. ”Vakain tuumin” tarkoitti rikoslain ja oikeuskäytännön mukaan sitä, että surmaamiseen ryhdyttiin tyynin mielin²³. Murhasta tuli uuden rikoslain myötä myös ainoa henkirikos, josta saattoi seurata kuolemanrangaistus. Käytännön merkitystä sillä oli kuitenkin lähinnä pelotemielessä, koska kuolemanrangaistusten rauhanaikainen täytäntöönpano oli lopetettu Suomessa jo vuonna 1826.²⁴

2.4. Vuoden 1969 uudistus

Rikoslakikomitea aloitti vuonna 1954 henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia koskevan rikoslain 21 luvun kokonaisuudistuksen, joka valmistui vuonna 1969.²⁵ Uudistuksen valmisteluun liittyi hallituksen ja lakivaliokunnan poikkeuksellinen erimielisyys uuden lain sisällöstä. Erimielisyys koski lähinnä sitä, mikä katsotaan Pohjoismaiden yhteiseksi linjaksi rikoksen ja sen seuraamuksen suhteen. Tulkinta koski yhdenmukaisen rikoksen ja sen seuraamuksen käsitettä sekä rangaistusteoreettista lähtökohtaa. Sen sijaan rangaistavan menettelyn alan ja rangaistustason suhteen hallitus ja lakivaliokunta olivat hyvin pitkälti yksimielisiä.²⁶

Hallituksen esityksen 68/1966 vp ja lakivaliokunnan mietinnön 11/1969 vp perusteella hallitus sekä oman lausuntonsa ehdotuksesta antanut korkeimman oikeuden enemmistö kannattivat maltillista, vanhaan lakiin perustuvaa uudistusta. Tähän kuuluivat etenkin kasuistinen lainsäädäntö sekä rangaistusteoreettisena lähtökohdana seurausvastuu. Lakivaliokunta ja korkeimman oikeuden vähemmistö puolestaan halusivat uudistaa ja modernisoida lainsäädännön. Etenkin lakivaliokunta piti hallituksen suhtautumista vanhanaikaisena. Se kannatti seurausvastuun korvaamista yleispreventiivisellä vaikutuksella ja säännösten merkittävää yksinkertaistamista.²⁷

Hallitus oli esityksessään laatinut hyvin tarkan kuvauksen siitä, millaisissa tapauksissa tappo pitäisi aina katsoa murhaksi. Tappo olisi murha, jos se tehdään vakain tuumin eli sitä suunnitellaan ja valmistellaan etukäteen. Tuomitsemiseen ei tällöin

---

²³ HE 68/1966 vp, s. 2.

²⁴ Lindstedt 1999, s. 40.

²⁵ Matikkala 2000, s. 11.

²⁶ LaVM 11/1969 vp s. 3; Matikkala 2000, s. 11–12; Frände ym. 2006, s. 201–202.

²⁷ Frände ym. 2006, s. 202.

vaikuttaisi se, että varsinainen hengen riistäminen tapahtuisi kiihtymyksen vallassa. Toiseksi rikos olisi murha, jos se tehdään toisen rikoksen edistämiseksi tai rikoksentekijän ilmitulon tai kiinnijäämisen estämiseksi. Esimerkkitapauksena mainittiin ryöstömurha, jossa teosta yllätetty tai paljastettu surmaa yllättäjänsä tai paljastajansa päästäkseen pakoon tai pitääkseen henkilöllisyytensä salassa. Kolmanneksi murhana pitäisi tuomita myös himon vallassa tehty tappo. Perusteluissa todettiin himon vallassa toimivan ihmisen olevan ”harhautuneen viettielämän vuoksi täyttämättä ymmärrystä vailla”, mutta toisaalta tällaisten tekojen myös katsottiin kaikkein eniten järkyttävän oikeustajuntaa ja aiheuttavan turvattomuutta tekijän tai uhrin yhteisössä. Tekoon rinnastettaisiin toisen murhaaminen omanvoitonpyynnöstä esimerkiksi perinnön saamiseksi. Viimeiseksi kohdaksi hallitus esitti virantoimituksessa olevan poliisimiehen, vanginvartijan sekä muun järjestystä ja turvallisuutta valvojan virkamiehen kimppuun hyökkäämistä. Taustalla oli etenkin poliisin tehostetun oikeussuojan tarve, jolla viranomaisia kohtaan esiintyvää väkivaltaisuutta haluttiin hillitä²⁸.

Hallituksen esityksen perusteella murhan tunnusmerkistö olisi haluttu laatia hyvin yksiselitteiseksi. Esitys olisi tällöin kaventanut tuomioistuinten ratkaisuvalltaa. Esityksessä todettiin, että pyrkimyksenä oli etenkin ryöstömurhan ja himomurhan tekemuodoissa ”täsmällinen ja objektiivisten tosiseikkojen avulla todettavissa oleva murhan käsite”. Samalla pyrittiin välttämään sellaisia sanontoja, jotka voisivat vennyttää tapon ja murhan välistä rajanvetoa ja tehdä siitä harkinnanvaraista.²⁹ Lakivaliokunta puolestaan halusi avoimia ja yksinkertaisia säännöksiä, jotka antaisivat tuomioistuimille valtaa. Se ei nähnyt tässä ongelmaa, koska maan korkeatasoiset tuomioistuimet selviäisivät lisävallasta.³⁰

Vuoden 1969 uudistuksessa päädyttiin lopulta välttämään hallituksen suosimaa kaasuistista tyyliä ja kirjoittamaan säännökset avoimemmin ja rangaistusasteikot väljemmin.³¹ Yhtenä uudistuksen suurimmista käsiteteknisistä muutoksista oli tapon ja murhan erottelu, jolla omaksuttiin nykyisinkin voimassa oleva perusratkaisu³².

²⁸ HE 1966:68 vp, s. 2-3.

²⁹ HE 1966:68 vp, s. 3.

³⁰ LaVM 11/1969 vp, s. 3; Frände ym. 2006, s. 202.

³¹ Frände ym. 2006, s. 202.

³² Koskinen 2006, s. 84.

Sen mukaan toisen tahallisen surmaamisen perusmuoto on tappo ja murha puolestaan tapon erityisen törkeä tekemuoto.

Murhan tunnusmerkistöä täsmennettiin lisäksi törkeyden arviointiperusteilla. Murhasta säädettiin rikoslain 21 luvun 2 §:n mukaan seuraavasti:

”Jos toisen surmaaminen tapahtuu vakaasta harkinnasta, omanvoitonpyynnöstä, erityistä raakuutta tai julmuutta osoittaen tai yleistä vaaraa aiheuttavalla tavalla, taikka jos virkamies surmataa hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta tai virkatoimen vuoksi, ja surmaamista on edellä mainituissa tai muissa tapauksissa, huomioon ottaen rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat kokonaisuudessaan, pidettävä erityisen törkeänä, tuomittakoon rikoksentekijä murhasta kuritushuoneeseen elinkaudeksi.”

Säännöksessä lueteltuja kvalifiointiperusteita ei kuitenkaan tarkoitettu tyhjentäväksi luetteloksi, vaan tekoa oli mahdollista pitää myös muiden syiden perusteella murhana.³³ Myös kuolemanrangaistus poistui murhan rangaistussäännöksestä.

2.5. Vuoden 1995 uudistus

Seuraavan kerran rikoslain 21 lukua uudistettiin rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa vuonna 1995. Uudistusta varten laaditussa hallituksen esityksessä 94/1993 vp todettiin, että rikoslain 21 luku oli vuoden 1969 uudistuksen jäljiltä melko hyvin ajan tasalla. Uudistuksen tarkoituksena oli lähinnä sääntelyn yhtenäistäminen rikoslain ydinalueilla, mutta myös tarkastella ja arvioida yhtenäisesti niitä päämääriä, etuusia ja arvoja, joita rikoslailla oli mahdollista edistää ja suojata. Vastaavaa tarkastelua ei ollut tehty rikoslain säätämisen jälkeen. Uudistuksella haluttiin lisäksi korostaa hengen ja terveyden suojaa sekä väkivallan tuomittavuutta.³⁴

Vuoden 1995 rikoslain kokonaisuudistuksessa murhan ja tapon välinen

---

³³ Frände ym. 2006, s. 202.

³⁴ Frände ym. 2006, s. 204; HE 94/1993 vp, s.1-2, 87.

perusratkaisu säilyi ennallaan³⁵. Kirjoitusmuodossa huomioitiin kuitenkin kokonaisuudistuksen yleiset piirteet.³⁶ Murhan tunnusmerkkistö muutettiin nykyiseen muotoonsa:

”Jos tappo tehdään 1) vakaasti harkiten, 2) erityisen raa’alla tai julmalla tavalla, 3) vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen tai 4) tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava murhasta vankeuteen elinkaudeksi.”

Tällä kertaa murhan kvalifiointiperusteet kirjoitettiin tyhjentäväksi luetteloksi³⁷.

2.6. Myöhemmät uudistukset

Vuoden 1995 jälkeen murhan tunnusmerkkistön soveltamisalaa laajennettiin 11.4.2014 voimaan tulleella virkamiesperusteen laajentamissäännöksellä, jossa laajennettiin suojattavien virkamiesten henkilöiden piiriä. Käytännössä muutoksen jälkeen Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla toimivat ulkomaiset virkamiehet rinnastuvat Suomen alueella esitutkinta- tai muissa virkatehtävissä oleviin ulkomaisiin virkamiehiin, jotka toimivat Suomen alueella Suomen viranomaisen rikosoikeusapulain perusteella esittämän tai hyväksymän oikeusapupyynnön perusteella.³⁸ Käsittelen virkamiehen käsitettä tarkemmin jäljempänä virkamiesperustetta koskevassa luvussa.

Toinen murhaa koskeva, täysin uusi kriminalisointi oli törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, joka tuli voimaan 14.6.2013. Tämä rikoslain 21 luvun 6a § koskee rikoslain 21 luvun rikoksista tappoa, murhaa, surmaa ja törkeää pahoinpitelyä. Kriminalisoinnin taustalla vaikutti se, että tekijöitä ei voitu aikaisemmin rangaista, mikäli murha tai tappo ei ollut edennyt rangaistavaan yritysvaiheeseen. Valmistelun kriminalisoimattomuus heikensi poliisin

³⁵ Ruotsin rikoslaisissa (Brottsbalken) on omaksuttu erilainen perusratkaisu. Murha on tahallisen surmaamisen perusrikos (BrB 3:1) ja tappo murhan lievempi tekemuoto (BrB 3:2).

³⁶ Koskinen 2006, s. 85.

³⁷ HE 94/1993 vp, s. 92.

³⁸ HE 213/2013 vp, s. 75.

mahdollisuuksia puuttua rikoksen valmisteluun viittaavaan toimintaan, joten säännös tehostaa siten vakavimpien rikosten torjuntaa.³⁹ Rikosten valmistelun kriminalisointia ei pidetty aiemmassa rikoslain yleisen osan uudistuksessa kannattavana, koska siihen liittyi vaikeita näyttöongelmia ja oikeusturvariskejä⁴⁰. Tarpeeseen muuttaa lainsäädäntöä vaikuttivat kuitenkin eräät Suomessa tapahtuneet rikokset, kuten Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat⁴¹

---

³⁹ HE 141/2012 vp, s. 4.

⁴⁰ HE 44/2002 vp, s. 132.

⁴¹ HE 141/2012 vp, s. 4; Pöyhönen 2012, s. 114.

3 RIKOSOIKEUDELLINEN TAHALLISUUS

3.1. Tappamistahallisuuden muodot

Tapon rangaistavuuden ensimmäisenä edellytyksenä on rikosentekijän tahallisuus. Murha mielletään yleensä suunnitelluksi teoksi, jossa tekijän nimenomaisena tarkoituksena on toisen tappaminen. Murhassa ja henkirikoksissa yleisesti teon tahallisuutta arvioidaan kuitenkin teon seurausten perusteella⁴².

Tekijän tappamistarkoitus on luonnollisesti yksi tahallisuuden muoto, jota pidetään myös kaikista raskaimpana. Tällöin puhutaan tarkoitustahallisuudesta, jolla tarkoitetaan rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaan toisen tarkoituksellista tappamista. *Honkasalon* mukaan tekijän omalla käsityksellä siitä, kuinka todennäköisenä hän toisen kuolemaa pitää, ei ole tarkoitustahallisuuden arvioinnissa merkitystä. Jos tekijä on kuitenkin nähnyt seurauksen syntymisen niin epätodennäköisenä, ettei teossa siten ilmene aiheuttamistahtoa, ei tahallisuuttakaan katsota olevan.⁴³

Tarkoitustahallisuuden arviointia koskevia oikeustapauksia löytyy suhteellisen vähän ottaen huomioon, että se on kaikista moitittavin tahallisuuden muoto. *Taparin* mukaan asiaa selittää se, että suunnitelmallisuutta sisältävät henkirikokset arvioidaan suoraan murhan tunnusmerkistön näkökulmasta. Käytännössä oikeusasteet arvioivat kvalifiointiperusteiden toteutumista, eivät tarkoitustahallisuusastetta.⁴⁴ Ymmärtäisin *Taparin* tarkoittavan monikkomuodon perusteella kaikkia murhan kvalifiointiperusteita. Selkeimmin tekijän tappotarkoitus on havaittavissa vakaan harkinnan kvalifiointiperusteessa. *Matikkalan* mukaan vakaata harkintaa ei pidä samaistaa tarkoitustahallisuuteen siitä huolimatta, että ne saattavat esiintyä yhdessä⁴⁵.

Murhasta tuomitsemisen esteenä ei ole se, että tekijän nimenomaisena tavoitteena ei ole ollut toisen tappaminen. Tällöin voi olla kyse rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaisesta varmuustahallisuudesta. Varmuustahallisuudessa on käytännössä kaksi eri ta-

---

⁴² Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 471.

⁴³ Honkasalo 1967, s. 81.

⁴⁴ Tapani - Tolvanen 2013, s. 200–201.

⁴⁵ Frände ym. 2006, s. 227.

hallisuusmuotoa. Ensimmäisellä muodolla tarkoitetaan tilannetta, jossa tekijä tavoittelee tiettyä päämäärää, johon päästessään tekijä varmasti tietää siihen liittyvän myös ihmisten kuoleman⁴⁶. Ihmisten kuolema ei ole se päämäärää, johon tekijä pyrkii, mutta se on väistämätön seuraus päämäärään pääsemisestä. Varmuustahallisuuden toisesta muodosta käytetään nimitystä ehdollinen varmuustahallisuus. Tekijä ei ole tällöin lainkaan varma suunnitelmansa onnistumisesta, mutta onnistuessaan sen tietyt oheisseuraamukset ovat varmoja.⁴⁷ Tekijän käyttämät erilaiset keinot ja välitavoitteet päämäärään pääsemiseksi eivät sen sijaan liity varmuustahallisuuteen⁴⁸.

Lappi-Seppälän mukaan varmuustahallisuudella ei henkirikoksissa ole kovin laajaa käyttöalaa. Tämä johtuu siitä, että uhrin kuolema tekijän varsinaisen päämäärän rinnalla on pääsääntöisesti enemmän tai vähemmän todennäköinen. Tekijän tahallisuutta arvioidaan yleensä todennäköisyystahallisuuden, ei varmuustahallisuuden perusteella.⁴⁹

Alimpana tahallisuuden asteena murhasta tuomitsemiseen hyväksytään todennäköisyystahallisuus. Tekijän ei tällöinkään edellytetä tavoitelleen toisen henkilön kuolemaa. Tekijän on kuitenkin rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaan pitänyt pitää toisen henkilön kuolemaa varsin todennäköisenä seurauksena toiminnastaan⁵⁰. Lain esitöissä on tarkennettu, että todennäköisyyden käsitteellä ei ole tarkoitettu viitata tilastomatematiikkaan vaan ainoastaan arkiseen, tekijän näkökulmasta laadittavaan arvioon tekohetken tilanteesta. Arvion perusteella on tarkoitus selvittää, kuinka uskottavana tekijä itse piti rikoksen tunnusmerkistön täyttymistä.⁵¹

Todennäköisyystahallisuus on oikeuskäytännössä henkirikosten kohdalla useimmin esiintyvä tahallisuuden muoto. Tämä selittyy hyvin pitkälti sillä, että henkirikosten kohdalla joudutaan usein miettimään tahallisuuden alarajaa. Käytännössä arvioitavaksi tulee tällöin se, oliko tekijä mieltänyt uhrin kuoleman olevan varsin todennäköinen seuraus toiminnastaan. Tekijä ei toisin sanoen tarkoita seurauksen syntymistä eikä myöskään miellä sen syntymistä täysin varmaksi⁵². Tekijän täytyy

---

⁴⁶ Tapani - Tolvanen 2008, s. 207.

⁴⁷ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 174.

⁴⁸ Tapani - Tolvanen 2013, s. 208.

⁴⁹ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 472.

⁵⁰ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 472.

⁵¹ HE 44/2002 vp, s. 8.

⁵² Tapani - Tolvanen 2013, s. 209.

kuitenkin pitää toisen kuolemaa todennäköisempänä seurauksena kuin henkiin jäämistä⁵³. Jos tekijä on ajatellut molempien vaihtoehtojen olevan yhtä todennäköisiä, ei tahallisuusvaatimus tällöin toteudu.⁵⁴ Käytännössä toteutuminen edellyttää yli 50 prosentin todennäköisyyttä. Todennäköisyystahallisuuden täyttymistä arvioidaan objektiivisten ja subjektiivisten todennäköisyyksien mukaan. Objektiivisellä todennäköisyydellä viitataan niihin seikkoihin, joiden perusteella ulkopuoliset arvioijat olisivat voineet muodostaa käsityksensä seurauksen syntymisestä. Subjektiivisellä todennäköisyydellä tarkoitetaan puolestaan tekijän omaa käsitystä siitä, miten todennäköisesti seuraus syntyy.⁵⁵

Murhan rangaistavuuteen riittää minkä tahansa edellä kerrotun tahallisuusasteen täytyminen. On kuitenkin selvää, että mitä korkeampi tahallisuuden aste on, sitä suuremmalla todennäköisyydellä myös jokin kvalifiointiperuste täyttyy ja tekoa pidetään kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2005:7, jossa kaksi tekijää olivat pahoinpidelleet kolmannen miehen kuoliaaksi kahdessa eri jaksossa, korkein oikeus katsoi tekijöiden tarkoituksena olleen uhrin tappamisen. Vakaan harkinnan kvalifiointiperuste täyttyi ja teko oli myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Sen sijaan tapauksessa KKO 2004:63, jossa 15-vuotias A oli lyönyt 14-vuotiasta B:tä kasvoihin ja kuristanut tätä ojan pohjalla, katsoi korkein oikeus tahallisuuden asteen olleen alin mahdollinen eli todennäköisyystahallisuus. Mikään kvalifiointiperuste ei täyttynyt (jolloin kokonaisarvosteluakaan ei tehty) ja tekijä tuomittiin nuorena henkilönä tehdystä taposta.

3.2. Peittämisperiaate

Tekijän tahallisuuden tulee kattaa kaikki tunnusmerkistöön kuuluvat elementit⁵⁶. Tästä käytetään nimitystä peittämisperiaate. Tekijän tulee ensinnäkin olla tietoinen siitä, että teon kohteena on ihminen. Tapon ja murhan kohdalla tämä ei aiheuttane käytännössä ongelmia. Jos tekijä tappaa sen sijaan vahingossa väärän henkilön, ei

---

⁵³ HE 44/2002 vp, s. 84, 87.

⁵⁴ Tapani - Tolvanen 2013, s. 210.

⁵⁵ Tapani - Tolvanen 2013, s. 211–212.

⁵⁶ Boucht - Frände 2008, s. 70.

erehtyminen henkilöstä muuta teon rangaistavuutta. Toiseksi tekijällä on oltava tietynasteinen käsitys tapahtumien kulusta. Tällä ei tarkoiteta sitä, että tekijän pitäisi ennakoita kaikki teon yksityiskohdat, vaan sitä, että tapahtumien kulku on kokonaisuutena ennakoitavissa.⁵⁷ Jos tekijän tarkoituksena on esimerkiksi hukuttaa uhrinsa pitämällä tämän päätä vesisaavissa veden alla viisi minuuttia, mutta uhri kuoleekin jo kolmen minuutin aikana, voidaan uhrin kuolemaa edelleen pitää ennalta arvattavana. Jos uhri onnistuisi pakenemaan hukuttamisyrityksen aikana, juoksisi paniikissa kallion laelle, liukastuisi ja tippuisi alas kuolemaansa, ei tekijää tällöin voitaisi tuomita taposta. Tapahtumien kulku on tällöin ollut ennalta arvaamaton. Tekijä voidaan kuitenkin tuomita henkirikoksen yrityksestä ja kuolemantuottamuksesta. Kolmanneksi tahallisuuden tulee olla käsillä nimenomaan tappamisen hetkellä⁵⁸. Jos edellä mainittu tekijä suunnittelee uhrinsa tappamista hukuttamalla ja on aikonut toteuttaa teon ensi viikolla, mutta ajaakin tämän päälle vahingossa ennen sitä autolla, ei tekoa voida pitää tahallisenä. Ei edes siitä huolimatta, että tekijä ilahtuu enneaikaisesta onnistumisestaan. Tällainen jälkikäteinen tahallisuus ei perusta tekijälle vastuuta teostaan⁵⁹.

Murhasta tuomitseminen edellyttää tekijän tahallisuutta myös kvalifiointiperusteiden suhteen⁶⁰. Perusteita arvioidaan eri elementtien perusteella. *Matikkalan* mukaan vakaata harkintaa koskevassa kvalifiointiperusteessa on kyse subjektiivisista elementeistä ja erityisessä raakuudessa tai julmuudessa normatiivisista seikoista. Teon kohdistamisessa virkamieheen on kyse olosuhteista, kun taas virkamiehen tappamisessa virkatoimen vuoksi subjektiivisista elementeistä.⁶¹ Vakavaa yleistä vaaraa koskeva kvalifiointiperuste sen sijaan täyttyy lain esitöiden mukaan suoraan seurauksen perusteella⁶².

Vakaata harkintaa arvioidaan subjektiivisten elementtien mukaan. Tällöin tekijän tahallisuus edellyttää tietoista ja harkittua tappamispäätöstä⁶³. Käytännössä tämä

---

⁵⁷ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 472.

⁵⁸ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 473.

⁵⁹ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 473.

⁶⁰ Boucht - Frände 2008, s. 71.

⁶¹ Frände ym. 2006, s. 216.

⁶² HE 44/2002 vp, s. 72, jossa ”Tahallisuuden lajit on oikeuskirjallisuudessa yleensä määritelty suhteessa teon seurauksiin. Jatkossa seurauksilla ymmärretään sekä konkreettisia vahinko- että vaaraseurauksia”.

⁶³ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 498.

ilmenee yleensä tekijän käyttäytymisen ja tekojen perusteella. Mikäli toisen tappaminen ei ole ollut osa tekijän tarkoitusta tai suunnitelmaa, ei tahallisuus kata vakaata harkintaa⁶⁴.

Erityisessä raakuudessa tai julmuudessa tekijän tahallisuus edellyttää, että tekijä on ollut selvillä raajan ja julman tekotavan arviointiin liittyvistä ulkoisista seikoista. Tekijän omalla käsityksellä tai tulkinnalla ei ole merkitystä.⁶⁵ Arvioinnissa voi olla esimerkiksi kyse siitä, onko tekijä havainnut tai ymmärtänyt tai olisiko tekijän pitkänyt havaista tai ymmärtää uhrin vammojen vakavuus⁶⁶ tai onko tekijä tietoisesti halunnut pitkittää uhrin tuskaa⁶⁷.

Virkamieheen kohdistetussa surmaamisteossa tekijän tahallisuus edellyttää sitä, että tekijä on tiennyt teon kohteen olevan virkamies⁶⁸. Tekijältä ei luonnollisestikaan edellytetä lakiin perustuvan virkamiehen käsitteen yksityiskohtaisen sisällön osaamista. Sen sijaan tekijän katsotaan olleen tietoinen virkamiehen virkamiesasemasta tämän virkapuvun tai muun tunnusmerkin perusteella. Tekijä voi myös tuntea virkamiehen entuudestaan. Näihin tilanteisiin rinnastuu teon tekeminen sellaisessa paikassa, kuten laitoksessa tai virastossa, jossa tekijä tietää virkamiesten hoitavan työtehtäviään. Ongelmaa voivat aiheuttaa lähinnä siviilipukuiset virkamiehet. Tällöin virkamiesaseman tunnistamista arvioidaan sen perusteella, onko tekijä tuntenut virkamiestä entuudestaan tai onko kohteen virkamiesasema muutoin selvinnyt ennen väkivaltaan ryhtymistä.⁶⁹ Jos tekijä ei ole tietoinen kohteen virkamiesasemasta, ei häntä voida tuomita murhasta ainakaan virkamiesperusteella.

---

⁶⁴ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 498.

⁶⁵ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 498.

⁶⁶ Ks. esim. KKO 2005:7.

⁶⁷ Ks. esim. KKO 2004:63.

⁶⁸ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 498.

⁶⁹ Lakanen 1973, s. 103.

4 MURHAN TÖRKEYSARVIOINTI OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ

Murha on kyseessä silloin, kun tappo tehdään erityisen raskauttavien olosuhteiden vallitessa. Teon tulee olla nimenomaan tappona törkeä eikä rikoksena sinänsä⁷⁰. Laki mainitsee erikseen neljä perustetta, joiden perusteella teko kvalifioituu taposta murhaksi.⁷¹ Perusteet ovat tyhjentäviä, joten muilla perusteilla tuomioistuimet eivät voi kvalifiointia tehdä. Hallitus perusteli ratkaisuaan sillä, että tyhjentävä luettelo vastaa muiden rikosten tunnusmerkistön kirjoitusmallia.⁷²

Tämän jakson tarkoituksena on selvittää, millaisia seikkoja oikeusasteet ottavat huomioon kvalifiointiperusteiden arvioinnissa. Huomio on nimenomaan teon törkeäksi tekevissä seikoissa, joten tekoa lieventäviä seikkoja ei ole huomioitu kuin teon kokonaistörkeysarviointia koskevassa jaksossa. Tarkoituksena ei ole myöskään ollut laatia täydellistä listaa huomioon otettavista seikoista, vaan ottaa tarkasteluun lähinnä niitä seikkoja, joita oikeuskäytännössä on tullut esiin.

4.1. Vakaa harkinta

Tapon murhaksi kvalifioimisen ensimmäinen peruste on vakaa harkinta. Se osoittaa tekijässä erityisen suurta syyllisyyttä⁷³, koska kyse on harkitusta ja suunnitelmallisesta eikä hetken mielijohteesta tehdystä teosta. Vakaa harkinta on tarkoitettu tapon keskeisimmäksi ankaroittamisperusteeksi⁷⁴.

Vakaa harkinta ilmaistiin aluksi murhan tunnusmerkistössä muodossa ”vakaasta harkinnasta”, kunnes se vuoden 1995 uudistuksessa muutettiin muotoon ”vakaasti harkiten”. Ilmaisulla ei ollut tarkoitus muuttaa ilmaisun sisältöä vaan ainoastaan muuttaa sanamuoto kielellisesti yhtenäiseksi. Vakaan harkinnan korvaamista erityisellä suunnitelmallisuudella ei myöskään nähty tarpeelliseksi, toisin kuin joidenkin muiden rikosten yhteydessä. Vakaata harkintaa voi siis osoittaa teon tekeminen

⁷⁰ HE 94/1993 vp, s. 93–94; Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 480.

⁷¹ Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 480.

⁷² HE 94/1993 vp, s. 92–93.

⁷³ Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 480.

⁷⁴ HE 94/1993 vp, s. 93.

mistä tahansa oman edun tavoittelua koskevasta syystä. Kyse voi olla teon tekemisestä palkkiota vastaan, mutta myös epäitsekäistä motiiveista tehdystä teosta.⁷⁵ Tällä sanamuodolla lainsäätäjä on jättänyt teon motiivin melko avoimeksi, mikä on hyvä erilaisten ennakkovaikutelmien poissulkemiseksi.

4.1.1. Motiivi ja vaikuttimet

Vuoden 1995 uudistukseen asti murhan tunnusmerkistössä mainittiin erikseen tappaminen omanvoitonpyynnöstä, jolla tarkoitettiin oman edun tavoittelua. Uudistuksen yhteydessä omanvoitonpyyntö poistettiin tunnusmerkistöstä, jolloin jäljelle jäi vakaan harkinnan kvalifiointiperuste. Uudistuksella ei poistettu motiivia murhan tunnusmerkistöstä, vaan sisällytettiin se vakaaseen harkintaan, koska omanvoitonpyyntö edellyttää yleensä vakaata harkintaa. Muutoksen tarkoituksena oli muuttaa vaikutelmaa siitä, millaista motiivia voidaan pitää erityisen moitittavana.⁷⁶

Tappamisen motiivilla ei sellaisenaan ole merkitystä vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen täyttymisessä, koska moitittavana pidetään mitä tahansa tekoa, jolla on tavoiteltu omaa etua. Motiivi voi olla yhtä hyvin raha kuin poliittiset tekijätkin⁷⁷. Edun ei siten tarvitse olla suoraan tekijälleen etua tuottava. Lakivaliokunnan mukaan oman edun tavoittelun tulee kuitenkin osoittaa vakaata harkintaa⁷⁸.

Oikeuskäytännössä usein toistuva tappamisen motiivi tai vaikutin liittyy taloudellisen edun tavoitteluun. Ennen vuoden 1995 uudistusta oikeuskäytännössä katsottiin tappamisen tapahtuneen omanvoitonpyynnöstä, jos tarkoituksena oli anastaa esimerkiksi rahaa tai ajoneuvo⁷⁹. Myös uudistuksen jälkeen teon törkeyden puolesta ovat puhuneet etenkin rahan tai muun taloudellisen edun tavoitteluun liittyvät seikat. Tapauksessa KKO 2004:57 korkein oikeus on todennut, että toisen tappaminen tämän omaisuuden anastamiseksi osoittaa yleensä sellaista suunnitelmallisuutta tai harkintaa, jolla on merkitystä henkirikoksen arvioinnissa. Tappo on pääsääntöisesti katsottu tehdyn vakaasti harkiten silloin, kun uhrin tappaminen on osa suunnitelmaa

---

⁷⁵ HE 94/1993 vp, s. 93.

⁷⁶ HE 94/1993 vp, s. 93.

⁷⁷ HE 94/1993 vp, s. 93.

⁷⁸ LaVM 22/1994 vp s. 11.

⁷⁹ Ks. esim. KKO 1988:42.

omaisuuden anastamiseksi. Tapauksessa KKO 2004:57 korkein oikeus ei kuitenkaan katsonut tekijän suunnitelleen uhrin tappamista, vaan tappo oli johtunut uhrin tekemästä vastarinnasta, joka oli tullut tekijälle yllätyksenä. Tekijää ei tällöin tuomittu murhasta vaan taposta.

Taloudellisen edun tavoitteluun liittyy myös tappaminen palkkiota vastaan. Ennen vuoden 1995 uudistusta annetussa korkeimman oikeuden ratkaisussa 1995:119 A oli luvannut osan palkkiostaan B:lle, jos tämä osallistuu X:n tappamiseen. Kaikki oikeusasteet katsoivat B:n teon tapahtuneen omanvoitonpyynnöstä palkkion saamiseksi ja siten oman taloudellisen tilanteensa korjaamiseksi. B tuomittiin murhasta. Uudistuksen jälkeen annetussa ratkaisussa KKO 2003:53 A oli vienyt B:n autolla pysäköintialueelle, jossa olevaan LJ:n käytössä olleeseen autoon B oli ryhtynyt asentamaan pommia. Pommi oli kuitenkin räjähtänyt asennuksen aikana. Kukaan ei kuollut, mutta B loukkaantui räjähdyksessä. Ratkaisussa oli arvioitu sitä, minkälainen merkitys A:n B:lle lupaamalla palkkiolla on ollut pommin asentamiseen. Selvitysten mukaan A oli luvannut B:lle palkkion ajomatkan aikana pysäköintialueelle. B oli kertonut, että olisi asentanut pommin ilman palkkiotakin, koska oli pelännyt A:ta. Korkein oikeus arvioi, että ajomatkan aikana tulleella palkkiomahdollisuudella on ollut vaikutusta tekoon ryhtymiseen, vaikka B on sen kiistänytkin. Korkein oikeus lausui, että palkkiomahdollisuus viittaa vakaaseen harkintaan, mutta teon muiden seikkojen perusteella tekoa ei ole tehty vakaasti harkiten. B kuitenkin tuomittiin murhan yrityksestä vakavaa vaaraa aiheuttavan kvalifiointiperusteiden ja kokonaistörkeysarvioinnin perusteella. Korkeimman oikeuden perusteluissa ei ole tarkempia yksityiskohtia. Arvioon on ehkä myötävaikuttanut se, että B on saanut tietää pommin asentamisesta ja palkkiomahdollisuudesta vasta ajomatkan aikana. Näkisin tämän tilanteen soveltuvan aiemmin selostettuun lakivaliokunnan mietintöön⁸⁰, jonka mukaan oman edun tavoittelun tulee osoittaa vakaata harkintaa. Tässä tapauksessa B:llä ei ole ollut aikaa suunnitella tai harkita tekoa, vaan päätös on syntynyt nopeasti.

Tappamisen ei tarvitse tapahtua rahan saamiseksi vaan myös muunlaista taloudellisen tilanteen helpottamista voidaan pitää erityisen moitittavana. Tapauksessa KKO 2005:48 A oli surmannut kehitysvammaisen tyttärensä B:n juottamalla tälle

---

⁸⁰ LaVM 22/1994 vp, s. 11.

juomaa, johon oli sekoittanut lääkkeitä. B oli kuollut lääkkeiden yhteismyrkytykseen. A tuomittiin täyttä ymmärrystä vailla olevana tehdystä murhasta. Korkein oikeus piti tapauksessa vakaata harkintaa osoittavana paitsi teon suunnitelmallisuutta, myös sen taloudellisia vaikuttimia. A oli kertonut todistajalle hakeneensa lisää eläkettä B:lle, mutta ei ollut saanut sitä. A oli kertonut, että ei jaksa B:n kanssa ilman taloudellista apua.

Toinen oikeuskäytännössä usein esiintyvä motiivi on mustasukkaisuus. Ennen vuoden 1995 uudistusta annetussa ratkaisussa KKO 1981 II 32 A oli rakentanut pommin ja ajanut 300 kilometriä postittaakseen sen naisystävänsä miespuoliselle kirjeenvaihtokaverille B:lle. B oli kuollut ja viisi muuta ihmistä loukkaantunut paketin avauksessa. A tuomittiin murhasta ja viidestä ruumiinvamman tuottamuksesta. A oli kertonut olleensa mustasukkainen naisystävänsä ja B:n käymästä kirjeenvaihdosta. Käräjäoikeus ja hovioikeus katsoivat teon tapahtuneen vakaasta harkinnasta, omanvoitonpyynnöstä ja erityistä raakuutta ja julmuutta osoittaen. Korkein oikeus totesi, että teko oli tehty vakaasta harkinnasta ja yleistä vaaraa aiheuttavalla tavalla, mutta ei omanvoitonpyynnöstä eikä erityistä raakuutta tai julmuutta osoittaen. Omanvoitonpyyntöä koskevaa lausuntoa ei perusteltu tarkemmin. Arvioon lienee vaikuttanut ennen vuoden 1995 uudistusta oikeuskäytännössä vallinnut linja, jonka mukaan teon motiivin tuli olla erityisen moitittava. Tätä näkemystä tukee uudistuksen jälkeen annettu ratkaisu KKO 2005:44, jossa A oli tappanut B:n lyömällä tätä kirveellä päähän. Korkein oikeus katsoi motiiviksi mustasukkaisuuden ja syrjäytyksi tulemisen, jonka A oli aikonut korjata tappamalla B:n. Motiivin lisäksi A:n käyttäytyminen ja uhkailut osoittivat, että A oli harkinnut B:n tappamista jo pitkään. A tuomittiin murhasta kvalifiointiperusteena vakaa harkinta. Myös eräissä muissa ratkaisuissa mustasukkaisuus on huomioitu törkeysarvioinnissa⁸¹.

Tappamisen motiivi voi liittyä ammattirikollisten muodostamassa kerhossa toimimiseen. Kyse voi tällöin olla kerhon johtajan suorittamasta taposta, jos kerhon jäsen on ryhtynyt vastustamaan johtajaa⁸². Mielestäni tähän rinnastuu myös kerhon jäsenen suorittama tappo kerhoon pääsemiseksi. Tällöin kerhon jäsen tavoittelee tappamisella omaa etua eli kerhoon pääsyä.

---

⁸¹ Ks. esim. KKO 2004:80, KKO 2009:56 ja Itä-Suomen HO 1.11.2007 tuomio nro 1307.

⁸² Ks. esim. KKO 2004:119.

Johtopäätöksensä voi todeta, että tappamisen motiivit ovat hyvin erilaisia. Motiivia suurempi painoarvo annetaan sille, osoittaako motiivi itsessään vakaata harkintaa. Tekijän motiivia pyritään selvittämään myös sen takia, voidaanko tekijän tappamista edeltäneiden tai sen jälkeisten tekojen katsoa tukevan motiivia ja osoittavan siten suunnitelmallisuutta tai harkintaa. Esitöiden ja oikeuskäytännön perusteella pelkän motiivin olemassaolo ei vielä sellaisenaan riitä vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen täyttymiselle⁸³, vaan tällaisen oman edun tavoittelun tulee osoittaa vakaata harkintaa. Motiivin puuttuminen tai sen selvittämättä jääminen ei myöskään ole este vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen täyttymiselle, mikäli tekijän muut teot puhuvat suunnitelmallisuuden tai harkinnan puolesta⁸⁴. Mikäli tuomioistuin arvioisi, että motiivin puuttuminen puhuu vahvasti vakaata harkintaa vastaan, voi tappo luonnollisesti tulla arvioitavaksi murhaksi muun kvalifiointiperusteen perusteella. Toisen tappaminen ilman motiivia tai muuta vaikutinta voi kuitenkin vaikuttaa teon kokonaisarvioinnissa törkeyttä lisäävänä seikkana.

4.1.2. Suunnitelmallisuus

Oikeuskäytännön mukaan tappo on tehty vakaasta harkinnasta silloin, kun sitä on suunniteltu etukäteen⁸⁵. Suunnitelma voi olla hyvin yksityiskohtainen tai hieman suurpiirteisempi. Tappamisen tulee kuitenkin olla osa ennalta laadittua suunnitelmaa täyttääkseen vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen. Jos tarkoituksena on esimerkiksi varastaa toisen omaisuutta, mutta ei tappa omaisuuden haltijaa, ei tappoa voida pelkästään ryöstöaikkeen perusteella pitää vakaata harkintaa osoittavana⁸⁶.

Suunnitelma voi sisältää tekijän oman ajatuksenkulun siitä, kuinka tappaminen toteutetaan ja mitä toimenpiteitä se vaatii. Tapauksessa KKO 1981 II 32 oli kyse suunnitelman laatimisesta B:n tappamiseksi. A oli laatinut usean kuukauden ajan suunnitelmaa pommin rakentamisesta ja sen toimittamisesta B:lle. A oli myös ajanut 300 kilometrin mittaisen matkan postittaakseen pommin sisältävän paketin B:lle. A tuomittiin murhasta kvalifiointiperusteena vakaa harkinta ja yleistä vaaraa

---

⁸³ LaVM 22/1994 vp, s. 11 ja esim. KKO 2003:53.

⁸⁴ Ks. esim. KKO 2003:53, jossa korkein oikeus lausui motiivin jääneen selvittämättä, mutta teko täytti siitä huolimatta vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen.

⁸⁵ Ks. esim. KKO 1980 II 59, 1981 II 32, 1988:42 ja 1995:119.

⁸⁶ Ks. esim. KKO 1996:76.

aiheuttava tekotapa. Myös korkeimman oikeuden ratkaisussa 2003:53 vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen täyttymisessä huomioitiin A:n toimet, joita olivat pommin laukaisimen rakentaminen, pommin ja sen asentajan B:n kuljettaminen teko paikalle 100 kilometrin päähän sekä B:n neuvominen pommin asentamiseksi. A:n ja B:n katsottiin molempien syyllistyneen murhan yritykseen kvalifiointiperusteena vakaa harkinta.

Suunnittelun ei tarvitse kestää pitkän aikaa täyttääkseen vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen. Tapauksessa KKO 1988:42 A ja B olivat saman yön aikana suunnitelleet ja toteuttaneet taksiryöstön. Suunnitelmaan kuului taksin tilaaminen ja kuljettajan tappaminen. Teon tarkoituksena oli taksiauton ja taksissa olevien rahojen anastaminen. Tekijät olivat puhuneet etukäteen surmapaikasta ja siitä, missä kumpikin istuisi taksissa. Teon katsottiin tapahtuneen ennalta yhdessä tehdyn suunnitelman mukaisesti ja yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. A ja B tuomittiin murhasta kvalifiointiperusteena vakaa harkinta, omanvoitonpyyntö ja erityistä raakuutta ja julmuutta osoittava tekotapa.

Mikäli tekijöitä on useampia, voi suunnitelmaan kuulua erilaista tehtävien jakoa⁸⁷. Tehtävien jako voi liittyä esimerkiksi siihen, kumpi hoitaa varsinaisen tappamiseen johtavan teon tekemisen, vaikka molemmat olisivat olleet mukana teon suunnittelussa. Tapauksessa KKO 2003:53 oli sovittu, että B asentaa pommin A:n toimiessa kuljettajana. Tapauksessa KKO 1995:199 A oli tappanut X:n sillä aikaa, kun B odotti autossa. Molemmissa tapauksissa tehtävien sopimisen katsottiin osoittavan suunnitelmallisuutta. Tapauksessa KKO 1983 II 61 B oli suostutellut A:n tappaamaan C:n kaatamalla tämän päälle saostuskaivon kannen. A tuomittiin murhasta ja B murhan yllytyksestä kvalifiointiperusteena vakaa harkinta ja erityinen raakuus ja julmuus.

Välineiden hankkimisen on vakiintuneesti katsottu osoittavan tappamisen suunnitelmallisuutta. Kyse voi olla tappamiseen tarkoitetuista ampuma- tai teräaseista tai erilaisista räjähdystarvikkeista. Tapauksessa KKO 2004:80 A oli hankkinut etukäteen aseensa ja panokset B:n tappamiseksi. Tapauksessa KKO 1981 II 32 oli puoles-

---

⁸⁷ Ks. esim. KKO 1988:42 ja 1995:119.

taan kyse pommin rakentamiseen tarvittavien tarvikkeiden hankkimisesta. Molemmissa tapauksissa tappamiseen tarkoitettujen välineiden hankkimista pidettiin vakaata harkintaa osoittavana. Välineiden ei tarvitse liittyä pelkästään tappamiseen osoittaakseen suunnitelmallisuutta, vaan kyse voi olla myös esimerkiksi ruumiin kätkemiseen tai hävittämiseen soveltuvista välineistä. Tapauksessa KKO 1980 II 59 A oli ostanut väärällä nimellä auton sekä muun muassa jääkairan ja kirveen avannon tekemiseen, pulkan ruumiin kuljetukseen sekä vauhtipyörän ruumiin upottamiseen.

Osaksi suunnitelmallisuutta voidaan katsoa myös muunlaiset tappamista edeltävät tai sen jälkeiset toimet. Tappamista edeltävien toimien tarkoituksena voi olla esimerkiksi tappamisen onnistumisen varmistaminen ja kiinnijäämisen estäminen. Oikeuskäytännössä esiin tulleina seikkoina on huomioitu muun muassa tekopaikan olosuhteisiin ennalta tutustuminen ja puhelinjohtojen katkaiseminen⁸⁸. Tapauksessa KKO 2004:119 korkein oikeus piti kerhon jäsenen tappoa suunnitelmallisena muun muassa siksi, että moottoripyöräkerhon johtaja A oli pyytänyt kerhon jäseniä sulkemaan matkapuhelimet ennen kokousta, jotta heidän liikkeitään ei voitu seurata kokouksen jälkeen. Teon jälkeinen toiminta voidaan katsoa osaksi etukäteen laadittua suunnitelmaa, jos toimien tarkoituksena on esimerkiksi jälkien peittelemine. Oikeuskäytännössä tappamisen jälkeisenä toimintana on esiintynyt lähinnä tekovälineiden hävittämistä⁸⁹.

Tekijä saattaa toisinaan toteuttaa tappamisen suunnitelmasta poikkeavalla tavalla. Se ei kuitenkaan vaikuta heikentävästi vakaan harkinnan arviointiin, koska tekijällä on joka tapauksessa ollut tappamisaikomus. Tapauksessa KKO 1980 II 59 A oli aikonut surmata B:n, mikäli tämä kieltäytyy seurustelusuhteen jatkamisesta. A oli suunnitellut toteuttavansa teon sitomalla B:n muovipusseihin ja jättämällä tämän autoon pysäköintialueelle. A olisi kuukauden päästä noutanut auton ja kuoliaaksi nääntyneen tai jääntyneen B:n ja upottanut tämän avantoon painojen avulla. A odotti väijymällä B:tä tämän työmatkan varrella. A ei saanut vastakaikua toiveelleen seurustelusuhteen jatkamisesta. B yritti lopulta paeta paikalta. A muutti suunnitel-

---

⁸⁸ Ks. esim. KKO 1995:119.

⁸⁹ Ks. esim. KKO 1995:119.

maansa puukottamalla B:tä useita kertoja puukolla selkään. A oli kertomansa mukaan pakotettu muuttamaan suunnitelmaansa, koska hän oli kokenut tilanteen olevan ainoa mahdollisuus teolle, koska B ei varmaankaan jatkossa tulisi liikkumaan työmatkaa yksin. A tuomittiin täyttä ymmärrystä vailla tehdystä murhasta kvalifiointiperusteena vakaa harkinta.

Korkein oikeus on todennut, että teon suunnitelmallisuutta tai vakaata harkintaa ei poista se, että tekijä ei ole päättänyt tarkkaa tekoajankohtaa tai että hän epäröi päätöksessään. Merkitystä on siten ainoastaan sillä, että tekijä valitsee tappamisvaihtoehdon kaikista vartenotettavista toimintavaihtoehdoistaan.⁹⁰ Sen sijaan korkeimman oikeuden mukaan vakaata harkintaa arvioitaessa merkitystä voidaan antaa sille, millainen tekijän kyky on vakaan harkinnan edellyttämän suunnittelun tekemiseen. Tällaisia kykyyn vaikuttavia seikkoja voivat olla esimerkiksi fyysiset sairaudet tai ahdistus. Huomioonotettavien seikkojen tulee kuitenkin olla luonteeltaan tai voimakkuusasteeltaan sellaisia, että niillä on merkitystä vakaan harkinnan arvioinnissa.⁹¹

4.1.3. Vakavasti otettavat uhkaukset

Etukäteen esitettyjen uhkausten on oikeuskäytännössä katsottu osoittavan surmaamispäätöksen syntyneen pidemmän ajan kuluessa⁹². Vakaan harkinnan kvalifiointiperusteiden arvioinnissa huomioidaan vain vakavasti otettavat uhkaukset.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2005:44 A oli tappanut B:n iskemällä tätä kirveellä päähän. A tuomittiin murhasta kvalifiointiperusteena vakaa harkinta. A oli ennen tappoa uhkaillut B:tä hiilihangolla ja ilmestynyt eräänä yönä tämän sängyn viereen esittämään tappouhkauksia pitkävirtainen veistokirves kädessään. Tapauksessa merkille pantavaa on se, että korkein oikeus on arvioinut uhkausten vakavuutta sen perusteella, kuinka ulkopuoliset olivat kokeneet tilanteen. Tältä osin uhkauksia arvioidaan eri tavalla verrattuna laittomaan uhkaukseen, jossa kyse on siitä,

---

⁹⁰ Ks. esim. KKO:2004:119 ja 2005:48.

⁹¹ Ks. esim. KKO 2005:48.

⁹² Ks. esim. KKO 2005:44, 2005:48 ja 2004:80.

kuinka uhkausten kohteeksi joutunut henkilö oli kokenut uhkaukset niiden esittämisajankaan ja sen jälkeen. Tässä tapauksessa A oli kertonut paikallisen grillin omistajalle uhkailleensa B:tä kirveellä. Grillin omistaja oli pitänyt tilannetta vakavasti otettavana, koska hän oli myöhemmin varoittanut B:tä A:sta. Myös A:n naapuri oli kertonut pitäneensä tilannetta jännittyneenä. Uhkausten merkitystä tuki lisäksi A:n kanssa asuneen K:n toiminta, joka oli varalta piilottanut kaikki talon teräaseet. Näiden seikkojen perusteella A:n esittämiä uhkauksia pidettiin vakavasti otettavina.

Tapauksessa KKO 1996:76 A oli kertonut C:lle aikoneensa ryöstää B:n aseet ja olleensa valmis tappamaan B:n saadakseen aseet. B:n veli oli kuitenkin tullut yllättäen asunnolle, jolloin A oli luopunut ajatuksesta. A oli miltei kaksi kuukautta myöhemmin murtautunut B:n asuntoon tarkoituksenaan ryöstää aseet. B olikin A:n yllätykseksi ollut kotona ja osoittanut A:ta haulikolla asunnon eteisessä. A oli puukottanut B:n kuoliaaksi. Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan pelkästään A:n miltei kaksi kuukautta sitten C:lle kertoma lausuma ei riittänyt osoittamaan, että A olisi suunnitellut B:n surmaamista. A tuomittiin taposta.

Korkeimman oikeuden mukaan mahtipontista uhoamista ei katsota vakavasti otettavaksi uhkaukseksi⁹³. Esimerkiksi lyöntitilanteessa ja sen jälkeen päihtyneenä ollessa esitettyjä tappouhkauksia ei ole pidetty riittävänä⁹⁴. Myös lain esitöissä on todettu tällaisten uhkausten olevan lähinnä eräänlaista uhoamista⁹⁵. Päihtyneenä esitetyt uhkaukset eivät kuitenkaan automaattisesti johda siihen, että uhkauksia ei katsottaisi vakavasti otettaviksi. Tapauksessa KKO 2004:80 A oli sanonut vaimolleen B:lle ja hänen sukulaisilleen tappavansa B:n. Myös seuraavana vuonna puhelinkeskustelussa A oli sanonut tappavansa B:n. A oli kertonut C:lle, että jos A tai B lähtee, niin ”toinen lähtee laudoissa ja toinen raudoissa”. A vetosi uhkausten olleen sattumanvaraisia, irrallisia ja vanhoja. Lisäksi A kertoi olleensa niitä esittäessään päihtyneenä. A piti uhkauksia lähinnä miehisenä uhoamisena. Korkein oikeus piti uhkauksia vakavasti otettavina esittämistilanteisiin ja -tapoihin nähden. Uhkaukset oli esitetty usein muiden henkilöiden läsnä ollessa eikä niitä muutoinkaan voitu kat-

---

⁹³ Ks. esim. KKO 2005:44.

⁹⁴ Ks. esim. KKO 1993:5.

⁹⁵ HE 44/2002 vp, s.79.

soa esitetyn ainoastaan uhoamismielessä. Uhkaukset osoittivat, että B:n surmaaminen ei ollut äkkinäinen ajatus vaan harkittu teko. A:n katsottiin syyllistyneen murhaan kvalifiointiperusteena vakaa harkinta ja erityisen raaka ja julma tekotapa.

Tapauksessa KKO 2013:27 on arvioitu tarkemmin uhkausten uskottavuudelle annettavaa painoarvoa. Tapauksessa B oli soittanut ystävälleen Matti R:lle useita puheluja vuosien 2009–2010 aikana ja kertonut miesystävänsä A:n uhanneen tappaa hänet niin, ”ettei sitä saada koskaan selville”. B oli pyytänyt Matti R:ää tutkimaan asiaa, mikäli hänelle sattuisi jotakin. B oli lisäksi kertonut tyttärelleen C:lle A:n uhkailuista. B oli myöhemmin hukunut matalaan rantaveteen ja tapauksessa oli kyse siitä, oliko A syyllinen B:n tahalliseen hukuttamiseen tai avun laiminlyöntiin. Korkein oikeus otti uhkailujen arvioinnissa huomioon A:n tyttären C:n kertomuksen siitä, että B humaltui helposti, jolloin hänestä tuli teennäinen ja huomionhakuisen. B oli myös korostetun huolestunut terveydentilastaan, jota lukuisat sairaalakäynnit ja soitot omalääkärille osoittivat. Nämä seikat osittain heikensivät uhkausten todistusarvoa. Korkein oikeus arvioi A:n helposti liioittelevan asioita tai tekevän liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Korkein oikeus totesi myös, että ystävä Matti R tai tytär C eivät ryhtyneet mihinkään toimenpiteisiin asian selvittämiseksi B:n eläessä. B:n kuoleman jälkeen Matti R oli tuonut poliisille ilmi B:n kertomat uhkaukset ja sen perusteella tutkinta A:sta oli aloitettu. Korkein oikeus totesi johtopäätöksissään, että vaikka A:n esittämien uhkausten vakavuus ja varteenotettavuus olivat epäselviä, tukee niistä esitetty selvitys omalta osaltaan syytettä. Syytteet A:ta vastaan kuitenkin hylättiin, koska kaikkien selvitysten jälkeen A:n syyllisyydestä jäi varteen otettava epäily.

4.1.4. Määrätietoinen pyrkimys teon toteuttamiseksi

Vakaata harkintaa voi osoittaa tapa, jolla tappo on toteutettu. Tällä tarkoitetaan tässä yhteydessä lähinnä tekijän määrätietoisuutta ja sitkeyttä tapon toteuttamiseksi eikä niinkään sitä, mitä tekotapaa on käytetty.

Tapauksessa KKO 2004:80 uhriin osuneiden laukausten lukumäärä ja tapa, jolla rikos saatettiin loppuun ampumalla laukauksia kahdessa erässä, osoitti korkeimman

oikeuden mukaan vakaata harkintaa. Myös tapauksessa KKO 2005:7 uhrin kuolemaan johtanut pahoinpitely oli tehty kahdessa vaiheessa, joista jälkimmäinen vaihe oli sisältänyt ensimmäistä vaihetta huomattavasti kovempaa väkivaltaa. Molemmissa tapauksissa surmaamisen määrätietoisuutta osoitti lisäksi se, että tekoa oli jatkettu sen jälkeen, kun uhrin oli havaittu vielä liikahtelevan⁹⁶. Näiden seikkojen perusteella tappamisen voitiin selvästi katsoa olleen se päämäärä, johon teoilla oli pyritty.

4.1.5. Vakaata harkintaa vastaan puhuvat seikat

Tappoa ei ole oikeuskäytännön mukaan katsottu tehdyksi vakaasti harkiten silloin, kun surmaamista ei ole edeltänyt suunnittelu, vaan se on johtunut lähinnä tilanteen yllättävyydestä, odottamattomasta tai hallitsemattomasta kehityksestä tai tekijän kiihtymystilasta⁹⁷.

Tilanteen odottamatonta tai hallitsematonta kehitystä voidaan pitää vakaan harkinnan vastakohtana. Molemmat esiintyvät usein korkeimman oikeuden ratkaisuperusteluissa lausumana siitä, miksi tappoa ei ole pidetty vakaata harkintaa osoittavana. Seuraavassa keskustelua herättäneessä ratkaisussa tapon katsottiin johtuvan tilanteen odottamattomasta kehityksestä.

KKO 1984 II 142. Tapauksessa A oli lyönyt B:tä niin, että tämän leukaluu oli murtunut sillä seurauksella, ettei B ollut kyennyt tekemään vastarintaa. A oli raahannut B:n läheiseen metsikköön ja pakottanut tämän sukupuoliyhteyteen. A:n maatessa vielä B:n päällä, oli A kuristanut B:tä tämän avunhuutojen estämiseksi ja oman kiinnijäämisensä estämiseksi. Kuristamisen seurauksena B:n kurkunpään sormusrusto ja kieli-luu olivat murtuneet. B oli kuollut. Korkeimman oikeuden mukaan tekoa ei ollut pidettävä vakaata harkintaa osoittavana, vaan teko oli johtunut enemmänkin tilanteen odottamattomasta kehityksestä. A tuomittiin taposta. Eri mieltä olleen korkeimman oikeuden jäsenen mukaan A:n teko oli tehty surmaamistarkoituksessa väkisinmakaamisrikoksen ilmitulon estämiseksi. Eri mieltä ollut jäsen olisi siten tuominnut A:n murhasta.

Korkein oikeus on kiinnittänyt tapauksessa huomiota siihen, millainen vaikutus B:n avunhuudoilla on ollut A:n käyttäytymiseen. Tilanne on varmasti kehittynyt odottamattomasti lenkkeilijän juostessa tekopaikan ohi ja B:n yrittäessä huutaa apua.

⁹⁶ Ks. lisäksi Itä-Suomen HO 1.11.2007 tuomio nro 1307.

⁹⁷ Ks. esim. KKO 1984 II 142, 1985 II 112, 1996:76, 2004:57 ja 2004:63.

Kuristamisen tarkoitus on kuitenkin ollut keskeyttää B:n avunhuudot. Perimmäinen motiivi on ollut rikoksen ilmitulon ja kiinnijäämisen estäminen. Mielestäni yleisen oikeuskäsityksen mukaisena ei voida pitää sitä, että uhrin pitäisi sallia teko tekemättä vastarintaa tai yrittämättä saada apua, ja että päinvastaista toimintaa pidettäisiin tilanteen odottamattomana kehityksenä. *Utriainen* on kritisoinut ratkaisua siitä, että se antaa sellaisen kuvan, että uhrin vastarinta ei olisi oikeutettua tai edes odotettua⁹⁸. Tapaus on mielenkiintoinen myös siksi, että vuoden 1966 hallituksen esityksen hyväksyminen sellaisenaan olisi johtanut A:n tuomitsemiseen murhasta⁹⁹.

Myös seuraava tapaus käsitteli osittain uhrin tappamista toisen rikoksen ilmitulon estämiseksi.

KKO 1984 II 96. A oli lyönyt B:n päätä pyyhkeeseen käärityllä kukkaruukulla useita kertoja. A oli tämän jälkeen kuristanut B:tä sähköjohdolla kunnes tämä oli lopettanut ääntelynsä. Tämän jälkeen A oli varastanut huoneesta stereolaitteet. Tekijä tuomittiin murhasta.

Perusteluista ei suoraan ilmene, että korkein oikeus olisi katsonut A:n kuristaneen B:n anastamisrikoksen ilmitulon estämiseksi, mutta eri mieltä olleen jäsenen lausunnossa perustellaan, miksi A:n tekoa ei tulisi katsoa tehdyksi anastusrikoksen ilmitulon estämiseksi. Tapaus ei ole suoraan verrattavissa edellä mainittuun tapaukseen KKO 1984 II 142, koska tässä tapauksessa A:n vakaan harkinnan puolesta puhui moni muukin seikka, kuten esimerkiksi A:n oma pyyntö päästä tuona yönä nukkumaan B:n luokse sekä hänen täysin tyyni ja vakaa käytöksensä teon jälkeen, kun hän jäi kiinni stereoiden varastamisesta. Tapaukset ovat myös sikäli erilaisia, että tässä tapauksessa B ei ollut herännyt A:n talossa liikkumiseen, vaan vasta A:n lyödessä häntä kukkaruukulla. B:n äänteleminen oli siis alkanut vasta silloin, kun A oli jo aloittanut väkivallan B:n surmaamiseksi. A on siis tappanut B:n jo ennen anastusrikoksen aloittamista ja pyrkinyt siten estämään sen paljastumisen.

Korkein oikeus katsoi myös seuraavassa tapauksessa B:n tappamisen tapahtuneen tilanteen odottamattomasta kehityksestä eikä vakaasta harkinnasta.

---

⁹⁸ *Utriainen* 2006, s. 492.

⁹⁹ Ks. HE 1966:68 vp, s. 2. Hallitus esitti tuolloin, että tappo olisi automaattisesti murha muun muassa silloin, kun se tehdään rikoksen ilmitulon tai tekijän kiinnijäämisen estämiseksi. Lakivaliokunta ei kuitenkaan hyväksynyt esitystä, koska sen mukaan säädösten tuli olla avoimia ja antaa tuomioistuimille päätösvaltaa.

KKO 2004:57. A oli mennyt B:n kuljettamaan taksiin ja pyytänyt ajamaan läheisen oppilaitoksen pihalle. B:n tarkoituksena oli alusta asti ollut taksinkuljettaja B:n ryöstäminen. Oppilaitoksen pihalla B ei ollut kuitenkaan luovuttanut rahojaan A:lle vaan oli tehnyt vastarintaa. B oli lopulta kuollut A:n häntä kohden ampumiin pistoolin laukauksiin. A tuomittiin taposta. KKO perusteli ratkaisuaan sillä, että A oli suunnitellut kyllä ryöstävänsä B:n ja laatinut sitä varten suunnitelman. Suunnitelma ei sisältänyt B:n tappamista eikä tappoa siksi voitu pitää harkittuna, vaikka ryöstö itsessään on sellainen ollut.

Vakaa harkinta edellyttää tapon suunnittelemista joko teon pääasiallisena tarkoituksena tai osana muuta rikosta, kuten esimerkiksi anastusrikosta. Tässä tapauksessa B:n tappaminen ei ollut selvitysten mukaan osa anastussuunnitelmaa, vaan tappo oli johtunut B:n yllättävästä vastarinnasta. Tältä osin korkeimman oikeuden arvio vaikuttaa perustellulta. Sen sijaan näytön mukaan kaksi A:n ampumista laukauksista oli voinut olla vahingonlaukauksia kamppailun yhteydessä, mutta kolmas laukaus oli ammuttu lähietäisyydeltä B:n takaraivoon useita minutteja kahden ensimmäisen laukauksen jälkeen. Kolmas laukaus oli ollut välittömästi tappava. Korkeimman oikeuden mukaan kolmannen laukauksen ampumisella useiden minuuttien jälkeen ei ole kuitenkaan ollut ratkaisevaa merkitystä vakaan harkinnan arvioinnissa. Ratkaisevaksi korkein oikeus on nähnyt enemmänkin sen, että B:n tappamista ei ole suunniteltu etukäteen ja tilanne on ajautunut siihen pisteeseen, ettei A:lla ole ollut muuta keinoa kuin ampua B. Perusteluista saa sellaisen vaikutelman, että uhrin tekemä vastarinta on käännetty häntä vastaan. Eri mieltä olleen jäsenen lausunnon mukaan tekoa olisi kuitenkin pidettävä vakaata harkintaa osoittavana, koska kolmas laukaus oli ammuttu myöhemmin eikä se olisi ollut tarpeellinen ryöstön loppuunsaattamiseksi. B oli jo tällöin tajuttomana puolustuskyvytön. Hän on myös pitänyt läheltä ammuttua viimeistä laukausta teloitustyyppisenä, mikä puoltaa myös kokonaistörkeysvaatimuksen täyttymistä. Eri mieltä ollut jäsen olisi tuominut A:n murhasta.

Seuraavassa tapauksessa sen sijaan korkein oikeus totesi nimenomaisesti, että teko ei ollut tapahtunut tilanteen odottamattomasta kehityksestä vaan vakaasta harkinnasta.

KKO 1988:73. A oli sitonut 10-vuotiaan B:n käsistä ja jaloista kauppaliikkeen takahuoneeseen. A oli poistunut liikkeestä ja palannut kolmen tunnin kuluttua takaisin. A oli ollut vapauttamassa B:n jalkoja sen jälkeen, kun B oli luvannut olla tekemättä ilmoitusta A:sta. B oli kuitenkin hetkeä myöhemmin ilmoittanut, että tekee ilmoituksen

ja järjestää A:n vankilaan. Tällöin A oli kuristanut B:n tämän jaloista irrottamalla narulla. B:n kädet olivat olleet vielä sidottuna selän taakse. A tuomittiin murhasta kvalifiointiperusteena vakaa harkinta ja erityistä raakuutta ja julmuutta osoittava teko.

Hovioikeus olisi tuominnut A:n taposta. Se viittasi ratkaisussaan edellä selostettuun tapaukseen KKO 1984 II 142, jossa uhrin kuristamista ei pidetty vakaata harkintaa osoittavana. Korkein oikeus totesi perusteluissaan, että hovioikeuden mainitsema korkeimman oikeuden ratkaisu ei soveltunut tähän tapaukseen, koska tässä tekijällä oli ollut useampi tunti aikaa miettiä toimintaansa. Tapauksessa KKO 1984 II 142 teot oli sen sijaan tehty välittömässä yhteydessä. Yhteistä tapauksissa on kuitenkin se, että molemmissa surmateko tehtiin toisen rikoksen ilmitulon estämiseksi.

Tilanteen odottamatonta tai hallitsematonta kehitystä voi osoittaa myös tekijöiden oma toiminta tappamistilanteessa. Rovaniemen hovioikeuden ratkaisussa 7.11.2003 tuomio nro 758 A ja B olivat menneet X:n asuntoon ja puukottaneet tämän hengiltä. Hovioikeuden mukaan tekoon johtaneet seikat olivat johtuneet lähinnä tilanteen hallitsemattomasta kehityksestä. Tätä osoitti erityisesti se, että A ja B olivat lyöneet teräseilla myös toisiaan. Hovioikeus tuomitsi A:n ja B:n kuitenkin murhasta erityisen raa'an ja julman tekotavan perusteella.

Tekijän kiihtymystila on oikeuskäytännössä vakiintuneesti erotettu tilanteen odottamattomasta ja hallitsemattomasta kehityksestä. Tilanteen yllättävyydessä kyse on yleensä tilanteista, joissa jokin odottamaton seikka yllättää tekijän, jolloin hän tappaa uhrin saman tien. Jos tekijä sen sijaan miettii toimintaansa usean tunnin ajan, ei tappoa enää katsota tehdyn tilanteen odottamattoman tai hallitsemattoman kehityksen takia. Ollessaan kiihtymystilassa tekijä saattaa puolestaan poistua paikalta, mutta palata takaisin myöhemmin. Ratkaisevaa tällöin on se, onko tekijä toiminut koko ajan samassa kiihtymystilassa.

KKO 1985 II 112. A oli omasta mielestään poistettu ravintolasta turhan väkivaltaisesti, jolloin hän oli mennyt vuokra-autolla yhden kilometrin päässä olevaan kotiinsa tarkoituksenaan hakea sieltä pistooli vahtimestari K:n ampumiseksi. A oli palattuaan ravintolan luo ampunut K:ta lähietäisyydeltä yhden kerran vasemmalle puolelle vatsan yläosaan. A oli seurannut K:ta ravintolan keittiöön ja toistanut tappamisuhkauksiaan poliisien ja oikeuslääkärien paikalla ollessa. K oli elvytysyrityksistä huolimatta kuollut 40 minuutin päästä. Käräjäoikeus ja hovioikeus tuomitsivat A:n täyttä ymmärrystä vailla tehdystä murhasta kvalifiointiperusteena vakaa harkinta. Korkein oikeus tuomitsi A:n täyttä ymmärrystä vailla tehdystä taposta. Korkein oikeus perusteli ratkaisuaan sillä, että surmaamisteko oli aloitettu ja saatettu loppuun siinä samassa kiih-

tymystilassa, jonka valtaan A oli joutunut ravintolasta poistamisen yhteydessä. Surmaamiseen ei liittynyt siten vakaata harkintaa. Korkein oikeus ei myöskään pitänyt rikosta kokonaisuutena arvioiden törkeänä.

Tapauksessa A oli päättänyt hakea kotoaan pistoolin ja palata takaisin ravintolalle ampumaan K:n. A:n toiminta oli siten koko tapahtumaketjun ajan keskittynyt tähän ravintolan ulkopuolella saatuun ajatukseen. Mikäli A olisi jäänyt miettimään toimintaansa kotiin, olisi tapausta saatettu käsitellä toisin. Tällöin asian miettiminen olisi voinut osoittaa, että A on sisäistänyt sen, mitä on tekemässä. Tätä tulkintaa tukee Rovaniemen hovioikeuden ratkaisu 7.11.2003 tuomio nro 758, jossa A ja B olivat poistuneet X:n asunnolta riidan jälkeen. A ja B olivat menneet A:n asunnolle, jossa he olivat muun muassa kuunnelleet musiikkia. Noin puolen tunnin kuluttua A ja B olivat palanneet X:n asunnolle ja puukottaneet tämän hengiltä. A:n ja B:n mukaan ajatus pahoinpitelystä oli syntynyt kävelymatkan tai musiikin kuuntelun aikana. Hovioikeus ei katsonut X:n tappamisen tapahtuneen kiihtymystilassa, mutta mitkään seikat eivät toisaalta tukeneet tappamisen suunnitelmallisuuttakaan.

Tekijän kiihtymystilaan saattaa johtaa tekijään kohdistunut väkivalta tai muu yllättävä tapahtuma, kuten mustasukkaisuus. Oikeuskäytännössä kiihtymystilan arvioinnissa on kiinnitetty huomiota väkivallan voimakkuuteen, tapahtumien välillä kuluneeseen aikaan sekä tekijän toimintaan tapahtumien aikana. Kiihtymystilan poisulkevina seikkoina on pidetty etenkin väkivallan lievyyttä ja sitä, että tekijä on toiminut tapahtumien välillä täysin normaalisti.¹⁰⁰ Tämä osoittanee sitä, että tekijä on pysähtynyt miettimään seuraavaa siirtoaan.

Vakaan harkinnan kvalifiointiperustetta arvioitaessa oikeusasteet usein ottavat kantaa siihen, onko tapauksessa tullut esiin odottamattomia seikkoja, jotka olisivat voineet vaikuttaa tekijän kiihtymiseen tai tilanteen odottamattomaan kehitykseen. Mikäli viitteitä tällaisesta ei ole, saattaa se osoittaa tapon suunnitelmallisuutta tai harkintaa¹⁰¹. Toisinaan voi käydä niin, että tekijä on suunnitellut tappamista, mutta varsinaisen tappamisen laukaiseekin jokin odottamattoman seikka. *Matikkalan* mukaan tällaiset tilanteet voivat olla ongelmallisia¹⁰². Tämä johtunee siitä, että tällöin joudutaan arvioimaan sitä, mikä painoarvo annetaan teon suunnitelmallisuudelle ja

---

¹⁰⁰ Ks. esim. Rovaniemen HO 7.11.2003 tuomio nro 758.

¹⁰¹ Ks. esim. KKO 2005:48.

¹⁰² Frände ym. 2006, s. 226–227.

toisaalta taas tekijän yllättäneelle seikalle. Arviointia helpottanee edellä selostettu vakiintunut oikeuskäytäntö siitä, että tekotavasta poikkeaminen ei ole esteenä vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen täyttymiselle.

4.2. Erityisen raaka tai julma tekotapa

Vuoden 1995 uudistukseen asti voimassa ollut kvalifiointiperuste ”erityistä raakuutta tai julmuutta osoittaen” muotoiltiin kielellisesti muotoon ”erityisen raakalla tai julmalla tavalla”. Muutoksen tarkoituksena oli lain esitöiden mukaan viitata nimenomaan ”todelliseen tekotapaan eikä siihen, miltä teko ulkoisesti näyttää”. Aiempi sanamuoto viittasi liikaa teon ulkoiseen raakuuteen tai julmuuteen sekä tekijän henkilöön tai hänen ominaisuuksiinsa. Nykyinen kirjoitusasu viittaa nimenomaan tappamisen tekotapaan.¹⁰³

Kvalifiointiperusteen kielellisen muutoksen myötä oikeuskäytännön arvioinnissa on syytä huomioida se, että ennen vuoden 1995 uudistusta lakiin ei sisältynyt tyhjentyviä murhan kvalifiointiperusteita. Käytännössä tämä ilmenee oikeuskäytännössä siten, että oikeusasteet ovat tekijän syyksilukemista koskevassa arvioinnissa voineet huomioida myös muita kuin murhan tunnusmerkistössä lueteltuihin kvalifiointiperusteisiin liittyviä seikkoja. Toinen huomionarvoinen seikka on se, että ennen vuoden 1995 uudistusta erityistä raakuutta tai julmuutta osoittaen tehty teko viittasi nimenomaan siihen miltä teko ulkoisesti näytti ja osoittiko teko tekijässään erityistä raakuutta tai julmuutta.¹⁰⁴ Uudistuksen jälkeen arvioinnissa keskityttiin puolestaan todelliseen tekotapaan. *Tolvanen* on arvioinut, että nykyisin tekijän ominaisuuksia voidaan arvioida ainoastaan sen osalta, miten varsinainen teko niitä ilmentää¹⁰⁵.

Tappo voi olla tekotapana erityisen raaka tai julma, tai sitten molempia. Tekotavan osalta kvalifiointiperusteen täyttymiseen riittää kuitenkin joko erityinen raakuus tai

¹⁰³ HE 94/1993 vp, s. 93; Frände ym. 2006, s. 227.

¹⁰⁴ Frände ym. 2006, s. 230.

¹⁰⁵ Tolvanen 2000, s. 181.

julmuus.¹⁰⁶ Kvalifiointiperusteen ylittävällä osalla voi kuitenkin olla merkitystä teon kokonaisarvioinnissa.

Lain esityöt eivät mainitse murhaa koskevissa perusteluissa eroa erityisen raa'an tai julman tekotavan käsitteiden välillä, mutta törkeää pahoinpitelyä koskevissa perusteluissa käsitteillä kerrotaan olevan vivahde-eroja¹⁰⁷. Myös *Matikkala* on todennut tekotapojen olevan kaksi eri asiaa, mutta ei ole pitänyt niiden eroa erityisen selkeänä¹⁰⁸. Tähän voitaneen hakea apua törkeää pahoinpitelyä koskevista lain esitöistä, joissa on annettu raa'asta tekotavasta esimerkkinä päähän potkiminen ja julmasta tekotavasta pahoinpitelyn kohdistaminen puolustuskyvyttömään henkilöön¹⁰⁹. Oikeuskäytäntö osoittaa, että sama periaate on käytössä myös henkirikosten arvioinnissa¹¹⁰. Olen kuitenkin samaa mieltä siinä, että selkeää rajanvetoa näiden kahden käsitteen välillä on hankala tehdä. Tätä vaikeuttaa lisäksi oikeusasteiden tapa perustella päätöksensä niin, ettei perusteluista aina käy ilmi, mitkä seikat ovat vaikuttaneet erityisen raa'an tekotavan ja mitkä erityisen julman tekotavan arviointiin. Käsittäakseni oikeusasteilla ei ole tähän varsinaista velvollisuuttakaan, mutta oikeuskäytännön ennakoitavuuden kannalta sitä voisi pitää suotavana. Koska oikeusasteet ovat päätyneet yleensä käsittelemään erityisen raakaa ja julmaa tekotapaa yhdessä, noudatan samaa periaatetta myös työssäni. Olen kuitenkin pyrkinyt tuomaan ilmi, onko tekoa pidetty erityisen raakana, julmana vai molempina, mikäli se vain oikeuskäytännön perusteella on ollut mahdollista.

4.2.1. Tekoväline ja sen käyttötapa

Tekoväline ja sen käyttötapa voidaan oikeuskäytännön perusteella huomioida sekä erityisen raakuuden että julmuuden arvioinnissa. Lain esitöissä ei ole esimerkkiä siitä, millaista tekovälinettä pidetään erityisen paheksuttavana. Oikeuskäytännössä huomio näyttää tekovälineen lajin sijasta olevan enemmän tekovälineen käyttötavassa ja -kerroissa sekä siinä, onko teossa käytetty useampaa eri välinettä.

---

¹⁰⁶ Frände ym. 2006, s. 233.

¹⁰⁷ HE 94/1993 vp, s. 93.

¹⁰⁸ Frände ym. 2006, s. 233.

¹⁰⁹ HE 94/1993 vp, s. 96.

¹¹⁰ Ks. esim. KKO 2005:7.

Tilastollisesti yleisin henkirikoksissa käytetty tekoväline on ollut teräase, tarkemmin määriteltynä keittiöveitsi¹¹¹. Teräaseen käyttöä sellaisenaan ei ole katsottu erityisen raa'aksi tai julmaksi¹¹², mutta uhriin kohdistetut useat teräaseen iskut voivat tehdä teosta sellaisen, kuten seuraavassa korkeimman oikeuden ratkaisussa.

KKO 2000:3. A oli perheen kesäasunnolla iskenyt puukolla vaimoan B:tä makuuhuoneessa yhteensä 39 kertaa muun muassa selkään ja rintakehälle. A oli tämän jälkeen siirtynyt makuuhuoneen viereiseen oleskeluhuoneeseen, jossa A oli iskenyt lapsiaan, 5-vuotiasta D:tä ja 2-vuotiasta E:tä. D:hen oli kohdistunut kolme iskua käsiin, 12 rintakehään ja 11 selkään. E:hen oli kohdistunut yksi isku rintakehään ja 10 selkään. A oli viimeiseksi siirtynyt kesäasunnon ulkopuolelle ja puukottanut 7-vuotiasta C:tä viisi kertaa rintakehälle, yhdeksän kertaa selkään ja neljä kertaa käteen ja olkavarteen. Kaikki uhrit kuolivat pistohaavoista ja useista sisäelinten vammoista aiheutuneeseen verenvuotoon. Kaikki oikeusasteet katsoivat teon olleen erityisen raaka ja julma. A tuomittiin murhasta kvalifiointiperusteena erityisen raaka ja julma tekotapa. Korkein oikeus viittasi perusteluissaan hovioikeuden ratkaisussa mainittuihin perusteisiin. Korkein oikeus huomautti kuitenkin vielä erikseen, että tässä tapauksessa teon erityisen raakuuden ja julmuuden arvioinnissa merkitystä ei ollut sillä, olivatko uhrit tajuissaan tai oliko teot tehty yhtäjaksoisesti.

Teko on tässä tapauksessa ollut poikkeuksellisen raaka ja julma ottaen huomioon puukoniskujen suuren lukumäärän sekä teon kohdistumisen useaan henkilöön kerralla. Ratkaisun mielenkiintoisin osio lienee hovioikeuden tuomion perustelut, johon myös korkein oikeus ratkaisussaan viittasi. Hovioikeuden mukaan teko oli tehty erityisen raa'alla ja julmalla tavalla sekä kokonaisuutena arvostellen törkeästi, koska teko oli kohdistunut samassa tilassa olleisiin perheenjäseniin ja erityisesti puolustuskyvyttömiin lapsiin, tekotapa osoitti tekijässään määrätietoista surmaamispyrkimystä, surmaamista oli jatkettu uhrien puolustautumisesta huolimatta ja uhrien kuolema oli pyritty varmistamaan lukuisilla puukoniskuilla. Korkeimman oikeuden mukaan epäselväksi jäi, oliko A tehnyt teot yhtäjaksoisesti vai täydentänyt tekoaan lukuisilla puukoniskuilla vasta uhrien kuoleman jälkeen. Tällä ei kuitenkaan korkeimman oikeuden mukaan ollut merkitystä arvioinnissa, koska teko oli jo muutoinkin erityisen raaka ja julma.

Kirveellä tappamista voidaan oikeuskäytännön mukaan pitää aina jossain määrin raakana, mutta yhden iskun ei ole katsottu täyttävän lain tarkoittamia tunnusmerkistön edellytyksiä. Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2005:44 erityisen raakana

¹¹¹ Lehti 2016, s. 15.

¹¹² Ks. esim. KKO 2014:5, jossa teräaseella tehtyä tappoa kuvailtiin tapon tyyppitapaukseksi.

tai julmana ei pidetty uhrin päähän kohdistettua yhtä äkillistä ja voimakasta kirveeniskua, josta seurasi välitön kuolema. Tekijä tuomittiin kuitenkin murhasta kvalifiointiperusteena vakaa harkinta. Oikeusasteet eivät kuitenkaan olleet tekotavan arvioinnista täysin yksimielisiä. Käräjäoikeus ja korkein oikeus eivät pitäneet tekoa erityisen raakana tai julmana, mutta hovioikeuden mielestä teko täytti erityisen raakan ja julman tekotavan kvalifiointiperusteen iskun voimakkuuden perusteella. Asiaa käsitellyt käräjäoikeus totesi, että tekoa olisi voitu pitää erityisen julmana, mikäli tekijä olisi jatkanut tekoaan yhden iskun jälkeen ja kyse olisi ollut tällöin lukuisista iskuista. Korkein oikeus lienee arvioinnissaan antanut eniten painoarvoa sille, että teosta oli seurannut välitön kuolema eikä tekoa ollut jatkettu yhden kuolettavan iskun jälkeen.

Ennen vuoden 1995 uudistusta annetussa ratkaisussa KKO 1974 II 15 tekijä oli lyönyt asunnossaan vierailutta kahta henkilöä kirveellä useita kertoja. Myös tässä tapauksessa kuolema oli seurannut välittömästi erityisesti kalloon kohdistuneesta iskusta. Iskuja oli kuitenkin kohdistunut muuallekin kuin päähän ja niitä oli ollut useita. Tekoa pidettiin erityistä raakuutta osoittavana ja tekijä tuomittiin murhasta. Huomionarvoista on se, että tekoa ei pidetty julmuutta osoittavana. Korkeimman oikeuden ratkaisu on harmillisen suppea siihen tarkoitukseen, että siitä voisi saada tarkempaa tietoa perusteluista. Asian edetessä korkeimpaan oikeuteen, ovat syyttäjät tai oikeudenomistajat voineet vedota ainoastaan teon raakuuteen, jolloin teon julmuutta ei ole korkeimmassa oikeudessa otettu tarkasteluun lainkaan. On myös mahdollista, että teon julmuutta koskeva kvalifiointiperuste ei ole täyttynyt siksi, että uhrin olivat kuolleet välittömästi eivätkä olleet siten tietoisia itse teosta tai sen jälkeisistä tapahtumista. Tätä arviointia tukee kymmenen vuotta myöhemmin annettu seuraava korkeimman oikeuden ratkaisu.

KKO 1984 II 96. A oli lyönyt B:tä useita kertoja päähän pyyhkeeseen käärityllä kukkaruukulla, josta oli seurannut B:n kallon murskautuminen. B ei ollut kuollut iskuihin välittömästi ja hän oli myös pyytänyt A:ta lopettamaan lyömisen. Iskuja oli kaiken kaikkiaan kohdistunut B:n päähän 5-6, jonka jälkeen A oli vielä kuristanut B:tä. A tuomittiin murhasta, koska tekoa pidettiin vakaasta harkinnasta tehtynä ja erityistä raakuutta ja julmuutta osoittavana.

Tappoa pidettiin sekä erityistä raakuutta että julmuutta osoittavana. Teon raakuutta lienee osoittanut teon jatkaminen ensimmäisen iskun jälkeen sekä iskujen suuri lu-

kumäärä¹¹³. Ottaen huomioon, että kuristamista ei ole oikeuskäytännön mukaan pidetty sinänsä erityisen raakana tai julmana, on teon erityistä julmuutta koskevan kvalifiointiperusteen arvioinnin täytynyt kohdistua teon jatkamiseen B:n aneluista huolimatta, B:n pitkään jatkuneeseen tuskaan ja kärsimykseen sekä B:n puolustuskyvyttömyyteen, joka on seurannut päähän kohdistuneista iskuista¹¹⁴.

Tekovälineenä voidaan käyttää myös erilaisia räjähteitä ja niistä rakennettuja välineitä, kuten esimerkiksi pommia. Ratkaisun KKO 1981 II 32 perusteella vastaanottajan heti tappavan pommin lähettämistä ei ole kuitenkaan pidetty erityisen raakana tai julmana tekotapana.¹¹⁵

Tappamiseen käytetyn tekovälineen ei tarvitse olla ampuma- tai teräase tai muu niihin rinnastuva hengenvaarallinen väline täyttääkseen erityisen raakan tai julman tekotavan kvalifiointiperusteen. Arvioinnissa voidaan huomioida samalla tavalla esimerkiksi mikä tahansa tekijän käteen sattunut esine, jolla tappaminen on aloitettu tai saatettu loppuun. Mahdollisia tappamisvälineitä on tästä johtuen niin paljon, ettei niiden yksittäinen läpikäyminen tässä tutkielmassa ole mahdollista tutkielman tai oikeuskäytännökään laajuuden perusteella. Seuraava tapaus osoittaa, että tekovälineenä voidaan käyttää normaalia kodinirtaimistoa tai työvälineitä.

KKO 1995:102. A oli lyönyt sängyssä makaavaa B:tä kirveen varrella ja hamaralla, kunnes kirveen varsi oli mennyt poikki. Tämän jälkeen A oli lyönyt B:tä kilon painoisella rautavasarella ja neljänneskilon painoisella rautaputkella. Lopuksi A oli kuristanut B:tä ensin käsin ja sitten puisella vaateripustimella. Päähen kohdistuneita iskuja oli ainakin 13. B oli kuollut iskuista aiheutuneisiin kallonmurtumiin ja aivoruhjeisiin. Käräjäoikeus tuomitsi A:n murhasta, koska teko oli tehty erityistä raakuutta osoittaen ottaen huomioon tekovälineet ja niiden käyttötapa sekä sitkeä surmaamispyrkimys. A oli valittanut hovioikeuteen ja edelleen korkeimpaan oikeuteen vaatien uutta mielenlilatutkimusta. Kumpikaan oikeusaste ei sitä myöntänyt. Tapausta ei muilta osin tutkittu hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa.

Tapauksessa on ensin huomioitava se, että hovioikeus tai korkein oikeus ei ottanut kantaa käräjäoikeuden perusteluihin. Ratkaisu jäi siis perustelujen osalta käräjäoikeuden varaan. Käräjäoikeus piti erityisen raakana nimenomaan tekovälineitä ja

¹¹³ Ks. esim. KKO 1974 II 15.

¹¹⁴ Ks. esim. KKO 2005:7.

¹¹⁵ Vaikka pommia ei sellaisenaan täytäkään erityisen raakan tai julman tekotavan kvalifiointiperustetta, voidaan sitä pitää kuitenkin erään edellytyksenä vakavaa yleistä vaaraa aiheuttavana. Tällöin pommia käytettäessä voisi teko tulla kvalifioituksi murhaksi vakavan yleisen vaaran aiheuttavan kvalifiointiperusteen perusteella. Tällöin teon pitäisi olla kuitenkin vielä kokonaisuutena arvioiden törkeä.

niiden käyttötappaa. Tapauksessa oli käytetty erilaisia tekovälineitä monta kertaa. Aiemmin mainitsemieni oikeustapausten perusteella vaikuttaisi siltä, että kirveen käyttäminen sellaisenaan ei vielä kvalifioi tekoa murhaksi, mutta usea isku sen sijaan voi kvalifioida. Tässä tapauksessa kirveellä oli isketty ainakin viisi kertaa ja jälkeen oli ryhdytty käyttämään muita tekovälineitä. Jo kirveellä isketyt viisi iskua olisivat saattaneet riittää teon kvalifioimiseen murhaksi, mikäli tekoa olisi myös kokonaisuutena arvioiden pidetty törkeänä. Tässä tapauksessa tekoa oli kuitenkin jatkettu vielä pitkän aikaa ja tekoon oli käytetty useita eri välineitä. Teko on selkeästi ollut erityistä raakuutta osoittava. Tekoa ei kuitenkaan pidetty julmana. Se voi johtua siitä, että tapauksessa ei voitu sulkea pois sitä, että B oli menettänyt tajuntansa heti ensimmäisen iskun jälkeen. Tällöin B ei olisi tuntenut tuskaa. Tätä tulkintaa tukee mielestäni kärjäoikeuden ratkaisussa oleva maininta, että ”kuoleman tuskallisuus on kuitenkin vain yksi huomioitava seikka erityisen raakuuden tai julmuuden kvalifiointiperusteessa”.

Tappamiseen voidaan käyttää myös tulta. Poikkeuksellisen törkeänä on pidetty kautta linjan ihmisten telkeämistä ja polttamista huoneistoon¹¹⁶.

Vaasan HO 11.5.2012 tuomio nro 513. A oli teljennyt B:n puurakenteisen asuintalon toisen kerroksen ulko-oven siten, että B ei pystynyt avaamaan ovea sisältäpäin. Huoneistosta ei päässyt muuta kautta pois. A tiesi, että asunnossa oli B:n lisäksi myös C, D ja E. Myös rakennuksen alakerrassa oli ollut nukkumassa kolme henkilöä. A oli sytyttänyt lehtiä ja muuta palavaa materiaalia B:n huoneiston oven läheisyydessä, jolloin rakennus oli syttynyt palamaan. A poistui tällöin paikalta. A tiesi B:n olleen liikuntarajoitteinen. B ei päässyt poistumaan mitään kautta asunnosta vaan menehtyi häämyrkytykseen. Myös C menehtyi laajoihin eriateisiin palovammoihin ja pako kaasujen hengitykseen. D ja E pääsivät hyppäämään ulos rakennuksen ikkunasta, mutta molemmat loukkaantuivat hypätessään alas viiden metrin korkeudelta. Kärjäoikeus ja hovioikeus tuomitsivat A:n kahdesta murhasta, kahdesta murhan yrityksestä ja tuhotyöstä. Kärjäoikeus antoi kuitenkin painoarvoa A:n alentuneelle syyntakeisuudelle eikä tuominnut elinkautista vaan 15 vuoden määräaikaisen vankeusrangaistuksen. Hovioikeus puolestaan tuomitsi A:n elinkautiseen vankeusrangaistukseen lausuen perusteluissaan, että teko on tekotapaan, teko-olosuhteisiin ja uhrien lukumäärään nähden murhaksikin poikkeuksellisen törkeä.

Uhreista neljä oli teljetty rakennuksen yläkerrassa olevaan huoneistoon ennen tulipalon sytyttämistä. Heistä kaksi kuoli ja kaksi selvisi hengissä. Tekijä tuomittiin heidän osaltaan kahdesta murhasta ja kahdesta murhan yrityksestä. Rakennuksen

¹¹⁶ Ks. esim. Markkula 1994, s. 13–17.

alakerrassa oli ollut vielä kolme muuta ihmistä nukkumassa, mutta he kaikki pelas-
tuivat. Tekijä ei ollut pyrkinyt estämään heidän ulospääsyään millään tavalla. Huo-
limatta siitä, että teko oli tapahtunut sellaiseen aikaan, että alakerrassa olleet ihmiset
olivat nukkumassa, ei tekoa pidetty murhan yrityksenä. Tekijä tuomittiin heidän
osaltaan tuhotyöstä. Huoneistoon polttamisen törkeysarvioinnissa merkitystä an-
ne-
taan selkeästi huoneistoon telkeämiseksi. Telkeämiseen voisi rinnastua toisen saat-
taminen sellaiseen tilaan, että tämä ei omin avuin pääse poistumaan palavasta ra-
kennuksesta. Jos rakennus sytytetään tuleen ilman poistumisreittien sulkemista tai
muuta vastaavia toimia, tulee teko käytännössä arvioitavaksi tuhotyön tai tapon tun-
nusmerkistöjen perusteella¹¹⁷. Mikäli tekijällä ei katsota olleen tahallisuutta, voi ky-
seeseen tulla myös kuolemantuottamus.

Jos polttamista olosuhteiden perusteella pidetään erityisen raakana tai julmana, ei
kvalifiointiperusteen täyttymisen kannalta ole merkitystä sillä, kuoleeko uhri tulen
aiheuttamiin palovammoihin vai häämyrkytykseen.¹¹⁸ Yllä mainitun Vaasan ho-
vioikeuden ratkaisun perusteella ihmisten polttamista rakennukseen pidettiin erityi-
sen julmana, mutta ei raakana. Julmuus voi viitata sekä uhrin kokemaan tuskaan
(ainakin palovammojen osalta), että uhrin kokemaan paniikkiin ja pelkoon, kun tu-
lipalo on huomattu ja pyritään etsimään ulospääsyä.

Oikeuskäytännössä on esiintynyt tapauksia, joissa uhri on sytytetty tuleen elävältä.
Yleensä uhri on ensin valeltu jollakin helposti syttyvällä aineella ja sytytetty tämän
jälkeen tuleen. Tällaisista teoista tekijä on pääsääntöisesti tuomittu murhasta¹¹⁹. Mi-
käli uhri on tapettu ennen tuleen sytyttämistä, ei teko pelkääseen tuleen sytyttämisen
perusteella ole erityisen raaka tai julma. Tällöin merkitystä on lähinnä sillä, mitä

¹¹⁷ Ks. esim. KKO 1988:21, jossa A oli alkoholin vaikutuksen alaisena ja suuttumuksen vallassa
sytyttänyt tuleen talon, jossa tiesi olevan sisällä neljä henkilöä. B ja C olivat olleet alakerrassa ja
liikuntavammainen D ja E yläkerrassa. Tuli oli alkanut talon eteistilasta, joka oli talon ainoa
uloskäynti. B ja C olivat pelastautuneet hyppäämällä ulos ikkunoista. D oli pudottautunut alas
ikkunasta noin viiden metrin korkeudelta ja E oli päässyt alas paloportaita. Kaikki selvisivät
hengissä, mutta B, C ja D olivat saaneet haavoja ikkunanlaseista ja D myös pahoja palovammoja. A
tuomittiin murhapoltosta ja ruumiinvamman tuottamuksesta.

¹¹⁸ Ks. esim. Vaasan HO 11.5.2012 tuomio nro 513, jossa B oli kuollut häämyrkytykseen ja V
palovammoihin ja palokaasujen hengittämiseen. Molempien kohdalla tekotapaa pidettiin
poikkeuksellisen julmana. Korkein oikeus tuomitsi A:n murhapoltosta ja vammantuottamuksesta.
Tapon yritys ei täytynyt siksi, että tulipalo oli sytytetty illalla klo.18.45, jolloin kaikki uhrin olivat
hereillä ja pystyivät huomioimaan tulipalon. Kaikki pystyivät myös poistumaan talosta muutakin
reittiä kuin eteisen ja portaikon kautta. Tällöin talossa olleiden henkilöiden kuolema ei ollut
korkeimman oikeuden mukaan varsin todennäköistä.

¹¹⁹ Ks. esim. Itä-Suomen HO 13.12.2002 tuomio nro 1386, jossa käsirautoissa olleen miehen päälle
oli kaadettu bensiiniä, jonka jälkeen mies oli sytytetty tuleen.

tapahtui ennen tuleen sytyttämistä. Tekijä voidaan tietyissä olosuhteissa tuomita tulipalon osalta erikseen esimerkiksi tuhotyöstä.¹²⁰

Tekovälineen ja sen käyttötavan osalta voi oikeuskäytännön perusteella tehdä varovaisen johtopäätöksen, että erityistä raakuttaa tai julmuutta koskeva kvalifiointiperuste täyttyy heikommin, mikäli uhrin kuolema on aiheutunut välittömästi. Tällöin merkitystä ei ole sillä, onko tekovälineenä ollut ampuma- tai teräase tai muu hengenvaarallinen väline. Jos tappaminen sen sijaan toteutetaan useilla iskuilla, saatetaan teko tulkita erityisen raakaksi tai julmaksi. Lisäksi oikeuskäytännössä on pidetty erityisen moitittavana toisen sytyttämistä tuleen tai toisen telkeämistä huoneistoon polttamista varten. Tekovälinettä koskevassa arvioinnissa on kuitenkin syytä huomioda, että vaikka tekovälinettä tai sen käyttötapaa ei sellaisenaan katsottaisi erityisen raakaksi tai julmaksi, voi välineen hankkiminen osoittaa suunnitelmallisuutta tai sen käyttö vakavaa yleistä vaaraa ja siten kvalifioida teon murhaksi. Tämä edellyttää tietenkin, että tekoa on myös kokonaisuutena arvioiden pidettävä törkeänä.

4.2.2. Tappaminen ilman välinettä

Tappaminen voidaan toteuttaa käyttämällä esimerkiksi käsiä, jalkoja tai ruumiinpainoa. Tekotapa ei tällöin rinnastu tekovälineiden käyttämiseen, vaikka kehonosia voidaankin kiistatta käyttää hengenvaarallisella tavalla. Tähän lopputulokseen on päätenyt myös *Lehti*, jonka mukaan uhrin kuristaminen ja pahoinpiteleminen olivat vuosien 2003–2014 välillä yleisin tekomuoto ilman välinettä tehdyissä henkirikoksissa. Ilman välinettä tehty henkirikos oli myös heti teräaseiden jälkeen yleisin tekotapa.¹²¹ On kuitenkin syytä huomioda, että tutkimus koski kaikkia henkirikoksia eikä pelkästään murharikoksia. Tutkimus osoittaa kuitenkin, että ilman välinettä tehtyä tappamista on pidettävä yhtä varteenotettavana tekotapana kuin ampuma- ja teräaseella tehtyä.

¹²⁰ Ks. esim. Rovaniemen HO 15.10.2014 tuomio nro 143523, jossa tekijä oli tappanut miehen veitsellä tai rikutulla lasilla. Tämän jälkeen tekijä oli laittanut miehen ruumiin päälle wc-paperia, kaatanut päälle palavaa nestettä ja sytyttänyt miehen tuleen.

¹²¹ *Lehti* 2016, s. 15–16.

Uhrin kuristamista ei ole pääsääntöisesti sellaisenaan pidetty erityisen raakana tai julmana tekotapana. Seuraavissa ennen vuoden 1995 uudistusta annetuissa ratkaisuissa oli kyse kuristamalla tehdyistä henkirikoksista.

KKO 1973 II 68. A oli otettu säilöön humalatilasta. Sellissä A oli riisunut paitansa ja kuristanut sillä samassa sellissä olleen B:n. A oli suuttunut kiinniottamisestaan ja siitä, että B oli tönäissyt häntä ennen tekoa. Tekoa ei pidetty erityistä raakuutta tai julmuutta osoittavana, joten korkein oikeus tuomitsi A:n taposta.

KKO 1989:141. G oli poistunut ravintolasta klo. 01.35. B oli tutkimuksissa saadun selvityksen mukaan kohdannut kotimatallaan A:n, joka oli hyökännyt G:n kimpuun. A oli tehnyt G:lle seksuaalista väkivaltaa, jonka jälkeen A oli kuristanut G:n kuoliaaksi. Käräjäoikeus totesi A:n syyllistyneen väkisinmakaamiseen ja tappoon, eikä ottanut tarkemmin kantaa erityisen raakuuden tai julmuuden arviointiin. Hovioikeus totesi tarkemmin, etteivät surmaamistapa tai muut esiin tulleet seikat osoittaneet tekijässä erityistä raakuutta tai julmuutta ja tuomitsi käräjäoikeuden tapaan A:n taposta. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden päätöstä ja ilmoitti hyväksyvänsä hovioikeuden perustelut.

Kummassakaan tapauksessa tekojen ei katsottu osoittaneen erityistä raakuutta tai julmuutta. Myöskään kahdessa muussa korkeimman oikeuden ratkaisussa kuristamista ei pidetty erityistä raakuutta tai julmuutta osoittavana (KKO:t 1984 II 142 ja 1986 II 70).

Seuraavassa ratkaisussa korkein oikeus tuomitsi kuitenkin tekijän murhasta, vaikka teko oli tehty kuristamalla.

KKO 1988:73. A oli toiminut antikvariaattiliikkeen pitäjänä, kun 10-vuotias B oli tullut liikkeeseen asiakkaaksi. A oli tarttunut B:tä niskasta ja raahannut tämän liikkeen takahuoneeseen. A oli sitonut B:n jalat yhteen ja kädet selän taakse sekä sitonut sukan B:n suun kohdalta pään ympäri. A oli poistunut liikkeestä ja jättänyt B:n yksin kolmeksi tunniksi. Palattuaan liikkeeseen A oli suostutellut B:tä pitkään olemaan kertomatta tapahtumista kellekään. B oli suostunut. A oli ehtinyt irrottaa narut B:n jalkojen ympäriltä, kun B oli ilmoittanut kertovansa A:n toimista poliisille. A oli tällöin kiertänyt B:n jaloista irrottamansa narut B:n kaulan ympärille ja kuristanut tämän. Korkein oikeus katsoi kuristamisen olleen julma ja uhrille tuskaa tuottava sekä teon osoittaneen tekijässä erityistä raakuutta. Korkein oikeus tuomitsi tekijän murhasta.

Ratkaisun perusteluista ei käy tarkemmin ilmi, millä perusteilla korkein oikeus piti kuristamista erityistä raakuutta tai julmuutta osoittavana. Korkein oikeus on maininnut perusteluissaan uhrin olleen 10-vuotias, teon tapahtuneen suljetussa huoneistossa ja uhrin käsien olleen sidotut selän taakse. *Matikkala* ei ole kuitenkaan pitänyt näitä olosuhteita nimenomaisena syynä siihen, että korkein oikeus piti ku-

ristamista erityistä raakuutta ja julmuutta osoittavana, mutta toteaa niillä olleen varmasti vaikutusta teon kokonaisarvostelussa¹²². Korkein oikeus on myöhemmässä ratkaisussaan viitannut tähän tapaukseen todetessaan, ettei kuristaminen sellaisenaan tarkoita sitä, että teko olisi arvioitava murhaksi¹²³. Tämä viittaus vahvistaa mielestäni sen, että kuristamista ei sellaisenaan ollut tarkoitus pitää jatkossakaan erityisen raakana tai julmana. Tapaus kuitenkin osoittaa sen, että kuristamalla tehtyä tappoa voidaan pitää murhana, mikäli siinä esiintyy antikvariaattiliikkeen tapauksen kaltaisia erityisen törkeitä seikkoja.

Onko kuristamista sitten todellisuudessa pidettävä erityisen raakana tai julmana, lienee harkittava aina tapauskohtaisesti. Selvää on kuitenkin se, että oikeusasteet edellyttävät olosuhteiden olevan hyvin erityiset. Tästä esimerkkinä seuraava tapaus, jossa kuristamista ei pidetty erityisen raakana tai julmana.

KKO 2004:63. 15-vuotias A oli lyönyt sattumalta pyörätiellä tapaamaansa, mutta ennalta tuntemaansa 14-vuotiasta B:tä päähän ja kasvoihin. B oli tehnyt vastarintaa raapaisemalla A:ta poskesta sekä huutanut apua ja yrittänyt paeta. A oli hermostunut tästä entisestään ja lyönyt B:tä niin, että tämä oli menettänyt tajuntansa. A oli tämän jälkeen siirtänyt B:n viereiseen ojaan. A oli seisonut B:n vartalon päällä ja kuristanut tätä kurkusta, kunnes B:n liikehdintä oli loppunut. A oli seissyt jonkin aikaa B:n vartalon päällä ja lopuksi ponnistanut pois ojasta B:n pään päältä. A oli poistunut paikalta ja B oli löydetty seuraavana aamuna kuolleena. Käräjäoikeus totesi, ettei kuristaminen yksin riittänyt murhasta tuomitsemiseen eikä tekotapa, B:n puolustuskyvyttömyys ojassa tai muutkaan seikat osoittaneet tunnusmerkistön edellyttämää erityistä raakuutta tai julmuutta. Käräjäoikeus tuomitsi A:n taposta. Hovioikeus puolestaan tuomitsi A:n murhasta, koska teko osoitti A:n poikkeuksellisen sitkeää, määrätietoista ja johdonmukaista surmaamispyrkimystä. Hovioikeus piti tekoa siten erityisen raakana. Julmuutta puolestaan osoitti hovioikeuden mielestä teolla B:lle aiheutettu suuri kärsimys itse kuristamisesta sekä siitä, että kamppailujälkien perusteella B oli tiennyt mitä hänelle oltiin tekemässä. Korkein oikeus totesi teon sinällään olleen erityisen raaka ja julma, mutta tuomitsi A:n taposta, koska tapahtuneen näytettiin edenneen varsin nopeasti eikä A ollut tahallaan aiheuttanut B:lle tuskaa tai kärsimystä.

Korkein oikeus on antanut tapauksessa merkitystä sille, että tekijä ja uhri ovat olleet ikänsä puolesta tasavertaisia, toisin kuin aiemmin käsitellyssä antikvariaattiliikkeen tapauksessa KKO 1988:73, jossa tekijä oli aikuinen ja uhri 10-vuotias lapsi. Korkeimman oikeuden mukaan varmuutta ei saatu sille, oliko B ollut vielä tajuissaan

---

¹²² Frände ym. 2006, s. 230.

¹²³ KKO 2004:63.

ojassa vai olivatko ojassa olleet jäljet tulleet lähinnä B:n refleksinomaisesta liikehinnästä hapen loppuessa. Tällä on voinut olla merkitystä siinä, onko B:n katsottu tunteneen tuskaa ja kärsimystä tekohetkellä.

Uhri voidaan tappaa ilman välinettä pahoinpitelemällä. Oikeuskäytännössä esimerkiksi hyppimisen ja pudottautumisen uhrin rintakehän päälle sekä uhrin pään potkimisen on katsottu täyttävän erityisen raa'an tekotavan kvalifointiperusteen¹²⁴. Pahoinpitely edellyttää tekijältä yleensä pitkäkestoisempaa ja voimakkaampaa toimintaa kuin välinettä käytettäessä. Uhri myös kuolee harvoin välittömästi, jolloin arvioitavaksi tulee uhrin kokema tuska ja kärsimys.¹²⁵ Mielestäni tästä ei kuitenkaan voi vetää suoraan sellaista johtopäätöstä, että ilman tekovälinettä tehty tappo täyttäisi helpommin erityisen raa'an tai julman tekotavan kvalifointiperusteen.

4.2.3. Teon voimakkuus

Aiemmin käsitellyt tapaukset ovat osoittaneet, että merkitystä tekovälineen käytössä on annettu välineen käyttökerroille ja teon kestolle. Millaista merkitystä on annettu teon erityiselle voimakkuudelle? Uhrin kurkunpään sormusruston ja kieliin murtumista kuristamisen seurauksena ei pidetty erityistä raakuutta tai julmuutta osoittavana¹²⁶. Myöskään yhden kirveeniskun erityisen voimakkuuden ei katsottu täyttävän erityisen raa'an tai julman tekotavan edellytyksiä¹²⁷. Vaikuttaisi siltä, että teon voimakkuudelle annetaan merkitystä pääsääntöisesti silloin, jos teko on sisältänyt useita iskuja tai iskut ovat voimistuneet loppua kohden. Tällöin on myös voitu vaihtaa tekovälinettä voimakkaampaan ja surmaamistarkoitukseen paremmin sopivaan tekovälineeseen. Oikeuskäytännössä näiden seikkojen on yleensä katsottu osoittaneen sitkeää surmaamispyrkimystä¹²⁸, joten käsittelen asiaa tarkemmin seuraavassa luvussa.

¹²⁴ Ks. esim. KKO 2005:7.

¹²⁵ Ks. esim. KKO 2005:7.

¹²⁶ Ks. esim. KKO 1984 II 142.

¹²⁷ Ks. esim. KKO 2005:44.

¹²⁸ Ks. esim. Itä-Suomen HO 1.11.2007 tuomio nro 1307.

4.2.4. Sitkeä surmaamispyrkimys

Tekijän sitkeän surmaamispyrkimyksen on oikeuskäytännössä katsottu osoittavan erityistä raakuutta tai julmuutta. Sitkeänä surmaamispyrkimyksenä on pidetty tekijän osoittamaa päättäväisyyttä. Tekoa on myös voitu jatkaa pitkän aikaa tai tekijä on voinut vaihtaa teon aikana tekovälinettä voimakkaampaan ja paremmin surmaamistarkoitukseen sopivaksi.

KKO 2005:7. P oli väkivaltaa käyttäen kaatanut O:n maahan. Tämän jälkeen V ja P olivat potkineet ja lyöneet voimakkaasti maassa makaavaa O:ta päähän, ylävartaloon ja eri puolille vartaloon. V ja P olivat poistuneet ja jättäneet O:n maahan makaamaan, mutta palanneet hetken kuluttua jatkamaan pahoinpitelyä. V oli potkinut O:ta useasti voimakkaasti ylävartaloon ja päähän. V oli ottanut vauhtia ja hypännyt useasti painollaan O:n rintakehän ja kerran pään päälle. P oli useasti survaissut jalalla O:n vatsaan. P oli tämän jälkeen hypännyt rajusti istualleen O:n rintakehän päälle ja lyönyt useasti nyrkeillä päähän. O oli menettänyt tajuntansa pahoinpitelyn aikana ja kuollut muun muassa rintakehän ja ylävatsan murskavammoihin ja sisäisiin verenvuotoihin. Käräjäoikeus tuomitsi tekijät murhasta perustellen teon olleen erityisen raaka ja julma ottaen huomioon muun muassa tekotavan ja väkivallan pitkän keston. Hovioikeus tuomitsi tekijän taposta katsoen, että vaikka pahoinpitely oli kestänyt pitkään, oli loppuvaiheessa suoritettu erityisen raaka ja julma väkivalta kestänyt vain lyhyen ajan. Korkein oikeus katsoi tekijöiden syyllistyneen murhaan, koska pahoinpitelyn jälkimmäinen vaihe oli kestänyt kymmenen minuuttia ja väkivalta oli ollut erittäin voimakasta ja suuntautunut erityisesti päähän ja elintärkeiden sisäelinten kohdalle. Korkein oikeus antoi myös painoarvoa todistajalle, joka kertoi pahoinpitelyn muistuttaneen loppuvaiheessa työn tekemistä. Tappaminen oli tehty erityisen raakalla tavalla. Julmuutta osoitti puolestaan teon jatkaminen O:n pyynnöistä huolimatta ja teon kohdistuminen puolustuskyvyttömään henkilöön.

Tekotapa on selkeästi ollut erityisen raaka ja julma. Väkivaltaa on ollut monenlaista ja se on ollut erityisen voimakasta kohdistuen uhrin päähän ja vartaloon sisäelinten kohdalle. Pahoinpitelyä oli myös jatkettu vielä sen jälkeen, kun uhrin oli nähty liikahtelevan. Uhriin kohdistettu väkivalta itsessään osoittaa tekijöiden sitkeää surmaamispyrkimystä. Tapaus eroaa sikäli aiemmin mainitsemistani tapauksista, joissa toisessa kuristamisen yhteydessä uhrin kieliluu oli murtunut ja toisessa uhrin päähän oli osunut yksi voimakas kirveenisku. Tässä tapauksessa tekijöiden oli kuvattu tehneen ikään kuin työtä saadakseen tappaminen päätökseen.

Sitkeää surmaamispyrkimystä voidaan arvioida tappamiseen käytetyn ajan perusteella. Edellä kerrotussa tapauksessa tekoa oli luonnehdittu erityisen raakaksi ja julmaksi myös siksi, että teko oli kestänyt kauan, ainakin 15 minuuttia. Teko oli kuitenkin tehty kahdessa vaiheessa. Tapauksessa KKO 2004:63, jossa 15-vuotias A oli

lyönyt 14-vuotiasta B:ta ja kuristanut tätä ojan pohjalla, tapahtumien oli arvioitu kestäneen vähintään kolme minuuttia ja enintään 10 minuuttia alkaen ensimmäisistä nyrkin iskuista siihen, kun tekijä kuristi uhria. Aikaa ei pidetty pitkänä. Tästä tuskin voi kuitenkaan vetää varsinaisia johtopäätöksiä siitä, mitä pidetään vähimmäisaikana sille, että teon voitaisiin katsoa täyttävän kvalifiointiperusteen. Merkitystä on enemmänkin sillä, millä tavalla tapahtumat ovat muutoin edenneet¹²⁹. Pahoinpitelemällä ja kuristamalla tehdyt tapot ovat muutoinkin hankalia vertailtavia. Kuristamisessa uhri menettää tajuntansa yleensä muutaman sekunnin jälkeen ja kuolema seuraa muutamassa minuutissa. Pahoinpitelyssä uhri voi säilyttää tajuntansa pidempään riippuen siitä, kohdistuvatko iskut päähän vai muualle vartaloon. Tappamiseen tarvitaan tällöin pääsääntöisesti enemmän aikaa ja voimakkaampaa väkivallan käyttöä kuin kuristamisessa. Pahoinpitely voi näin ollen osoittaa enemmän sitkeää surmaamispyrkimystä kuin kuristaminen. Tämän ei kuitenkaan pitäisi tarkoittaa automaattisesti sitä, että kuristaminen olisi pahoinpitelyä lievempi teko-tapa ja tulisi siten lähtökohtaisesti rangaistuksi tappona.

Ampuma- ja teräaseita käytettäessä sitkeä surmaamispyrkimys lienee selkeämmin havaittavissa useista ampumahaavoista ja veitsen- tai puukoniskuista kuin tappamiseen käytetystä ajasta. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2004:80 useiden läheltä ammuttujen laukausten katsottiin osoittavan tekijän päättäväisyyttä uhrin tappamiseksi. Pahoinpitelemällä tehtyjen tappojen kohdalla uhrin vammoista voidaan päätellä, onko tappaminen vaatinut useita iskuja vai ainoastaan yhden tai muutamia. Kuristamisen kohdalla sitkeän surmaamispyrkimyksen osoittaminen lienee hankalampaa etenkin silloin, jos uhriin ei ole kohdistettu muuta väkivaltaa.

4.2.5. Uhrien lukumäärä

Tappamista, joka on kohdistunut useaan henkilöön kerralla, pidetään tekotavaltaan moitittavampana kuin yhteen henkilöön kohdistunutta tekoa. Useaan henkilöön

---

¹²⁹ Huomioon otettavia seikkoja sitkeän surmaamispyrkimyksen arvioinnissa ovat tällöin mm. onko teot tehty yhtäjaksoisesti vai kahdessa tai useammassa jaksossa ja onko väkivallan voimakkuutta lisätty tai tekovälinettä vaihdettu sopivampaan, kun uhri ei olekaan heti kuollut. Lisäksi erityisen julmuuden arvioinnissa merkitystä on sillä, onko uhri ollut tajuissaan vielä teon loppuvaiheessa, jolloin uhrin kokema kärsimys voitaisiin ottaa huomioon.

kohdistuneen teon katsotaan vaikuttavan yleensä nimenomaan erityistä raakuutta koskevaan kvalifiointiperusteeseen.

KKO 1973 II 50. A oli tahallaan surmannut B:n ja myöhemmin saman illan kuluessa eri tilaisuuksissa vielä C:n ja D:n. Korkein oikeus katsoi A:n osoittaneen sellaista erityistä raakuutta ja vaarallisuutta surmatessaan C:n ja D:n, että tuomitsi A:n kahdesta murhasta. Korkein oikeus piti nimenomaan kahden viimeisen henkilön, C:n ja D:n surmaamista erityisen törkeänä.

KKO 1974 II 15. A oli surmannut luonaan vierailleet kaksi henkilöä lyömällä näitä useita kertoja kirveellä päähän. Surmaamisia pidettiin erityisen törkeinä, jolloin korkein oikeus tuomitsi A:n kahdesta murhasta.

Näiden vanhempien tapausten lisäksi myös 2000-luvulla on käsitelty useaan henkilöön kohdistuvia henkirikoksia. Käsittelin aiemmin tapausta KKO 2000:3, jossa perheenisä oli puukottanut kuoliaaksi vaimonsa ja kolme alaikäistä lastaan lukuisilla puukoniskuilla. Kaikki oikeusasteet katsoivat A:n syyllistyneen murhaan, mutta käräjäoikeus katsoi A:n olleen täyttä ymmärrystä vailla. Hovioikeus ja korkein oikeus kuitenkin katsoivat A:n tehneen teot täydessä ymmärryksessä. Korkein oikeus totesi teon olleen erityisen raaka ja julma, mutta viittasi perustelujen osalta hovioikeuden ratkaisuun. Hovioikeus perusteli päätöstään muun muassa teon kohdistumisella useisiin perheenjäseniin ja uhrien lukuisuudella.

Lain esityöt tukevat oikeuskäytännössä omaksuttua käytäntöä. Hallituksen esityksen mukaan poikkeuksellisen törkeiden murharikosten kohdalla voidaan arvioida erikseen, otetaanko tekijän alentunutta syyntakeisuutta huomioon seuraamusharkinnassa. Toisin sanoen, vaikka tekijä olisi todettu alentuneesti syyntakaiseksi, voidaan hänet silti tuomita murhasta elinkautiseen vankeusrangaistukseen määräaikaisen sijasta. Tällaiseen lopputulokseen voidaan hallituksen esityksen mukaan päätyä esimerkiksi uhrien lukumäärän perusteella. Vaasan hovioikeuden ratkaisussa 11.5.2012 tuomio nro 513 oli kyse nimenomaan tällaisesta poikkeuksellisen törkeästä, useaan henkilöön kohdistuneesta henkirikoksesta. Tapauksessa A oli teljennyt yläkerran huoneiston oven ja sytyttänyt sitten talon tuleen. Yläkerrassa oli neljä henkilöä ja alakerrassa kolme. Hovioikeus totesi teon olleen murhaksikin poikkeuksellisen törkeä. Käsittäisin tämän tarkoittavan sitä, että vähempikin olisi riittänyt kvalifiointiin. Teon kohteena oli useita henkilöitä, kaiken kaikkiaan seitsemän. Neljän henkilön kohdalla kyse on ollut henkirikoksesta, joista kahdessa on ollut kyse

täytetystä teosta kahden jäädessä yritykseksi. Lisäksi kolme muuta henkilöä on ollut tuhotyön vuoksi vakavassa hengen tai terveyden vaarassa. Hovioikeus on muun muassa uhrien lukumäärän huomioon ottaen pitänyt tekoa niin törkeänä, että on katsonut teon piirteet erityisen raskauttavaksi eikä ole antanut A:n alentuneelle syyntakeisuudelle merkitystä teon seuraamusharkinnassa.

Oikeuskäytännön perusteella tappamisen kohdistuessa useaan henkilöön voidaan teon yleensä katsoa täyttävän erityisen raakuuden kvalifiointiperusteen¹³⁰. Tässä käsiteltyjen tapausten pohjalta usean henkilön määritelmän täyttämiseen vaikuttaisi riittävän kahden ihmisen tappaminen, mutta sitä useampaan henkilöön kohdistettua tekoa voidaan pitää vieläkin törkeämpänä.

4.2.6. Uhrin puolustuskyvyttömyys

Julmana on pidetty teon jatkamista uhrin lopettamispyynnöistä huolimatta sekä teon jatkamista uhrin ollessa puolustuskyvytön¹³¹. Julmaan tekotapaan liittyy yleensä myös teon pitkä kesto. Usein nämä teon piirteet esiintyvät yhdessä, sillä pitkään jatkuneen teon aikana uhri yleensä ehtii pyytää tekijää lopettamaan. Uhri ei käytännössä pysty enää muutaman iskun jälkeen puolustautumaan tekijää vastaan. Pelkästään se seikka, että tappo kohdistuu lapseen tai muutoin jo ennen tekoa puolustuskyvyttömässä tilassa olevaan henkilöön, ei kuitenkaan tee teosta sellaisenaan erityisen raakaa tai julmaa¹³². Tällaisen henkilön tappaminen huomioidaan kuitenkin kokonaistörkeysarvostelussa törkeyttä lisäävänä seikkana.

4.2.7. Tuskaa ja kärsimystä tuottava tekotapa

Tuskalla viitataan yleensä fyysiseen kipuun ja kärsimyksellä uhrin tuntemaan kauhuun ja pelkoon. Molemmat ovat erityisen raakuuden ja julmuuden arvioinnissa

---

¹³⁰ Frände ym. 2006, s. 231.

¹³¹ Ks. esim. KKO 2005:7.

¹³² Ks. esim. KKO 1988:73 ja 2000:29, joissa teon kohdistuminen lapseen ei osoittanut erityistä raakuutta tai julmuutta.

huomioon otettavia seikkoja, mutta ne liittyvät enemmän teon erityiseen julmuuteen kuin raakuuteen¹³³. Tuskaa ja kärsimystä tuottava tekotapa voi olla molempia, mutta kvalifiointiperusteen täyttymiseen riittää toinenkin.

Uhrille tuskaa tuottaneella teolla viitataan fyysistä kipua aiheuttaneeseen tekoon. Tällöin arvioinnissa voidaan huomioida, millaisia vammoja uhrille on aiheutettu ja onko tekijän tarkoituksena ollut pitkittää uhrin tuskaa¹³⁴. Käsittelin aiemmissa jaksoissa sitä, että välittömästi kuoleman aiheuttavaa tekotapaa ei ole pidetty erityisen raakana tai julmana. Etenkään, jos iskuja on ollut vain yksi. Merkitystä ei myöskään ole ollut sillä, kuinka voimakas kuolettava isku on ollut. Uhrin tajunnan menetyksellä puolestaan voi olla ratkaisevakin merkitys uhrin kokeman tuskan arvioinnissa. Kaikkien näiden seikkojen voidaan katsoa osoittavan, ettei teko ole aiheuttanut uhrille tuskaa. Jos kuitenkin oletetaan, että uhri on tajuissaan tekohetkellä, millaista fyysistä kipua teon pitäisi uhrille tuottaa ollakseen erityisen julma? Täysin yksiselitteistä vastausta tähän ei vallitsevan oikeuskäytännön perusteella pystytä antamaan senkään takia, että tuskaa voidaan aiheuttaa lukuisilla eri tavoilla. Äärimmäisenä tekotapana oikeuskäytännössä esiintyy kidutus, mutta kvalifiointiperusteen täyttymiseen riittää vähempikin väkivalta.

Matikkalan mukaan kidutustyyppisestä tappamistavasta voidaan puhua jopa julman tekotavan ydintapauksena.¹³⁵ Tätä lausuntoa tukevat myös lain esityöt, joissa ilmaistun ”erityinen julmuus” on kerrottu viittaavan nimenomaan kidutukseen¹³⁶. Kidutuksen vakavasti otettavuutta kuvastaa myös perustuslakimme 7 §, jonka mukaan ”jokaisella on oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, eikä ketään saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutenkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti”. Pykälä kieltää toisaalta julkisen vallan yksilöön kohdistaman kidutuksen, mutta myös yksityisten toisiinsa kohdistaman kidutuksen¹³⁷. Julkinen valta on myös velvollinen suojelemaan yksityisiä tällaiselta väki-

---

¹³³ Ks. esim. KKO 2005:7.

¹³⁴ Ks. esim. KKO 2004:63.

¹³⁵ Matikkala 2010, s. 167.

¹³⁶ HE 76/2009 vp, s. 18.

¹³⁷ Kidutusrikoksen kohdalla huomioitavaa on se, että rikollisryhmien ja muiden siviilihenkilöiden tekemät kidutusteot rangaistaan teon lopputuloksesta riippuen esimerkiksi törkeän pahoinpitelyn tai murhan tunnusmerkistön mukaan. Sen sijaan virkamiehen suorittama kidutus rangaistaan erillisen kidutusta koskevan rikoslain 11 luvun 9a §:n mukaan.

vallalta. Kidutuksen kieltoa on korostettu myös lain esitöissä, joiden mukaan kidutus on omiaan aiheuttamaan uhrille erittäin vakavaa henkistä tai fyysistä kärsimystä, eikä sitä tule siksi sallia missään olosuhteissa¹³⁸.

Kidutustyyppisiä tai niihin rinnastuvia tekotapoja on esiintynyt oikeuskäytännössä suhteellisen harvoin, mutta muutamissa tapauksissa oikeusasteet ovat tulkinneet teot kidutustyyppiseksi. Seuraavassa Helsingin hovioikeuden tapauksessa kyse oli kiduttamalla tehdystä murhasta.

Helsingin HO 17.3.2003 tuomio nro 837. A ja B pahoinpitelivät C:n poikkeuksellisen raa'asti kuoliaaksi. C:tä oli pahoinpidelty kolme tuntia potkimalla, lyömällä erilaisilla välineillä, suihkuttamalla silmiin kyynelkaasua, leikkaamalla tukka poikki, murtaamalla kahdeksan sormea ja upottamalla pää vesiämpäriin. C jätettiin yksin asuntoon, jossa hän oli kuollut saamiinsa vammoihin. Todistajana kuullun lääkärin mukaan C:n vammat olivat verrattavissa kidutukseen. Helsingin hovioikeus tuomitsi A:n ja C:n murhasta kvalifiointiperusteena erityinen raakuus ja julmuus.

Myös seuraava Helsingin hovioikeuden tuomio koski poikkeuksellisen raakaa kidutusta.

Helsingin HO 4.7.2014 tuomio nro 1484. A ja B olivat pahoinpidelleet C:tä kahtena eri kertana. Ensimmäisellä kerralla C:tä oli hakattu ja potkittu sekä tehty raakaa seksuaalista väkivaltaa. C:n päälle oli lisäksi roiskutettu palavaa nestettä, joka oli sytytetty tuleen kolme kertaa. C oli kuitenkin itse saanut tulen sammumaan kiemurtelemalla lattialla. Pari viikkoa myöhemmin A ja B olivat käyneet C:n kimppuun uudelleen sitomalla ensin C:n kädet ja jalat. C:tä oli tämän jälkeen pahoinpidelty eri välineillä, kuten erilaisilla kotitalousesineillä, työkaluilla ja urheiluvälineillä. C:n sääriluu oli murrettu jalan päällä hyppimällä ja C:lle oli annettu sähköiskuja. Käräjäoikeus ja hovioikeus tuomitsivat A:n ja B:n murhan yrityksestä kvalifiointiperusteena erityisen raaka ja julma tekotapa.

Tapausta voidaan perustellusti pitää poikkeuksellisen raakana. Teot olivat kestäneet tunteja ja pääasiallisena tarkoituksena vaikuttaa olleen tuskan ja kärsimyksen aiheuttaminen uhrille. Käräjäoikeuden perustelujen mukaan tekijöiden tarkoituksena oli polttaa C kuoliaaksi. C oli kuitenkin itse saanut tulen sammumaan kolme kertaa. Tappamisen yrittäminen tai teon loppuunsaattaminenkin olisi ollut mahdollista paljon varhaisemmassa vaiheessa ottaen huomioon C:n puolustautumismahdollisuudet. Mielestäni tämä osoittaa selvästi sen, että tekijät ovat halunneet pitkittää tekoa ja C:n kokemaa tuskaa.

---

¹³⁸ HE 309/1993 vp, s. 47.

Tuskallinen tappaminen on pääsääntöisesti toteutettu jollakin tavanomaisemmalla tavalla kuin kiduttamalla. Seuraavissa tapauksissa on ollut kyse uhrilleen tuskaa tuottavasta tekotavasta, mutta jossa tekovälineenä käytettiin ampuma-asetta.

KKO 2004:80. A oli kutsunut vaimonsa B:n luokseen käymään. Pari oli riitaantunut ja B oli pyrkinyt pois asunnosta. Tällöin A oli ampunut B:tä kohti ainakin kahdeksan laukausta. Luodit osuivat B:n ylä- ja keskivartaloon. B pääsi kuitenkin ulos talosta ja kaatui ulkona maahan. B oli tällöin huutanut apua. A oli mennyt asuntoonsa hakemaan uuden lippaan aseeseen ja palannut B:n luokse ampuen tätä lähietäisyydeltä neljä kertaa ylävartaloon. B oli kuollut keuhkoon ja sydämeen tulleesta osumasta. Käräjäoikeus tuomitsi A:n taposta, koska ei pitänyt tekoa kokonaisuutena arvioiden törkeänä. Käräjäoikeus piti tekoa kuitenkin erityisen julmana, koska B:hen oli kohdistunut ainakin kymmenen laukausta, joista neljä A oli ampunut sen jälkeen kun oli kuollut B:n vielä korahtelevan. Laukaukset oli tällöin ammuttu lähietäisyydeltä puolustuskyvyttömään B:hen. Hovioikeus puolestaan tuomitsi A:n murhasta ottaen huomioon teon erityisen raakuuden ja julmuuden sekä teon kokonaistörkeyden. Hovioikeus katsoi B:hen osuneiden laukausten aiheuttaneen hänelle suurta kärsimystä ja tuskaa. Korkein oikeus säilytti hovioikeuden tuomion murhasta pitäen tekoa erityisen raakana ja julmana.

Korkein oikeus ei erotellut ratkaisussaan erityiseen raakuuteen tai julmuuteen vaikuttaneita seikkoja. Korkein oikeus totesi lukuisten laukausten aiheuttaneen B:lle suurta kipua. Merkitystä lienee ollut myös sillä, että B on todistetusti ollut hengissä ensimmäisten laukausten osumisen jälkeen ja kuollut vasta A:n ampuessa häneen viimeiset neljä laukausta. B on näin ollen ollut tajuissaan ja ehtinyt tuntea kipua ennen kuolemaansa.

Tapauksessa KKO 2005:48 ei katsottu teosta aiheutuneen uhrille fyysistä kipua. A oli tappanut kehitysvammaisen tyttärensä B:n liottamalla tämän veteen yliannoksen erilaisia masennuslääkkeitä ja rauhoittavia lääkkeitä. B oli mennyt nukkumaan ja kuollut lääkkeistä johtuvaan yhteismyrkytykseen. Korkeimman oikeuden mukaan teko ei ollut ilmeisesti aiheuttanut B:lle lyhytaikaista pahoinvointia lukuun ottamatta muuta kipua. Tekoa oli kaikissa oikeusasteissa arvioitu pääsääntöisesti vaakaata harkintaa koskevalla kvalifiointiperusteella, joten tuskaa tuottavaa tekotapaa ei ollut käsitelty tätä korkeimman oikeuden lausumaa lukuun ottamatta.

Uhrin kokema tuska ja kärsimys eivät viittaa pelkästään fyysiseen kipuun. Nimenomaan kärsimys on yhdistetty oikeuskäytännössä uhrin kokemaan kauhuun. Kauhua voi esimerkiksi aiheuttaa se, kun uhri tajuaa teon alkaessa tai sen aikana, mitä hänelle ollaan tekemässä. Oikeuskäytännössä kärsimys on tuskan tavoin yhdistetty

enemmän teon erityiseen julmuuteen kuin raakuuteen¹³⁹. Kauhun valtaan joutumista ja koettua kauhua on oikeuskäytännössä arvioitu uhrin kohdistettujen lukuisien iskujen, uhrin pakenemispyrkimysten¹⁴⁰ ja uhrin tekijää vastaan tekemän vastarinnan perusteella.

4.2.8. Uhrin tajunnanmenetys erityisen julmuuden esteenä

Tuskaa ja kärsimystä tuottavan tekotavan arvioinnissa ongelmaksi muodostuu usein näyttö siitä, onko uhri ollut tajuissaan tekohetkellä. Arviointi on käsillä etenkin silloin, jos teko on kestänyt ajallisesti pitkään. Mikäli uhri on menettänyt tajuntansa ensimmäisen iskun jälkeen, voidaan tapauksessa päätyä siihen lopputulokseen, ettei teko ole aiheuttanut uhrille tuskaa tai kärsimystä. Tällöin teko ei välttämättä täytä erityistä julmuutta koskevaa kvalifiointiperustetta¹⁴¹. Tekoa voidaan kuitenkin vielä pitää raakana, jolloin tekotapa täyttää erityisen raakan kvalifiointiperusteen edellytykset¹⁴².

Uhrin tajunnanmenetys ei ole kuitenkaan automaattinen este erityistä julmuutta koskevan kvalifiointiperusteen täyttymiselle. Tätä tulkintaa vahvistaa aiemmin käsittelemäni korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2000:3, jossa A oli perheen kesäasunnolla tappanut lukuisilla puukoniskuilla vaimonsa ja kolme pientä lastaan. Tapauksessa ei voitu osoittaa, oliko A tehnyt suurimman osan puukoniskuista vastan jälkeen, kun uhrin olivat olleet tajuttomia tai kuolleita. Korkein oikeus huomautti nimenomaisesti, että tässä tapauksessa teon erityisen raakuuden tai julmuuden arvioinnissa ei ollut merkitystä sillä, olivatko uhrin olleet tajuissaan tai oliko teot tehty yhtäjaksoisesti vai vasta A:n kertoman mukaisesti myöhemmin alkoholin nauttimisen jälkeen. Riittävää oli se, että uhreihin oli kohdistunut useita kuolettavia iskuja. Tuomioistuimien ei perustellut sitä, mitkä seikat puhuivat erityisen raakuuden

¹³⁹ Ks. esim. ratkaisu KKO 2004:80.

¹⁴⁰ Ks. esim. ratkaisu KKO 2004:80.

¹⁴¹ Ks. esim. ratkaisu KKO 2004:63, jossa ei voitu sulkea pois mahdollisuutta, että uhri oli ollut tajuton tekijän siirtäessä hänet ojaan ja aloittaessaan kuristamisen.

¹⁴² Näin esim. ratkaisussa KKO 1995:102, jossa uhri oli mahdollisesti menettänyt tajuntansa jo ensimmäisestä iskusta. Tekoväline ja käyttötapa huomioiden tekoa pidettiin erityisen raakana.

ja mitkä erityisen julmuuden puolesta. Samaa asiaa on kritisoinut myös *Lahti* tapausta koskevassa oikeustapauskomentissaan¹⁴³.

Myöskään aiemmin käsittelemässäni ratkaisussa KKO 2005:7 ei katsottu olevan merkitystä sillä, oliko O menettänyt tajuntansa pahoinpitelyn ensimmäisen vaiheen aikana. Korkeimman oikeuden mukaan pitkittynyt, kahdessa eri vaiheessa tehty pahoinpitely ja siitä aiheutuneet vammat huomioon ottaen teko oli omiaan aiheuttamaan O:lle suurta tuskaa. Tekoa oli myös jatkettu O:n aneluista huolimatta. Näiden seikkojen perusteella korkein oikeus piti tekoa erityisen julmana. Teko oli erityisen raaka siksi, että väkivalta oli kohdistunut päähän ja elintärkeiden sisäelinten kohdalle vartaloon ja väkivalta oli muuttunut yhä voimakkaammaksi loppua kohden, muistuttaen ulkopuolisen todistajan mukaan lähinnä työn tekemistä.

Oikeuskäytännöstä löytyy myös päinvastaista linjaa edustavia tapauksia, joissa uhrin tajunnanmenetys on katsottu teon erityisen julmuuden esteeksi. Tapauksessa KKO 1995:102¹⁴⁴ käräjäoikeus tuomitsi A:n murhasta pitäen tekoa erityistä raakuutta osoittavana ja kokonaisuudessaan erityisen törkeänä. Tapaus jäi perustelujen osalta käräjäoikeuden tuomion varaan, koska valitukset eivät koskeneet perusteluja vaan mielentilan uudelleen tutkimista. Perusteluissa ei ole mainintaa siitä, että käräjäoikeus olisi varsinaisesti arvioinut teon erityistä julmuutta. Sen sijaan käräjäoikeus toteaa, että B oli elänyt vähintään useita minuutteja kallonpohjan murtuman jälkeen. Tapauksessa ei kuitenkaan voitu osoittaa varmaksi sitä, oliko B ollut tajuihinsa tämän ajan vai oliko tämä menettänyt tajuntansa heti ensimmäisen iskun jälkeen. Tämä lienee ollut syynä siihen, että käräjäoikeus ei ole ottanut kantaa teon erityiseen julmuuteen.

Sittemmin on annettu korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2004:63, jossa 15-vuotias A löi 14-vuotiasta B:tä kasvoihin ja raahasi tämän ojan pohjalle. A kuristi B:tä, jolloin B:n kasvot myös upposivat veteen ja mutaan. Tapauksessa ei voitu osoittaa varmaksi sitä, oliko B menettänyt tajuntansa ensimmäisten lyöntien jälkeen. Tieto B:n tajunnantasosta olisi ollut merkittävässä asemassa sen suhteen, oliko B ollut

---

¹⁴³ Lahti 2000, s. 769.

¹⁴⁴ Tapauksessa A oli lyönyt B:tä ensin kirveen terällä ja hamaralla päähän, sen jälkeen vasaralla ja rautaputkella sekä lopuksi kuristanut uhrin paljain käsin sekä vaateripustinta apuna käyttäen.

tietoinen siitä, että A oli raahannut hänet viereiseen ojaan ja kuristanut tätä liikehännän loppumiseen saakka. Selvityksen mukaan B:n jalkojen alla ojassa oli ollut merkkejä voimakkaista edestakaisista liikkeistä maata vasten. Tämä on voinut selvityksen mukaan johtua kuristamisen aiheuttamasta tukehtumisesta, jota seuraa kouristusvaihe. Käräjäoikeus ei pitänyt tekoa erityisen raakana tai julmana ja tuomitsi A:n nuorena henkilönä tehdystä taposta. Hovioikeus tuomitsi A:n murhasta pitäen tekoa muun muassa erityisen julmana. Tähän vaikuttivat tekotavan erityinen tuskallisuus B:lle sekä se, että rimpuilun jäljistä päätellen B oli ollut tietoinen siitä, mitä hänelle oltiin tekemässä. Näin ollen teko oli aiheuttanut B:lle suurta kärsimystä. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden tuomion ja jätti asian käräjäoikeuden tuomion varaan. Perusteluissaan korkein oikeus totesi, ettei A:n voitu näyttää pitkittäneen tekoa tahallaan aiheuttaakseen B:lle tuskaa tai kärsimystä. Tätä ei perusteltu tarkemmin, mutta näyttöä koskevassa arvioinnissa korkein oikeus on todennut, ettei asiassa voida varmuudella tietää, missä vaiheessa B on ollut tajuissaan, milloin menettänyt tajuntansa ja milloin kuollut.

4.3. Vakava yleinen vaara

Vuoden 1969 uudistuksen jälkeen murhan yhtenä kvalifiointiperusteena oli teon tekeminen ”yleistä vaaraa aiheuttavalla tavalla”. Vuoden 1995 uudistuksessa kvalifiointiperuste muutettiin muotoon ”vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen”. Kvalifiointiperusteeseen lisättiin tällöin edellytys vaaran vakavuudesta eli pelkkä yleinen vaara ei enää riittänyt kvalifiointiperusteen täyttymiseen. Perusteen sanamuoto muutettiin myös muotoon ”aiheuttaen”, koska vanha sanamuoto ”tavalla” viittasi liikaa tiettyyn tekotapaan tai välineeseen.¹⁴⁵

Vakavaa yleistä vaaraa koskevassa oikeuskäytännössä on syytä huomioida, että ennen vuoden 1995 uudistusta murhan tunnusmerkistö ei edellyttänyt vakavaa vaaraa vaan pelkästään yleistä vaaraa. Olen kuitenkin käsitellyt työssäni myös ennen uudistusta annettuja oikeustapauksia. Ne ovat mielestäni vertailukelpoisia vaaran

---

¹⁴⁵ HE 94/1993 vp, s. 93.

konkreettisuuden ja yleisyyden osalta nykyisen tunnusmerkistön voimassaoloaikana annettujen ratkaisujen kanssa. Arvioitavaksi tulee erikseen se, olisiko ennen vuoden 1995 uudistusta annettuja ratkaisuja pidetty myös vakavan vaaran osalta kvalifiointiperusteen täyttävänä¹⁴⁶. Tällöin tekoja ei välttämättä olisi pidetty murhana tai sen yrityksenä ainakaan vakavaa vaaraa koskevan arvioinnin perusteella.

Vakavan yleisen vaaran kvalifiointiperuste sisältää kolme eri osa-aluetta, joiden kaikkien tulee sisältyä käsillä olevaan tekoon ennen kvalifiointiperusteen täyttymistä. Nämä kolme osa-aluetta ovat vaaran konkreettisuus, yleisyys ja vakavuus.¹⁴⁷ Olen käsitellyt jokaisen osa-alueen erikseen, koska oikeustapauksissakin vaaraa koskevan kvalifiointiperusteen läpikäyminen alkaa yleensä vaaran konkreettisuudesta jatkuen yleisyyteen ja lopulta vakavuuteen. Yhdenkin osa-alueen puuttuminen estää kvalifiointiperusteen täyttymisen.

4.3.1. Konkreettinen vaara

Vaaran konkreettisuus liittyy teon yleisyyteen ja sillä tarkoitetaan käytännössä sitä, että jonkin seurauksen aiheutuminen on ollut mahdollista.

KKO 1981 II 32. A oli rakentanut pommin saatuaan tietää ystävänsä olevan kirjeenvaihdossa B:n kanssa. A oli ajanut 300 kilometriä postittaakseen pommin sisältävän paketin. B:n avatessa pakettia pommi oli räjähtänyt. B oli saanut heti surmansa ja paikalla olleet C, D, E, F ja G olivat saaneet vähäistä suurempia vammoja. Kaikki oikeusasteet tuomitsivat B:n murhasta, koska teko oli tehty vakaasta harkinnasta, yleistä vaaraa aiheuttavalla tavalla sekä teko oli kokonaisuutena arvioiden törkeä. Sen sijaan tekoa ei ollut tehty korkeimman oikeuden mukaan omanvoitonpyynnöstä eikä se ollut erityistä raakuutta tai julmuutta osoittava.

Korkein oikeus katsoi pommin postittamisen aiheuttaneen konkreettista vaaraa muillekin kuin surmansa saaneelle B:lle ja viidelle loukkaantuneelle henkilölle. Pommin räjähtämistä ennen vastaanottajalle luovuttamista pidettiin mahdollisena, vaikka näin ei tässä tapauksessa ollut käynytäkään. *Matikkala* on arvioinut, että jos

---

¹⁴⁶ Frände ym. 2006, s. 236.

¹⁴⁷ Frände ym. 2006, s. 238.

olisi ollut varmaa, että pommi ei voi räjähtää sen ollessa Postin kuljetettavana, ei teon matkavaihe olisi täyttänyt konkreettisen vaaran edellytyksiä¹⁴⁸.

Korkein oikeus on ratkaisussa KKO 2003:53 lausunut konkreettisuuden tarkoittavan myös sitä, että ihmisjoukko on vaarallisen teon mahdollisten vaikutusten piirissä. Pommin kohdalla vaikutusten piiri perustuu ylipainevaikutukseen ja räjähdysten aiheuttamaan kappaleiden sinkoamiseen. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2003:53 välittömän vaaran alueeksi on arvioitu suojaavista esteistä riippuen noin 20 metriä ja varoalueeksi 100 metriä. Mikäli ihmisjoukko olisi ollut vaara-alueen ulkopuolella, ei vaaran voitaisi katsoa heidän osaltaan olleen konkreettinen. Vastaava arviointi tehtäisiin, mikäli vaara olisi aiheutettu ampuma-aseella. Tällöin konkreettisen vaaran selvityksessä kiinnitettäisiin huomiota ampuma-aseen kantamaan. Ihmisjoukon tulisi toisin sanoen olla aseiden kantaman päässä, jotta vaara katsottaisiin heidän osaltaan konkreettiseksi.

4.3.2. Vaaran yleisyys

Vaaran yleisyys on keskeinen käsite yleisvaarallisia rikoksia koskevissa tunnusmerkistöissä. *Matikkalan* mukaan on luontevaa hakea sieltä tulkinta-apua myös murhan tunnusmerkistöön sisältyvän vaaran yleisyyden määrittämiseen¹⁴⁹. Hallituksen esityksen mukaan yleisyys tarkoittaa sitä, että teko on kohdistunut määrältään tai muilta ominaisuuksiltaan ennalta määrittelemättömään tai rajoittamattomaan ihmisjoukkoon. Teko ei toisin sanoen kohdistu yhteen ainoaan henkilöön eikä kehenkään tiettyihin henkilöihin.¹⁵⁰ Lakivaliokunta piti kuitenkin ”ennalta määrittelemättömän ihmisjoukon” edellytystä rajoittavana. Sen mukaan säännöstä tulisi soveltaa myös ennalta määriteltyyn ihmisjoukkoon kohdistuneisiin tekoihin, jos säännöstä on niihin ”aivan ilmeisesti tarkoitettu soveltaa”.¹⁵¹ Hallituksen esityksessä teon ei ole edellytetty kohdistuvan kovinkaan moneen henkilöön. Esityksessä kuitenkin todetaan, että yhden henkilön joutuessa vaaraan ei tekoa voida pitää yleistä vaaraa aiheuttavana. Teko tulisi tällöin arvioitavaksi vaaran aiheuttamisena

¹⁴⁸ Frände ym. 2006, s. 236.

¹⁴⁹ Frände ym. 2006, s. 234.

¹⁵⁰ HE 94/1993 vp, s. 119; Frände ym. 2006, s. 234-235.

¹⁵¹ LaVM 22/1994 vp, s. 16.

tai muuna rikoslain 21 luvun rikoksena tai sen yrityksenä.¹⁵² Lakivaliokunnan mukaan vaara tulisi katsoa yleiseksi, vaikka ihmishenkien lukumäärän mukaan kyse ei olisikaan varsinaisesti ihmisjoukosta. Käytännön esimerkkinä on mainittu sellaisen asuinrakennuksen polttaminen, jossa on vain muutama ihminen sisällä. Valiokunnan mukaan merkitystä ei ole myöskään sillä, tiesikö tekijä vaaraan joutuvien henkilöiden lukumäärän ennalta.¹⁵³ Hallituksen esityksen mukaan vaaran yleisyydellä ei myöskään viitata mihinkään tiettyyn tekotapaan, vaan ainoastaan siihen, että surmatapa aiheuttaa yleistä vaaraa¹⁵⁴.

Edellä mainitussa pommin postittamista koskeneessa tapauksessa KKO 1981 II 32 yleisen vaaran voidaan arvioida olleen käsillä. *Matikkala* on kuitenkin arvioinut, että jos A olisi tiennyt B:n olevan varmasti yksin, ei teko tällöin olisi ollut yleistä vaaraa aiheuttava¹⁵⁵. Tässä tapauksessa A ei ollut kuitenkaan voinut tietää, onko paketin avaushetkellä paikalla muita. A oli tietoisesti ottanut riskin siitä, että B:n lisäksi teko voi kohdistua myös muihin henkilöihin. A ei ollut siten rajannut tekoaan tiettyyn henkilöön eikä ollut etukäteen tiennyt, kuoleeko tai loukkaantuuko paketin avauksen seurauksena muita henkilöitä.

4.3.3. Vakava vaara

Vuoden 1995 rikoslain kokonaisuudistuksen jälkeen kvalifiointiperusteeseen lisätyllä kolmannella osa-alueella, vakavalla vaaralla tarkoitetaan sekä vahingon todennäköisyyttä, että sen laajuutta. Mikäli teko olisi onnistuessaan ollut laajuudeltaan hyvin merkittävä, voidaan tällöin alempikin teon todennäköisyysaste katsoa riittäväksi täyttämään vakavan vaaran edellytykset.¹⁵⁶

Vaasan hovioikeuden ratkaisussa 11.5.2012 tuomio nro 513 kvalifiointiperusteen täytyminen edellytti vakavaa vaaraa, joten tapauksessa voitiin ensi kertaa arvioida kaikkia nykyisen kvalifiointiperusteen osa-alueita yhdessä. Tapauksessa kaksiker-

¹⁵² HE 94/1993 vp, s. 119; Frände ym. 2006, s. 234-235.

¹⁵³ LaVM 22/1994 vp, s. 16-17.

¹⁵⁴ HE 94/1993 vp, s. 93.

¹⁵⁵ Frände ym. 2006, s. 236.

¹⁵⁶ HE 94/1993 vp, s. 120–121; Matikkala 2000, s. 49; Boucht - Frände 2008, s. 58.

roksinen, asututuksi tiedetty puutalo oli sytytetty tuleen portaikosta. Tekijä oli tiennyt henkilöiden olevan sisällä talossa ja yhden heistä olleen liikuntavammainen. A oli teljennyt toisen kerroksen oven tarkoituksenaan estää B:n ulospääsy. A on myös tiennyt, että yläkerrasta ei ole muita poistumisteitä. A on toiminut harkitusti ja aktiivisesti ulospääsyn estämiseksi. Ratkaisussa ei ole mainittu sitä, mihin aikaan teko oli sattunut. Alakerrassa olleiden henkilöiden on kuitenkin kerrottu olleen nukkumassa tulipalon sytyttämisen aikaan, joten teko aika on luultavammin ollut myöhään illalla tai aikaisin aamulla. Yleisen vaaran näkökulmasta tapausta voidaan arvioida siten, oliko teossa konkreettinen vaara sen toteutumisesta. A on sytyttänyt lehtiä ja muuta palavaa materiaalia puutalon eteistilassa tai portaikon ylätasanteella. Lehtien tiedetään olevan helposti syttyviä ja tuli leviää helposti puurakenteisiin. Näin ollen vaaraa voidaan pitää konkreettisenä. Yleistä vaaraa voidaan myös arvioida vaarassa olevien henkilöiden lukumäärän perusteella. Tässä tapauksessa teko oli vaarantanut suuren ihmisjoukon, seitsemän henkilön hengen. Näistä kahden kohdalla henkiriikos oli onnistunut ja kahden kohdalla jäänyt yritykseksi. Lisäksi kolme henkilöä oli vakavassa hengen tai terveyden vaarassa. Yleisen vaaran vaatimus täyttyy siis selkeästi. Jos A sen sijaan olisi tiennyt varmaksi, että ainoastaan B on kotona, ei yleisen vaaran vaatimus olisi välttämättä toteutunut. Vakavan vaaran näkökulmasta tekoa voidaan arvioida sen todennäköisyyden ja laajuuden mukaan. Tässä tapauksessa on ollut varsin todennäköistä, että ihmisiä kuolee tulipalon seurauksena. Teko on tehty ensinnäkin sellaiseen aikaan, etteivät kaikki talossa olleet henkilöt ole olleet hereillä. A on lisäksi omalla toiminnallaan estänyt sen, että henkilöt olisivat päässeet poistumaan yläkerrasta. A on myös ollut tietoinen paloportaiden puuttumisesta. Näin ollen teon voidaan perustellusti katsoa aiheuttaneen myös vakavaa vaaraa.

Tunnusmerkistön mukainen vakavan yleisen vaaran aiheuttaminen lienee helpointa toteuttaa esimerkiksi räjähteillä tai tulipalon avulla, jolloin teko voidaan kohdistaa useaan ihmiseen samanaikaisesti. Esitöiden mukaan kvalifiointiperusteen täyttäminen ei kuitenkaan edellytä mitään tiettyä tekotapaa tai tietyn välineen käyttöä. Vaara voidaan siis aiheuttaa yhtä hyvin esimerkiksi ampuma-aseella¹⁵⁷, kuten seuraavassa Turun hovioikeuden ratkaisussa.

---

¹⁵⁷ HE 94/1993 vp, s. 93.

Turun HO 5.10.2015 tuomio nro 141264. A oli ampunut kirkon pysäköintialueella ainakin viisi summittaista laukausta. Paikalle oli saapunut poliisiauto, jolloin A oli ampunut poliisiautoa kohti 10–15 laukausta. Tapahtumapaikan vieressä oli koulu, päiväkotia, vanhainkoti ja useita asuinrakennuksia. Alue oli myös vilkasliikenteinen. Hovioikeus arvioi, että konepistoolin kantaman piirissä oli ollut tapahtuma-aikaan suuri joukko ihmisiä, jolloin ainoastaan hyvä onni oli estänyt sen, että kukaan ei ollut kuollut tai loukkaantunut ammuskelun seurauksena.

4.4. Virkamiesperuste

Neljäs kvalifiointiperuste on virkamiehen tappaminen silloin, kun virkamies on virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta. Tappaminen voi kohdistua virkamieheen myös tämän virkatoimen vuoksi. Kvalifiointiperuste on sisällytetty murhan tunnusmerkistöön lähes samanmuotoisena vuoden 1969 uudistuksesta lähtien.

Virkamiesperusteen täyttymisessä on vakavan yleisen vaaran tavoin useampia osaluokkia, joiden olemassaoloa edellytetään kvalifiointiperusteen täyttymiseksi. Teon tulee ensinnäkin kohdistua virkamieheen. Pelkkä virkamiehen käsitteen täyttyminen ei vielä yksin riitä, vaan virkamiehen tulee olla virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta tekohetkellä tai teon tulee kohdistua virkamieheen tämän virkatoimen vuoksi. Kyseisen virkatoimen tulee tällöin olla teon motiivina¹⁵⁸.

4.4.1. Virkamiehen käsite

Murhan tunnusmerkistön kvalifiointiperusteessa tarkoitettu virkamiehen käsite on vaihdellut vuosien aikana, vaikka perusteen sisältö on pysynyt samankaltaisena. Vuoden 1995 uudistuksessa virkamiehen käsite sidottiin rikoslain 2 luvun 12 §:ään. Virkamiehen käsite kattoi laajasti virka- tai siihen rinnasteisessa palvelussuhteessa olevat henkilöt, luottamushenkilöt sekä julkista valtaa käyttävät henkilöt.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Frände ym. 2006, s. 238.

¹⁵⁹ HE 94/1993 vp, s. 93; Frände ym. 2006, s. 239.

Vuoden 2002 virkarikosuudistuksessa virkamiehen käsitteen määrittelyssä tapahtui kaksi muutosta. Uudistuksessa ensinnäkin kumottiin aiemmin virkamiehen käsitteeseen sovellettu rikoslain 2 luvun 12 §¹⁶⁰. Tilalle tuli uusi virkamiehen määrittelyä koskenut säännös rikoslain 40 luvun 11 §¹⁶¹. Uusi säännös on samankaltainen hallinto-oikeudellisen virkamiehen osalta, mutta luottamusmiehet ja julkista valtaa hoitaneet henkilöt on sen sijaan erotettu virkamiehen käsitteestä. Yksistään tämän perusteella luottamusmiehiin ja julkista valtaa hoitaviin henkilöihin ei tulisi soveltaa virkamiesperustetta. Samassa yhteydessä säädettiin uusi soveltamisalasäännös rikoslain henkeä ja terveyttä koskevaan lukuun. Uuden rikoslain 21 luvun 18 §:n mukaan luottamusmiehet ja julkista valtaa hoitavat henkilöt rinnastuvat virkamiehiin silloin, kun sovellettavana on murhaa koskeva tunnusmerkistö.¹⁶² *Lakasen* mukaan virkamiehen käsite voidaan määritellä joko suppeasti hallinto-oikeuden tai laajasti rikosoikeuden merkityksessä¹⁶³. Murhaan sovelletaan kuitenkin aina laajempaa käsitteen määrittelytapaa.

Rikoslain 21 luvun 18 §:n soveltamisalaa muutettiin vielä kertaalleen 11.4.2014 voimaan tulleella laajentamissäännöksellä, jolla laajennettiin suojattavien virkamiesten henkilöiden piiriä. Tällä kertaa laajennus koski ainoastaan ulkomaisia, mutta Suomessa toimivia virkamiehiä. Muutoksen jälkeen Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla toimivat ulkomaiset virkamiehet rinnastuvat Suomen alueella esitutkinta- tai muissa virkatehtävissä oleviin ulkomaisiin virkamiehiin, jotka toimivat Suomen alueella Suomen viranomaisen rikosoikeusapulain perusteella esittämän tai hyväksymän oikeusapupyynnön perusteella. Lain esitöiden mukaan muutos oli tarpeellinen, jotta kaikkiin Suomen alueella toimiviin ulkomaisiin virkamiehiin sovellettaisiin samoja rikoslain säännöksiä. Säännöksen määritelmä on kirjoitettu sellaiseen muotoon, että sitä voidaan tarvittaessa soveltaa kaikkiin vieraan valtion virkamiehiin, jotka toimivat Suomen alueella Suomen esittämien tai hyväksymien oikeusapupyynnöiden perusteella.¹⁶⁴

---

¹⁶⁰ HE 77/2001 vp, s. 61.

¹⁶¹ HE 77/2001 vp, s. 54.

¹⁶² HE 77/2001 vp, s. 37–40; Frände ym. 2006, s. 239.

¹⁶³ *Lakanen* 1999, s. 89.

¹⁶⁴ HE 213/2013 vp, s. 75.

4.4.2. Järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitäminen

Väkivallan ja sen riskien kohteiksi joutuvat käytännössä etenkin virkamiehet, jotka ovat velvollisia asettumaan alttiiksi väkivallalle järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi. Virkamiehet eivät voi tällöin tavallisen kansalaisen tavoin poistua paikalta, vaan he ovat velvollisia hoitamaan virkatehtävänsä loppuun saakka.¹⁶⁵ Tällaisesta uhrautumisesta on perusteltua antaa heille korostettua hengen ja terveyden suojaa. *Sinisalo* on lisäksi arvioinut virkamiehen korostetun suojan tasoittavan tilannetta silloin, kun virkamiestä vastassa on useita henkilöitä¹⁶⁶. Tällöin kynnyksellä käydä porukalla yksittäisten virkamiesten kimppuun voi nousta, koska tekoa pidetään rikosoikeudellisesta moitittavampana kuin vastaavasti väkivallan kohdistamista tavalliseen kansalaiseen.

Lakanen on kommentoinut, että virkamiesten erityisen rikosoikeudellisen suojan taustalla on myös ajatus siitä, ettei teko virkamieheen kohdistuessaan ole tarkoitettu pelkästään virkamiestä itseään vastaan, vaan myös virkamiehen taustalla olevaa valtiovaltaa vastaan¹⁶⁷. Tällöin on perusteltua tuomita virkamiehiin kohdistuvista rikoksista ankarampia rangaistuksia kuin tavalliseen kansalaiseen kohdistuvista. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden säilymisen kannalta olisikin kestävä ajatus, jos valtion virkamiehiin kohdistuvista hyökkäyksistä ei seuraisi ankaraa rangaistusta.

Virkamiesryhmät, joihin tyypillisesti kohdistuu paljon väkivaltaa ja sen riskiä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, ovat poliisit sekä tulli- ja vankeinhoitovirkamiehet¹⁶⁸. Laki antaa korostettua suojaa myös järjestyksenvalvojille. Sen sijaan esimerkiksi vartiointiliikkeen vartijat eivät ole korostetun suojan piirissä.¹⁶⁹ Huomionarvoista on se, että korostetun suojan piirissä eivät ole myöskään henkilöt, jotka avustavat virkamiestä esimerkiksi kiinniottamisen yhteydessä¹⁷⁰. Tällaisen henkilön tappaminen tulisi käsiteltäväksi lähinnä tappoa tai kuolemantuottamusta koskevien tunnusmerkistöjen mukaan.

---

¹⁶⁵ Lakanen 1999, s. 17.

¹⁶⁶ Sinisalo 1973, s. 17.

¹⁶⁷ Lakanen 1999, s. 17.

¹⁶⁸ Lakanen 1999, s. 2.

¹⁶⁹ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 494.

¹⁷⁰ Ks. esim. Frände ym. 2006, s. 240.

Virkamiesperusteella annettuja ratkaisuja on julkaistu vain muutamia. Pääsääntöisesti kyse on ollut nimenomaan järjestystä tai turvallisuutta ylläpitäviin henkilöihin kohdistuvista murhista tai murhan yrityksistä. Tapauksessa KKO 1988:8 A oli törmännyt autollaan poliisiautoon. Poliisit olivat ensin kehottaneet A:ta pysähtymään ja lopulta lähteneet ohittamaan A:n autoa. A oli tällöin tahallaan suistanut poliisiauton ulos tieltä. Syyte murhan yrityksestä hylättiin ja A tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja törkeästä liikenteen vaarantamisesta. Korkein oikeus totesi A:n olleen selvillä poliisien virkamiesasemasta, mutta katsoi, että A:n tarkoituksena ei ollut poliisien tappaminen eikä poliisien kuolemaa pidetty ulkoisten olosuhteiden perusteella muutoinkaan varsin todennäköisenä seurauksena. *Matikkalan* mukaan tahallisuuden puuttuminen ei kuitenkaan vielä tarkoita, että teko olisi tässä tapauksessa muutoinkaan täyttänyt murhan yrityksen tunnusmerkistön¹⁷¹.

4.4.3. Virkatoimi tappamisen motiivina

Virkamies saatetaan tappa myös hänen virkatoimensa vuoksi. Tällöin ei edellytetä, että virkatoimi liittyisi mitenkään järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseen. Kyse on lähinnä virkamiehen toimenkuvaan kuuluvien tehtävien hoidosta, jotka syystä tai toisesta eivät ole henkirikoksen tekijää miellyttäneet. *Lappi-Seppälä* mainitsee esimerkkikohteina syyttäjät ja tuomarit. Heihin kohdistuneita henkirikoksia ei ole sattunut Suomessa, mutta etenkin Yhdysvalloissa useita tuomareita on menehtynyt henkirikoksen uhreina¹⁷². Korostettua hengen ja terveyden suojaa saavat myös erilaiset sosiaali- ja terveydenhoitotehtäviä hoitavat virkamiehet¹⁷³ sekä työvoimaviranomaiset¹⁷⁴.

¹⁷¹ Frände ym. 2006, s. 240–241.

¹⁷² Ks. tarkemmin esim. Susan P. Baker 2004.

¹⁷³ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 494.

¹⁷⁴ Lakanen 1998, s. 2.

4.5. Kokonaistörkeysvaatimus

Murha edellyttää yhden kvalifiointiperusteen täyttymisen lisäksi sitä, että ”teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä”. Yhden tai useamman kvalifiointiperusteen täytyminen ei riitä murhasta tuomitsemiseen, mikäli tappoa ei siihen johtaneet ja siitä ilmenevät syyt huomioon ottaen pidetä kokonaisuudessaan törkeänä¹⁷⁵. Korkein oikeus on kuitenkin lausunut, että tappo, johon kohdistuu useita murhan tunnusmerkistössä lueteltuja ankaroittamisperusteita, on yleensä myös kokonaisuutena arvostellen katsottava törkeäksi¹⁷⁶. *Matikkalan* mukaan vuosien 2000–2006 välisenä aikana yksikään murharikos ei kaatunut kokonaistörkeysarvioinnin puutteeseen, mikäli ainakin yksi kvalifiointiperuste täyttyi¹⁷⁷. Sama linja vaikuttaa säilyneen edelleen korkeimpien oikeuksien ratkaisuisissa¹⁷⁸.

Kokonaistörkeysvaatimuksen sisältöä ei ole tarkennettu lain esitöissä¹⁷⁹. Teon tulee kuitenkin olla tapon perustunnusmerkistöä selvästi törkeämpi. Arvostelussa voidaan huomioida kvalifiointiperusteisiin liittyvien seikkojen lisäksi myös muita teonpiirteitä. Mikäli yksi kvalifiointiperuste täyttyy selkeästi tai teko täyttää usean kvalifiointiperusteen, ei kokonaistörkeysarvostelussa tarvitse kiinnittää yhtä suurta huomiota muihin seikkoihin. Mikäli yksikään kvalifiointiperuste ei täyty, mutta tappoon liittyy muita törkeitä teonpiirteitä, eivät ne yksin riitä murhan tunnusmerkistön soveltamisperusteeksi.¹⁸⁰ *Matikkala* on arvioinut, että teon kokonaistörkeysarvostelussa voidaan huomioida myös samoja seikkoja, joita privilegioinnissa huomioidaan¹⁸¹. Käytännössä tämä tarkoittaisi surman tunnusmerkistön hyödyntämistä tekoa lieventävien seikkojen arvioinnissa. Tuomioiden voisi sanoa kokonaisarvioinnin osalta olevan usein vuoropuhelua kokonaistörkeyden puolesta ja vastaan.

¹⁷⁵ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 495.

¹⁷⁶ Ks. esim. KKO 2004:80.

¹⁷⁷ Frände ym. 2006, s. 244.

¹⁷⁸ Sen sijaan esimerkiksi ratkaisussa KKO 2004:80 käräjäoikeus on todennut teon täyttävän vakaan harkinnan ja erityisen julmuuden kvalifiointiperusteet. Käräjäoikeus ei kuitenkaan pitänyt tekoa kokonaisuutena arvostellen törkeänä ja tuomitsi tekijän taposta. Hovioikeus ja korkein oikeus katsoivat kuitenkin teon kokonaistörkeyden täytyvän ja tuomitsivat tekijän murhasta.

¹⁷⁹ Ks. HE 94/1993 vp, s. 93.

¹⁸⁰ Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 495, 497.

¹⁸¹ Frände ym. 2006, s. 243.

4.5.1. Koventamisperusteet

Tappoa pidetään murhana usein silloin, kun uhreja on ollut enemmän kuin yksi¹⁸². Merkitystä annetaan myös tekijän motiiveille tai vaikuttimille, joiden tulee koventamisperusteissa olla nimenomaan moitittavia. Myös tappamisen motiivin tai vaikuttimien puuttuminen on voitu huomioida koventavana seikkana. Esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa 2005:7 oli huomioitu kokonaisarvostelussa koventavana seikkana se, että tappamiseen ei ilmennyt mitään syytä. Teon törkeyttä lisää myös se, jos uhri ei ole käyttäytymisellään mitenkään myötävaikuttanut väkivallan kohteeksi joutumiseen. Huomioon on otettu etenkin se, jos uhri on päinvastoin pyrkinyt sovitteluun tilannetta tai poistunut tai pyrkinyt poistumaan paikalta erimielisyyksien synnyttyä.¹⁸³

Oikeuskäytännössä on vakiintuneesti pidetty kokonaistörkeyden puolesta puhuvana seikkana teon kohdistumista puolustuskyvyttömään henkilöön. Huomioon voidaan ottaa esimerkiksi uhrin ikä, uhrin riippuvaisuus tekijästä ja uhrin tuntema luottamus tekijää kohtaan¹⁸⁴. Käytännössä nämä seikat voivat tulla arvioitavaksi yhdessä esimerkiksi silloin, kun vanhempi tappaa lapsensa tai muutoin huolenpitonsa alaisuudessa olevan lapsen. Puolustuskyvyttömäksi on oikeuskäytännössä katsottu myös nukkuva henkilö¹⁸⁵. Rinnastus vaikuttaisi johtuvan siitä, että nukkuva henkilö ei aavista tekoa eikä voi siksi puolustautua. Tämä on mielestäni perusteltua etenkin siksi, että nukkuvan henkilön tappamista ei sellaisenaan pidetä esimerkiksi erityisen raakana tai julmana.

Joissakin tapauksissa oikeusasteet ovat lausuneet teon olleen niin törkeä, että ainoastaan poikkeuksellisesti teon kokonaisarvostelu voisi johtaa siihen, että tekoa pidettäisiin murhaa tai murhan yritystä lievempänä. Tällaisia tekemuotoja ovat olleet

---

¹⁸² Lappi-Seppälä ym. 2008, s. 495.

¹⁸³ Ks. esim. KKO 2005:7, jossa uhri oli poistunut paikalta, mutta jossa tekijät olivat lähteneet uhrin perään ja pahoinpidelleet tämän kuoliaaksi ja KKO 2004:44, jossa uhri ei ollut myöskään antanut aiheutta tappamiseen.

¹⁸⁴ Ks. esim. KKO 2000:29, jossa A tappoi 5-vuotiaan lapsen sen jälkeen, kun lapsen äiti oli paennut uimalla saarelta ja KKO 2005:48, jossa äiti tappoi kehitysvammaisen tyttärensä lääkkeillä.

¹⁸⁵ Ks. esim. KKO:2005:44.

tappaminen tai sen yrittäminen pommin räjäyttämällä¹⁸⁶ sekä ihmisten telkeäminen ja polttaminen huoneistoihin¹⁸⁷.

4.5.2. Lieventämisperusteet

Kokonaistörkeysarvostelussa pyritään usein selvittämään syytä tappamiseen. Tällöin yksi merkittävimmistä tekoa lieventävistä seikoista voi olla uhrin moitittava käyttäytyminen ennen tekoa. Uhri on saattanut provosoida tekijää. Provokaatiolla tarkoitetaan sellaista toimintaa, joka loukkaa provosoitavan oikeudellisesti suojattuja oikeushyviä tai etuja. *Hahto* on arvioinut, että henkirikosten kohdalla lieventävien seikkojen huomioon ottaminen edellyttää kuitenkin korkeampaa kynnystä kuin muissa väkivaltarikoksissa. Tämä johtuu siitä, että hengen riistäminen on aina tunnusmerkistön täyttävä teko, vaikka se tietyissä tapauksissa voidaan nähdä oikeutettuna. Ihmishengen suojeluintressin vuoksi tekijän ja teon ymmärtämiseen tulee aina suhtautua pidättyvästi.¹⁸⁸ Tämä on mielestäni hyvä lähtökohta henkirikoksen arvioinnille. Oikeusasteet kuitenkin usein ottavat kantaa siihen, oliko tekijällä jotakin motiivia tai vaikutinta tappamiseen¹⁸⁹. Mikäli tekijän motiiviksi paljastuu uhrin provokaatio (esimerkiksi väkivalta, mustasukkaisuus tai muu vastaava), mikä merkitys sille tulisi antaa henkirikoksen kokonaisarvioinnissa? *Hahto* suhtautuu ajatukseen lieventävästä vaikutuksesta jyrkästi. Hänen mukaansa henkirikoksissa osittaisenkään anteeksiannon esteenä on se, että toisen tappaminen on joka tapauksessa täysin suhteeton reaktio ärsykkeen tasosta riippumatta.¹⁹⁰

Tähänastisessa oikeuskäytännössä uhrin verbaalisella provokaatiolla ei ole ollut lieventävää vaikutusta henkirikoksen kokonaisarviointiin. Merkitystä ei ole ollut

¹⁸⁶ Ks. esim. KKO 2003:53, jossa B oli asentanut pommia LJ:n käytössä olleeseen autoon, kun pommi räjähti asennuksen aikana. KKO:n mukaan poikkeuksellisia lieventäviä seikkoja ei ollut.

¹⁸⁷ Ks. esim. Vaasan HO 11.5.2012 tuomio nro 513.

¹⁸⁸ *Hahto* 2004, s. 402.

¹⁸⁹ Motiivin etsimisen syynä voi olla sen arvioiminen, onko ajatus tappamisesta ollut mielessä pidemmän aikaa vai onko kyse päähänpistosta. Tieto voi olla merkittävä vakaan harkinnan kvalifiointiperusteen arvioinnissa.

¹⁹⁰ *Hahto* 2004, s. 402.

myöskään sillä, onko sanailu kestänyt lyhyen vai pitkän aikaa.¹⁹¹ *Hahto* on viitanut korkeimman oikeuden ratkaisuun 1984 II 96¹⁹² lausudessaan, että verbaalisella provokaatiolla voisi kuitenkin olla vaikutusta teon kokonaisarvostelussa nimenomaan teon harkitsemattomuuden osoituksena.¹⁹³

Mustasukkaisuus on teon motiivina ja vaikuttimena verbaalista provosointia monimutkaisempi. Pitkään jatkunut mustasukkaisuus voi viitata teon vakaaseen harkintaan, mutta äkillinen mustasukkaisuuskohtaus tekijän kiihtymistilaan. Pitkään jatkunut mustasukkaisuus liittyy yleensä tekijän luonteenpiirteisiin ja on sen vuoksi hylättävä motiivi. Kiihtymistilaan johtanut yllättävä tilanne sen sijaan puhuu vakaan harkinnan kvalifiointiperustetta vastaan, mutta millainen merkitys sille annetaan kokonaisarvioinnissa? Asiaa selventää seuraava korkeimman oikeuden ratkaisu, jossa mustasukkaisuuden vallassa tehty tappaminen katsottiin tapoksi.

KKO 1997:153 A tappoi B:n tavattuaan hänet sukupuoliyhteydessä vaimonsa kanssa. Tappaminen ei ollut tapahtunut saman tien, vaan A oli poistunut vaimonsa kanssa kotiin. A oli kuitenkin ajanut vaimonsa kohta pois, mutta hakenut tämän takaisin lasten kysellessä äitiään. A poistui hetkeksi kotoa ja palatessaan luuli vaimonsa miesystävän B:n tulleen paikalle. B:tä ei löytynyt. A ajoi B:n mökille ja ampui tämän lyhyen sananvaihdon jälkeen. Kaikki oikeusasteet tuomitsivat A:n taposta.

Ratkaisussa oli kyse tapon ja surman välisen rajanvedon arvioinnista. Korkein oikeus lausui A:n toimineen poikkeuksellisessa stressitilassa tilanteen yllätyksellisyyden sekä avioerovaihtoehdon poikkeuksellisen ongelmallisuuden takia. Ratkaisu noudattaa yhdenmukaista linjaa tapauksen KKO 1985 II 112 kanssa, jossa ravintolasta mielestään liian väkivaltaisesti poistettu A haki kotoaan pistoolin ja ampui ravintolan järjestyksenvalvojan. Myös tässä tapauksessa A tuomittiin taposta, koska teko oli tapahtunut A:n samassa kiihtymistilassa.

Hahto on arvioinut, että yllättävässä mustasukkaisuuskohtauksessa merkitystä on myös sillä, millainen tilanne tekijän mustasukkaisuuskohtauksen on aiheuttanut. Mikäli tilanteessa ei voida katsoa olleen syytä mustasukkaisuuteen, viittaa tekijän

¹⁹¹ Ks. esim. KKO 1995:102, jossa kyse oli suunsoitosta ja KKO 2000:29, jossa kyse oli puolison tuntikausia kestäneestä ”äksyilystä ja nalkutuksesta”.

¹⁹² Ratkaisun perusteluissa todettiin, että uhrin ja tekijän välillä ei ollut mitään riitaa, joka tulkittiin yhdeksi koventavaksi seikaksi kokonaisarvostelussa.

¹⁹³ *Hahto* 2004, s. 404.

suhtautuminen enemmän hänen luonteenpiirteisiinsä. Motiivia pidetään tällöin yllättävänä. Oikeuskäytännön perusteella mustasukkaisuutta ei ole pitkään jatku-neena katsottu kokonaistörkeyttä lieventäväksi seikaksi¹⁹⁴, mutta yllättävässä tilan-teessa tapahtuneet tapporikokset on pääsääntöisesti katsottu murhan sijasta tapoksi. Tämä johtuu lähinnä siitä, että tällaisissa tilanteissa teot on usein toteutettu kiihtyneessä tilassa yhdellä tappavalla iskulla. Tällöin mikään kvalifiointiperuste ei tule sovellettavaksi, joten teon kokonaistörkeysarvosteluunkaan ei ole aihetta.

Tekijää voidaan provosoida fyysisesti esimerkiksi tönimällä tai aloittamalla tap-pelu. *Ruuskanen* on käyttänyt tällaisesta toiminnasta nimitystä ”väkivaltainen pro-vokaatio”¹⁹⁵. Kumpikaan menettely ei poista henkirikoksen rangaistavuutta, mutta molemmilla voi olla merkitystä teon kokonaisarvosteluun ja siten tapon ja murhan väliseen rajanvetoon. Pahoinpitelyrikosten törkeysarvioinnissa huomioon on otettu fyysisen provosoinnin yhteydessä uhrin menettelyn moitittavuus ja teko-olosuhteet. Teko-olosuhteissa huomiota on kiinnitetty etenkin tekijän mahdollisuuden poistua paikalta sekä teon uhkaavuuteen joko tekijälle tai hänen seurassaan olleelle henki-lölle. Tappelutilanteissa lieventävänä seikkana on voitu katsoa erilaiset hätävarje-lun liioittelutilanteet. Koventavina seikkoina voidaan puolestaan huomioida tilan-teet, joissa tekijä on käyttänyt vaarallisempaa tekovälinettä kuin uhri tai tekijä ei ole lopettanut tappelua heti, kun se on ollut mahdollista tai tappo on tapahtunut vasta sitten, kun tappelua on ollut jo ohi.¹⁹⁶

Tekijän teonaikaisilla psyykkisillä häiriötiloilla tai -tekijöillä voi olla myös vaiku-tusta teon kokonaisarvostelussa. Vaikutusten tulee kuitenkin olla niin vakavia, että ne voivat ratkaisevalla tavalla vaikuttaa teon kokonaisarvosteluun. Esimerkiksi per-soonallisuushäiriön aiheuttamaa pettymysten ja vastoinkäymisten sietokyvyn heik-

---

¹⁹⁴ Ks. esim. KKO 2005:44, jossa mustasukkaisuutta ei pidetty ”rikosoikeudellisesti lieventävänä asianhaarana” kokonaisarvostelussa. Myöskään ratkaisussa KKO 2004:80 tekijän puolison käyttäytymistä (avioliiton ulkopuolinen sukupuoliuhde) ei voitu pitää sellaisina, joilla olisi lieventävää vaikutusta kokonaisarvosteluun.

¹⁹⁵ Ruuskanen 2005, s. 349.

¹⁹⁶ Hahto 2004, s. 421, 426.

koutta ja niiden johdosta esiintyvää impulsiivista ja aggressiivista käytöstä ei pidetty riittävän vakavana¹⁹⁷. Tekijän psyykkisen tilan häiriötekijät selvitetään kuitenkin aina mielentilatutkimuksessa jokaisen kohdalla erikseen, joten mitään yleistä tulkintaa niistä ei mielestäni kannata lähteä tekemään.

Alkoholi ja alkoholinkäyttötilanteet liittyvät hyvin usein Suomessa tehtäviin henkirikoksiin¹⁹⁸. *Lehden* mukaan kaikista vuosien 2003–2014 aikana henkirikoksiin syyllistyneistä tekijöistä humalassa oli 77 prosenttia. Muita päihteitä alkoholin lisäksi miehistä oli nauttinut 26 prosenttia ja naisista 21 prosenttia. Alkoholin merkitystä henkirikoksissa ei voida missään nimessä vähätellä, mutta millä tavalla tekijän humalatilaa suhtaudutaan murhan kokonaisarvostelussa? Selvää on ainakin se, että tekijän humalatilalla ei poista tahallisuutta. Sillä voi kuitenkin olla vaikutusta siihen, voidaanko tekijän katsoa pystyneen humalatilansa perusteella tappamisen vakaaseen harkintaan. Samoin se voi vaikuttaa niihin havaintoihin, joita tekijän katsotaan teon alkaessa ja sen kestäessä tehneen. Tällaisia havaintoja voivat olla uhrin vammojen vakavuus tai puolustuskyvyttömyys. Pelkästään tekijän humalatilalla ei riitä lieventävän seikan olemassaoloon, vaan humalatilalla ja sen vaikutusten tulee konkreettisesti ja selkeästi olla vaikuttanut tekijän havaintoihin. Jos esimerkiksi tekijän muu käyttäytyminen tai lausumat osoittavat tekijän riittävästi havainneen tilanteen, ei humalatilalle anneta lieventävää merkitystä rikosoikeudellisessa arvioinnissa.¹⁹⁹ Suhtaudun muutoinkin epäilevästi ajatukseen, että tuomioistuimien katsoisi teon täyttävän ainakin yhden kvalifiointiperusteen ja teko etenisi siten kokonaisarvosteluun, jossa tekijän humalatilalle annettaisiin kuitenkin niin suuri lieventävä merkitys, että se estäisi tekijän tuomitsemisen murhasta.

---

¹⁹⁷ KKO 2004:80.

¹⁹⁸ Lehti 2016, s. 19

¹⁹⁹ Ks. esim. KKO 2005:7.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tappo on törkeä silloin, kun se täyttää ainakin yhden murhan tunnusmerkistössä luetelluista kvalifointiperusteista ja teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millaista tekijän käyttäytymistä tai millaisia tekoja pidetään tapon törkeyttä nostavina seikkoina. Tarkoituksena ei ollut laatia tyhjentävää luetteloa, vaan nostaa esiin oikeuskäytännössä esiin tulleita seikkoja. Lisäksi joidenkin kvalifointiperusteiden arvioinnista löytyy sen verran vähän oikeustapauksia, että kovin pitkälle menevien johtopäätösten tekeminen ei antaisi luotettavaa kuvaa vallitsevasta ratkaisulinjasta. Tapon törkeäksi tekevistä seikoista ei mielestäni voi antaa täysin yksiselitteistä kuvausta enkä näe sellaisen laatimiselle rikosoikeudellista tarvetta. Väkivalta- ja henkirikosten kirjo on niin laaja, että lainsäädäntö ei mitenkään pysyisi mukana mitä mielikuvituksellisempien tekemuotojen kehittäessä. Yksittäisiä tilanteita varten joitakin tarkennuksia lainsäädäntöön voisi kuitenkin olla paikallaan tehdä.

Murhan ensimmäinen kvalifointiperuste on vakaa harkinta. Se täyttyy selkeimmin tekijän suunnitelmallisuuden ja harkinnan perusteella. Suunnitelmallisuus voidaan hyvin usein päätellä tekotavasta. Tekoon voi liittyä suunnitelman laatimista, työnjakoa, etukäteishankintojen tekemistä tai tekopaikkaan tutustumista. Samoin tekijän esittämät vakavasti otettavat uhkaukset ja tekijän määrätietoinen pyrkimys tappamisen loppuunsaattamiseksi osoittavat vakaata harkintaa. Monitulkintaisempi seikka on tekijän motiivi tai vaikuttimet. Motiivi ei aina selviä. Tästä huolimatta muut seikat voivat riittää vakaan harkinnan kvalifointiperusteen täyttymiseen. Toisaalta myöskään pelkkä motiivi ei riitä täyttämään kvalifointiperustetta. Vakaata harkintaa vastaan puhuvia seikkoja voivat puolestaan olla tilanteen odottamaton kehitys tai tekijän kiihtymystila. Mikäli tekijä toteuttaa tappamisen suunnitelmasta poikkeavalla tavalla tai eri aikaan, ei sen kuitenkaan katsota olevan esteenä kvalifointiperusteen täyttymiselle.

Toisena kvalifointiperusteena on teon tekeminen erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, jolla viitataan todelliseen tappamistapaan eikä siihen, miltä teko ulkoisesti näyttää. Käsitteet esiintyvät usein yhdessä, mutta toisen toteutuminen riittää kvali-

fiointiperusteen täyttymiseen. Teon raakuudella viitataan pääsääntöisesti tekota-paan ja julmuudella uhrille tuotettuun tuskaan ja kärsimykseen. Teon raakuudessa ratkaisevaa ei ole se, mitä välinettä tappamiseen on käytetty tai onko tappamiseen ylipäättään käytetty välinettä. Merkitystä sen sijaan on sillä, kuinka pian uhri on kuollut, kuinka pitkään teko on jatkunut ja kuinka monta kertaa tekijä on käyttänyt väkivaltaa tappamisen onnistumiseksi. Käytännössä ilman välinettä tehty tappo vaatii tekijältä enemmän aikaa ja voimankäyttöä kuin välinettä käytettäessä. Tästä ei kuitenkaan voi tehdä johtopäätöstä, että ilman välinettä tehty teko olisi automaattisesti törkeä. Oikeuskäytännössä esimerkiksi kuristamista ei ole pääsääntöisesti pidetty erityisen raakana tai julmana. Pitkään kestänyt, lopulta kuolemaan johtanut pahoinpitely tai usean puukoniskun aiheuttama teko voidaan kuitenkin arvioida helpommin törkeäksi. Sen sijaan uhrin nopeasti tappavaa tekotapaa ei ole useinkaan katsottu erityisen raakaksi tai julmaksi. Nopeasti tappavaa tekotapaa ei myöskään yleensä pidetä erityisen julmana, koska uhrille ei ole ehtinyt aiheutua tuskaa tai kärsimystä. Tuskalla viitataan fyysiseen kipuun ja kärsimyksellä henkiseen kipuun, kuten kauhuun ja pelkoon. Tuskaa voi tuottaa tekotapa, kuten kidutus tai teon tarkoituksellinen pitkittäminen. Kärsimystä aiheutuu yleensä silloin, kun uhri tajuaa tilanteen ja joutuu kauhun valtaan. Erityisen raakuuden tai julmuuden esteenä voi olla uhrin tajunnanmenetys. Mikäli uhri on menettänyt tajuntansa heti tai pian teon alkamisen jälkeen, ei erityisen raakuuden tai julmuuden katsota täytyvän. Poikkeuksena voivat olla erityisen törkeät teot, joissa kohteena on ollut useita henkilöitä tai tappavia iskuja on ollut lukuisia.

Kolmas kvalifiointiperuste on vakava yleinen vaara. Perusteen täytyminen edellyttää vaaralta konkreettisuutta, yleisyyttä ja vakavuutta. Konkreettisuus tarkoittaa, että vaaran aiheutuminen on mahdollista ja ihmiset voivat olla vaaran piirissä. Yleisyys puolestaan tarkoittaa sitä, että teko on voinut kohdistua ennalta määrittelemättömään tai ennalta määriteltyyn ihmisjoukkoon. Lukumäärällisesti vaarannettujen ihmishenkien ei tarvitse muodostaa ihmisjoukkoa vaan muutama ihminen riittää täyttämään vaaran yleisyyden. Vaaran vakavuus edellyttää vaaralta sen syntymisen todennäköisyyttä ja laajuutta.

Neljäntenä kvalifiointiperusteena on virkamiesperuste. Tällöin teon tulee kohdistua laissa määriteltyyn virkamieheen, joka on ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta. Teko voi myös kohdistua virkamieheen tämän virkatoimen vuoksi.

Tapon tulee lisäksi olla kokonaisuutena arvostellen törkeä. Arvostelussa huomioidaan kvalifiointiperusteisiin sisältyvien seikkojen lisäksi muita teonpiirteitä. Mielestäni oikeuskäytännön perusteella ei voi sanoa tyhjentävästi, millainen painoarvo millekin seikalle annetaan ja minkä seikan käsillä olo riittää kokonaistörkeysarvostelun täyttymiseen ja mikä vastaavasti hylkäämiseen. Huomiota on sen sijaan kiinnitettävä kokonaisuuteen. Käytännössä yhden kvalifiointiperusteen täytyminen on riittänyt myös kokonaistörkeyden täyttymiseen. Useamman perusteen täytyminen lisää teon kokonaistörkeyttä. Tällä voi olla merkitystä etenkin silloin, kun tapauksessa esiintyy myös kokonaistörkeyttä lieventäviä seikkoja.

Oikeuskäytännöstä voisi sanoa yhteenvetona, että tuomioistuinten ratkaisut noudattavat vakiintunutta linjaa kvalifiointiperusteiden arvioinnissa. Tuomioistuimet eivät ole voineet tukeutua lain esitöihin arvioinnissa, joten siihen nähden oikeuskäytäntöä voi pitää suhteellisen yhtenäisenä. Kritiikkiä voisi mielestäni esittää lähinnä yksittäisistä törkeysarvioinnissa muodostuneista käytännöistä, kuten esimerkiksi uhrin tekemän vastarinnan ja teon erityisen raakuuden tai julmuuden arvioinnista.

Tuomioistuimet ovat yleensä katsoleet tappamisen johtuneen tilanteen odottamattomasta kehityksestä silloin, kun rikoksen uhri on tehnyt vastarintaa tai yrittänyt huutaa apua esimerkiksi raiskauksen tai ryöstön yhteydessä. Käytännössä uhrin tekemälle vastarinnalle on annettu tekijän syyllisyyttä lieventävä vaikutus. Tämä ei mielestäni ole ollut lainsäätäjän tarkoitus, koska vuoden 1969 hallituksen esityksessä rikoksen peittämiseksi tai tekijän kiinnijäämisen estämiseksi tehtyä tappoa ehdotettiin yhdeksi murhan kvalifiointiperusteeksi. Ehdotus ei mennyt läpi, mutta perusteluista käy ilmi, että hylkäämiseen johtivat lähinnä uudistuksen kirjoitustyylliset kuin sisällölliset syyt.

Tapon erityisen raakuuden tai julmuuden arvioinnissa tuomioistuimet joutuvat arvioimaan sitä, onko tappo ollut perustekomuotoa raaempi tai julmempi. Pääsääntöisesti tuomioistuinten ratkaisut vaikuttavat perustelluilta. Joissakin tapauksissa ratkaisu saa kuitenkin miettimään, millaista tuskaa tai kärsimystä uhrin olisi pitänyt kokea, jotta teko olisi katsottu murhaksi? Ongelmallinen on mielestäni myös tuskan

tai kärsimyksen pitkittämisen arvioiminen. Lieventävänä seikkana on voitu katsoa se, että tekijä ei ole tahallaan pitkittänyt uhrin tuskaa. Teon keston arvioiminen voi olla hankalaa ja toisaalta muutama minuuttikin voi olla pitkä aika uhrille.